

2013. OKTÓBER

WWW.SZINHAZ.NET

Színház

Szeget szeggel

Shakespeare Fesztivál, Gyula

A Színkritikusok Díja
2012/2013

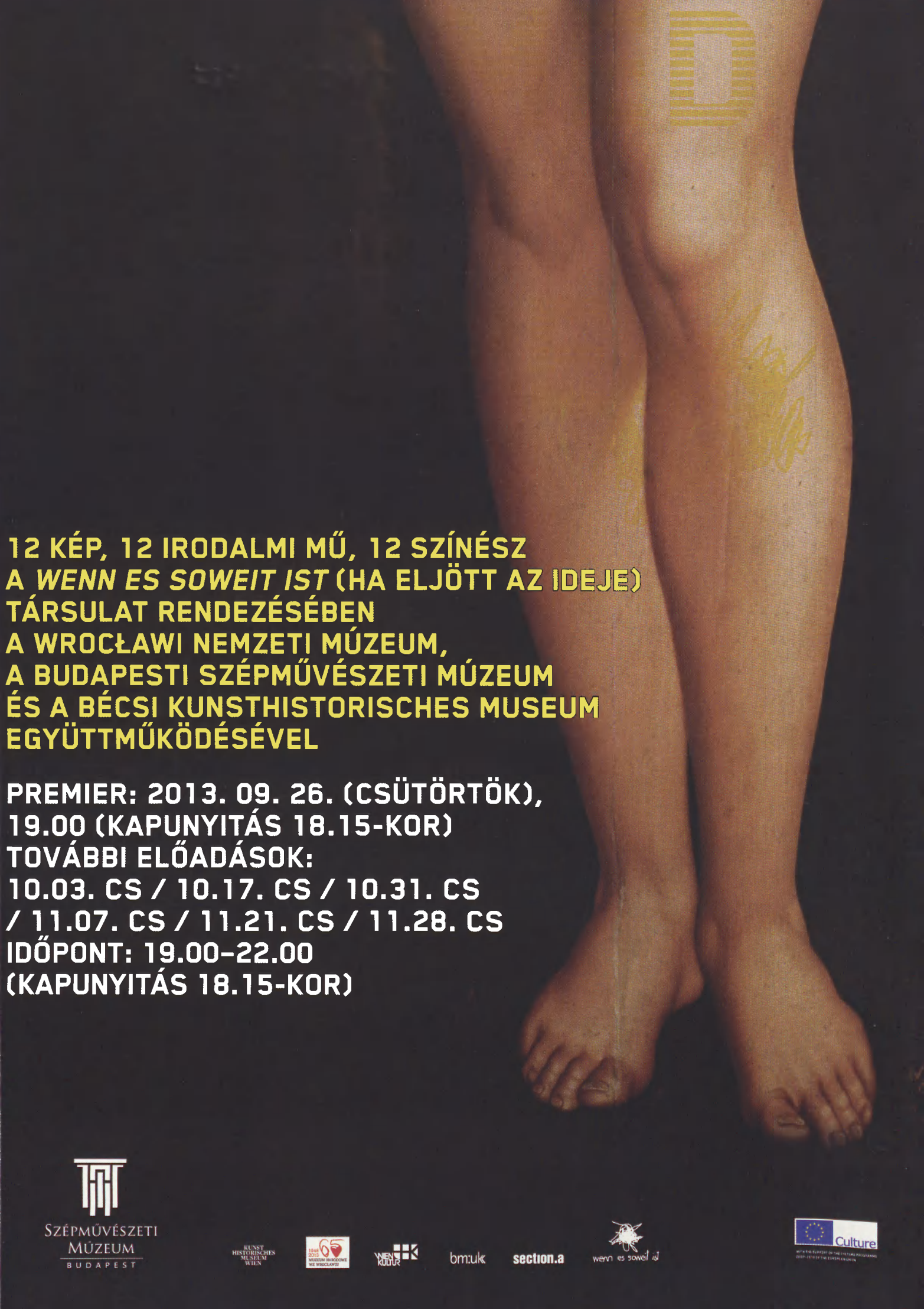
Fesztiválok:
Kisvárd
Zsámbék
Szeged

392 Ft

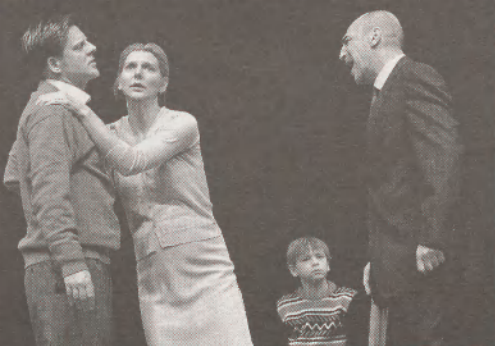
XI. évfolyam 10. szám

nka
Nemzeti Kulturális Alap

**12 KÉP, 12 IRODALMI MŰ, 12 SZÍNÉSZ
A WENN ES SOWEIT IST (HA ELJÖTT AZ IDEJE)
TÁRSULAT RENDEZÉSÉBEN
A WROCLAWI NEMZETI MÚZEUM,
A BUDAPESTI SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM
ÉS A BÉCSI KUNSTHISTORISCHES MUSEUM
EGYÜTTMŰKÖDÉSÉVEL**

**PREMIER: 2013. 09. 26. (CSÜTÖRTÖK),
19.00 (KAPUNYITÁS 18.15-KOR)
TOVÁBBI ELŐADÁSOK:
10.03. CS / 10.17. CS / 10.31. CS
/ 11.07. CS / 11.21. CS / 11.28. CS
IDŐPONT: 19.00–22.00
(KAPUNYITÁS 18.15-KOR)**

A NÉP ELLENSÉGE
A Színkritikusok Díja
Schiller Kata felvétele

(2. oldal)

ÖT ABLAK A LÁTÁS NYELVTANA
Zsámbéki Színházi Bázis
Ilovsky Béla felvétele

(29. oldal)

TOSCA
Operavita

(36. oldal)

2 A Színkritikusok Díja 2012/2013

In memoriam

17 Kovács Dezső:
Budai Katalin
(1954–2013)

Fesztivál

18 Nánay István:
Válaszúton
A 25. kisvárdai fesztivál után

24 Nagy András:
Az avoni kecske
IX. Nemzetközi Shakespeare Fesztivál Gyulán

29 Zappe László:
Független szellem
A harmincegyedik évad Zsámbékon

33 Proics Lilla:
Háromszoros Hermész
A *Via Negativa* a THEALTER-en

Opera

36 Kolozsi László:
Építsünk-e Angyalvárat?

Interjú

40 Sebestyén Rita:
Váljon személyessé
Beszélgetés Sebestyén Abával

42 Simon Judit:
Innen már csak előremenekülhetünk
Beszélgetés Szabó K. Istvánnal

Tánc

45 Lőrinc Katalin:
Pilisi rondó
Beszélgetés Angelus Ivánnal

A címlapon: *A Szeget szeggel* a Vahtangov Színház előadásában (Shakespeare Fesztivál, Gyula). Schiller Kata felvétele

színház

MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG IORSZÁGOS
SZÍNHÁZTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉS INTÉZET

XLVI. évfolyam 10. szám
2013. október

Megjelenik havonta
XLVI. évfolyam
HU-ISSN 0039-8136

www.szinhaz.net

FŐSZERKESZTŐ: KOLTAI TAMÁS. FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: TOMPA ANDREA (világszínház). A SZERKESZTŐSÉG: CSOMOR MÁRTONNÉ (szerkesztőségi titkár); HERNER DÁNIEL (technikai munkatárs); KONCZ ZSUZSAI, SCHILLER KATA (képszerkesztő); KUTSZEGI CSABA (tánc, szinhaz.net). Szerkesztőség és kiadó (SZÍNHÁZ ALAPÍTVÁNY): 1126 Budapest, XII., Böszörményi út 30–32. D épület 1. lépcsőház, II. emelet 8.; Telefon/fax: 214–5937, 225–1775; (bankszámlaszám: 10402166–21624669–00000000), <http://www.szinhaz.net>; e-mail: szinhaz.folyoirat@t-online.hu; Felelős kiadó: KOLTAI TAMÁS

Terjeszti LAPKER Rt. és alternatív terjesztők. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető a szerkesztőségben, közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477–6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444–444; hirlapelofizetes@posta.hu. Pénzforgalmi jelzőszám: 11991102–02102799. Előfizetés egy évre: 3900 Ft – Egy példány ára: 392 Ft.

Tipográfia: Kálmán Tünde. Nyomdai előkészítés: Dupla Studio.
A nyomás készült: Multiszolg Bt., Vác

TÁMOGATÓK:
Nemzeti Kulturális Alap,
Magyar Művészeti Akadémia

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

A kiadvány megjelenését
a Magyar Művészeti Akadémia
támogatja.

Magyar Színházi Portál
www.szinhaz.hu

A Színkritikusok Díja 2012/2013

A legjobb új magyar dráma:

SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG

A legjobb előadás: A NÉP ELLENSÉGE

(Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)

A legjobb rendezés: ANGYALOK AMERIKÁBAN

(Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Serban)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: LILÍOMFI

(Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János)

A legjobb független színházi előadás:

A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció - Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: SEMMI

(Budapest Bábszínház, rendezte: Hoffer Károly e. h.)

A legjobb női főszereplő: CSÁKÁNYI ESZTER

(A 42. hét, Pintér Béla és Társulata) és
ESZENYI ENIKŐ (*Jóembert keresünk*, Vígszínház)

A legjobb férfi főszereplő: STOHL ANDRÁS

(*Mephisto*, Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: TENKI RÉKA

(*Sirály*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: BÁNYAI KELEMEN

BARNA (*Bányavakság*, Yorick Stúdió - Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

A legjobb díszlet: ANGYALOK AMERIKÁBAN

(Nemzeti Színház, tervezte: Izsák Lili)

A legjobb jelmez: LILÍOMFI

(Örkény Színház, tervezte: Remete Kriszta)

A legjobb színházi zene: A DOHÁNY UTCAI SERIFF /

LILÍOMFI (FÜGE Produkció - Kaposvári Egyetem / Örkény Színház, Kovács Márton)

A legígéretesebb pályakezdő: TASNÁDI BENCE

(Katona József Színház)

Különdíj: ORLAI TIBOR

produceri tevékenységéért

Életműdíj: ZSÁMBÉKI GÁBOR

A Színházi Kritikusok Céhe idén harmincharmadik alkalommal rendezte meg szokásos demokráciajátékát: a nyár derekán huszonhárom kolléga töltötte ki és küldte el hosszas mérlegelés után a tizenöt kategóriát, kategóriánként három-három rubrikát tartalmazó szavazólapját azért, hogy a színházi szakma és a közönség nyilvánossága előtt is elmondhassa a véleményét a látottakról, ezúttal címszavakban, kommentár nélkül, így kiegészítve vagy éppen felülírva az évad közben publikált kritikáit. A játékszabályok egyszerűek: minden kategóriában az első helyre beírt alkotó neve vagy előadás címe három pontot ér, a második kettőt, a harmadik egyet. Így születik meg – 2011 óta – a Színkritikusok Díjára *jelöltek* listája: kategóriánként az első három (szavazategyenlőség esetén több) legmagasabb pontszámot szerzett művész és előadás listáját július végén tesszük közzé. Ők a kritikusok szerint az elmúlt évad legjobbjai, akik közül a díjat az viheti haza, aki az adott kategóriában a legtöbb pontot gyűjtötte. Kivételes esetben – mint idén a legjobb női főszereplőknél – szavazategyenlőség alakul ki, ilyenkor megosztott díjat adunk át a néhány éve a közönség előtt is nyilvánossá tett Színkritikusdíj-átadó ünnepségen, melynek idén a Trafó – Kortárs Művészetek Háza adott otthont.

2011-ben új kategóriát alapítottunk: „A Színházi Kritikusok Céhe évente egyszer titkos szavazással életművéért kritikusedíjat adományozhat olyan, a színházművészet bármely területén kiemelkedőt alkotó, lezárt pályaszakasszal vagy pályával rendelkező hatvanöt év feletti művésznek (színész, rendező, tervező, dramaturg stb.), aki dokumentálhatóan sokat tett a magyar nyelvű színház fejlődéséért, eredményeiért, színvona-

lának emeléséért, és közvetve vagy közvetlenül hozzájárult, illetve hozzájárul a magyar színházművészet jövőjének alakításához, a fiatalabb színházi generációk neveléséhez, formálásához.” (Részlet az életműdíj szabályzatából.) Az alapítás évében Törőcsik Mari, tavaly Senkálzsky Endre vette át a díjat. A tagság idén Zsámbéki Gábornak ítélte az elismerést.

A fentiekből is kitűnhet, hogy – a Színházi Kritikusok Céhe elnökségének szándékaival összhangban – a Színkritikusok Díja az utóbbi években jelentős változásokon esett át. Legfontosabb célunk az volt, hogy a színházi szakmában magas presztízzsel rendelkező elismerés átadását a színházias és a nézők közös, fontos ünnepévé, az évadkezdés kiemelkedő eseményévé tegyük. Ezt szolgálja a díjátadó „kinyitása” vagy a jelöltek, a díjazottak és az életműdíjas személyének minél szélesebb körben történő kommunikációja, továbbá a külvilág számára többnyire láthatatlan, a céhtagok között azonban folyamatosan, formális és informális keretek között egyaránt zajló vita arról, hogy milyen kategóriákat kellene-lehetne még bevezetni, vagyis melyek a kortárs színházművészet azon területei, amelyeken a kiemelkedő teljesítményekre a magunk szerény eszközeivel felhívhatjuk a figyelmet. A nézők, a színházcsinálók és a kritikuskollégák figyelmét egyaránt.

Márpedig ilyen teljesítményekből bőséggel akad a mostani ínséges időkben is: a kritikusok itt publikált, több mint kilencszáz (!) voksot tartalmazó szavazólapjain a különböző kategóriákban hatvanál több bemutatott címe, száznál több színész, közel félszáz díszlet- és jelmeztervező és másfél tucat zeneszerző neve szerepel, a huszonhárom ígéretes pályakezdőről nem is beszélve.

A jelöltlistát, majd a díjazottak névsorát áttekintve szemet szúr a vidéki és határon túli magyar alkotók teljesítményének háttérbe szorulása (ugyanakkor a szavazólapokat külön-külön is érdemes átböngészni, hiszen azokból világosan látszik, hogy sokan sokfelé járnak-jártunk). A legtöbb bírálatot évek óta emiatt kapja a Színkritikusok Díja, azonban főleg az összeesküvés-elméleteket gyártani, hiszen éppen ez a mi egyik legnagyobb szomorúságunk is: anyagi eszközeink finoman szólva is korlátozottak, emellett minden fórumon folyamatosan háttérbe szorul a (színi)kritika, úti-költséget ma már nagyjából egyetlen lap sem számol el szerzőinek.

Bármennyire szeretnénk is, képtelenség garantálni, hogy a közeljövőben ez a tendencia egy csapásra megváltozik. Éppen ezért kérjük itt is a színházi segítségét: tegyék lehetővé számunkra, hogy láthassuk az előadásait vidéken és határon túl is. És engedjék azt is, hogy utána elmondhassuk a látottakról a véleményünket szabadon, függetlenül, egyszóval: kritikusán.

Jászay Tamás,
Proics Lilla,
Stuber Andrea
(szavazatszámplálók)

BOGÁCSI ERZSÉBET

- A legjobb új magyar dráma:** –
A legjobb előadás: MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert)
A legjobb rendezés: KURÁZSI MAMA ÉS GYEREKEI (Radnóti Színház, rendezte: Zsótér Sándor)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: KÓMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, rendezte: Alföldi Róbert) – ILLATSZERTÁR (Centrál Színház, rendezte: Puskás Tamás)
A legjobb független színházi előadás: SOCIAL ERROR – THE LAST MAN IN BUDAPEST (Szputnyik Hajózási Társaság – Nemzeti Színház, rendezte: Bodó Viktor)
A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –
A legjobb női főszereplő: KOVÁTS ADÉL (*Kurázi mama és gyerekei*, Radnóti Színház) – ÓNODI ESZTER (*Jadviga párnája*, Orlai Produkció – Belvárosi Színház)
A legjobb férfi főszereplő: STOHL ANDRÁS (*Mephisto*, Nemzeti Színház; *Kóműves Kelemen*, RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség) – JORDÁN TAMÁS (*Az utolsó óra*, Rózsavölgyi Szalon) – KERESZTES TAMÁS (*Pinokkió*, Katona József Színház)
A legjobb női mellékszereplő: CSOMÓS MARI (*Holt lelkek*, Radnóti Színház) – FÜR ANIKÓ (*Liliomfi*, Örkény Színház) – TAKÁCS NÓRA DIÁNA (*Tótek*, Örkény Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (*A nép ellensége*, Katona József Színház; *Angyalok Amerikában*; *Sirály*, Nemzeti Színház) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Angyalok Amerikában*; *Mephisto*, Nemzeti Színház) – BLASKÓ PÉTER (*Kóműves Kelemen*, RaM Colosseum)
A legjobb díszlet: RÜKVERC (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Cziegler Balázs) – JADVIGA PÁRNÁJA (Orlai Produkció – Belvárosi Színház, tervezte: Cziegler Balázs) – KURÁZSI MAMA ÉS GYEREKEI (Radnóti Színház, tervezte: Ambrus Mária)
A legjobb jelmez: LILÍOMFI (Örkény Színház, tervezte: Remete Kriszta) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, tervezte: Füzér Anni) – MOZGÓFÉNYKÉP (Radnóti Színház, tervezte: Bujdosó Nóra)
A legjobb színházi zene: A ZÖLD KILENCES (Vígyszínház, Darvas Benedek)
A legígéretesebb pályakezdő: NAGY NORBERT (A Színház- és Filmművészeti Egyetem fizikai színházi koreográfus osztálya hallgatójának vizsgafeladatait is meghaladó szerepléseiért)
Küldődj: ORLAI TIBOR producer

Teher alatt nő a pálma. Mind magasabbra tették a lécet szinte bemutatóról bemutatóra a Nemzeti Színházban. Minőségükben és tartalmukban egyre koncentráltabb előadások, formátumos szereplések fémjelzték a leköszönő direktió utolsó évadát. Kulka János, Stohl András, László Zsolt jobbnál jobb – házon belüli és kívüli – alakításainak sorából nem volt könnyű választani. S Alföldi Róbert nemcsak rendezőként, de színész-

ként is az „élbolyt” gazdagította, amelyben további díjesélyesek is lappangtak, Tompos Kátya, Bánfalvi Eszter és mások. De bármilyen éles reflektorfény vetült e társulatra, nem szabad elsiklani a máshol született értékes produkciók felett. Amilyen a *Kurázi mama és gyerekei* például, amelyből Kovács Adél – a korábban díjazott Blanche-ával felérő – szikár drámaiságú alakítással tűnik ki, nemkülönben a dobogós jelölést megközelítő Petrik Andrea vagy a pályakezdőként egyedi kvalitásokat mutató Nagy Norbert. A tervezők köréből első helyen olyanoikat méltányoltam, akik a színházzal egyre szűkebb anyagi lehetőségeket pótolni tudtak érzékletesen sokatmondó leleményekkel, mint Remete Kriszta, aki a *Liliomfi* egyszerű jelmezeire változatos szabásokat-díszítéseket „nyomatott”, és mint Cziegler Balázs, aki a *Rükverc* szebb reményű, de balsorsú hősenek történetét voltaképp egy hajléktalan-szatyorba bújtatta. Míg a zeneszerzők közül azért voksoltam Darvas Benedekre, mert a szövegkönyvet is meghaladóan erős dramaturgiával komponálta meg a *zöld kilences* stílusokban is szakavatott muzsikáját. S különdíjat érdemelne Orlai Tibor produceri működése. Esélyt ad a színháznak, az éhbéren vegetáló, sorvadó, megszűnő társulatok idejében.

BÓTA GÁBOR Népszava

- A legjobb új magyar dráma:** KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN – RADNAI ANNAMÁRIA: RÜKVERC – SZÉKELY CSABA: BANYAVAKSÁG – PINTÉR BÉLA: A 42. HÉT
A legjobb előadás: A NÉP ELLENSÉGE (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – BANYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Ábá)
A legjobb rendezés: A NÜRNBERGI MESTERDALNOKOK (Művészetek Palotája, rendezte: Michael Schulz) – A CSÚNYA (Szabadkai Népszínház Magyar Társulata, rendezte: Dömötör András) – JÖEMBERT KERESÜNK (Vígyszínház, rendezte: Michal Dočekal)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: LILÍOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – MARY POPPINS (Madách Színház, rendezte: Szirtes Tamás) – ÉN ÉS A KIS-ŐCSÉM (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Szabó Máté)
A legjobb független színházi előadás: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba)
A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: SEMMI (Budapest Báb-színház, rendezte: Hoffer Károly e. h.) – PINOKKIÓ (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – MARIO ÉS A VARRÁZSLÓ (Kolibri Színház, rendezte: Bagossy László)
A legjobb női főszereplő: ESZENYI ENIKÓ (*Jöembert keresünk*, Vígyszínház) – CSÁKÁNYI ESZTER (*A 42. hét*, Pintér Béla és Társulata) – BÉRES ILONA (*Asszony a fronton*, Rózsavölgyi Szalon)

- A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*A nép ellensége*, Katona József Színház) – POLGÁR CSABA (*Liliomfi*, Örkény Színház) – BÁN JÁNOS (*Rütkverc*, Katona József Színház, Kamra)
- A legjobb női mellékszereplő:** TÖRŐCSIK MARI (*Átutazók*, Vígszínház) – ECSEDI ERZSÉBET (*Színésznők*, Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg) – LORÁN LENKE (*Lovagias ügy*, Karinthy Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** BÁNYAI KELEMEN BARNA (*Bányavakság*, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – PÁLFFY TIBOR (*Az imposztor*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy) – GÁSPÁR SÁNDOR (*Mephisto*, Nemzeti Színház)
- A legjobb díszlet:** HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Antal Csaba) – MARY POPPINS (Madách Színház, tervezte: Rózsa István) – AZ ÍGÉRET FÖLDJE (Centrál Színház, tervezte: Zeke Edit)
- A legjobb jelmez:** SEMMI (Budapest Bábszínház, tervezte: Hoffer Károly) – RÜKVERC (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Kovács Andrea) – GHOST (Budapesti Operettszínház, tervezte: Velich Rita)
- A legjobb színházi zene:** A ZÖLD KILENCES (Vígszínház, Darvas Benedek) – LILÍOMFI (Örkény Színház, Kovács Márton) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, Örkös Csaba)
- A legígéretesebb pályakezdő:** TÖRŐCSIK FRANCISKA (Örkény Színház, *Liliomfi*) – FEHÉR TIBOR (Nemzeti Színház) – BÁN BÁLINT (Kamra – *Rütkverc*; Színház- és Filmművészeti Egyetem – *Hitgyógyász*)
- Különdíj:** MÁTYÁS IRÉN (posztumusz) a Zsámbéki Színházi Bázisért – ORLAI TIBOR nívós magánprodukciók létrehozásáért – FISCHER ÁDÁM a Budapesti Wagner Napok művészeti vezetéséért

BUDAI KATALIN

- A legjobb új magyar dráma:** PINTÉR BÉLA: A 42. HÉT – SZÁLINGER BALÁZS: KÖZTÁRSASÁG – KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN–RADNAI ANNAMÁRIA: RÜKVERC
- A legjobb előadás:** SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – VAKNYUGAT (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, rendezte: Bérczes László) – A HENTESSEGÉD (Komáromi Jókai Színház, rendezte: Rastislav Ballek)
- A legjobb rendezés:** LILÍOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Ába) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** LILÍOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János)
- A legjobb független színházi előadás:** A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – KARAMAZOV (MU Színház – FÜGE Produkció, rendezte: Laboda Kornél) – A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** SEMMI (Budapest Bábszínház, rendezte: Hoffer Károly e. h.) – A CSOMÓTÜNDÉR (Ciróka Bábszínház, rendezte: Kuthy Ágnes) – TOLDI (Színház- és Filmművészeti Egyetem IV. éves fizikai színházi osztály, rendezte: Horváth Csaba)
- A legjobb női főszereplő:** BANDOR ÉVA (*A hentessegéd*, Komáromi Jókai Színház) – CSÁKÁNYI ESZTER (*A 42. hét*, Pintér Béla és Társulata) – ÖNODI ESZTER (*Jadviaga párnája*, Orlai Produkció – Belvárosi Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** STOHL ANDRÁS (*Mephisto*, Nemzeti Színház) – FILLÁR ISTVÁN (*Catullus*, Pesti Magyar Színház) – KOVÁCS LAJOS (*Vaknyugat*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár)
- A legjobb női mellékszereplő:** KISS MARI (*Színésznők*, Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg) – SZANDTNER ANNA (*Liliomfi*, Örkény Színház) – REZES JUDIT (*A nyaralás*, Katona József Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** GÁLFFY LÁSZLÓ (*Liliomfi*, Örkény Színház) – NAGYPÁL GÁBOR (*Négyeshatos*, Stúdió „K”

Színház) – BANDI ANDRÁS ZSOLT (*Békeidő*, Temesvári Csiky Gergely Színház)

- A legjobb díszlet:** BIZÁNC (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Vereckei Rita) – PINOKKIÓ (Katona József Színház, tervezte: Khell Zsolt) – MEDVE – LEÁNYKÉRÉS – JUBILEUM (Ódry Színpad, V. éves vizsgaelőadás látványvilága, tervezte: Fekete Anna)
- A legjobb jelmez:** BIZÁNC (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Vereckei Rita) – A NAGY FÜZET (Forte Társulat és Szkéné Színház, tervezte: Benedek Mari) – RÜKVERC (Katona József Színház, tervezte: Kovács Andrea)
- A legjobb színházi zene:** A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, Kovács Márton) – BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, Boros Csaba) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, Bella Máté)
- A legígéretesebb pályakezdő:** TASNÁDI BENCE (mindenben a Katona József Színház repertoárján) – SPIEGL ANNA (mindenben a Budapest Bábszínház repertoárján, illetve Ódry színpadi alakításai) – MADÁK ZSUZSANNA (Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg, dramaturg, rendező, színész munkásságáért)
- Különdíj:** ORLAI TIBOR producer – CZICZÓ ATTILA és JENDRICS ANIKÓ, Fészek Színház

Csak mea culpa jön ki ilyenkor az ember billentyűzetéből: többet, többet kellett volna még látni. Egy szelet, a saját időm és energiám szelete ez, ami mégis egy vékonyka azok közül, amelyekből összeállhat majd a díjhoz adandó színházi torta. Nyilvánvalóvá lett, hogy operán kívül nehéz eljutni megfelelő számú igazi zenés produkcióra. Ezt nem váltja ki az a tapasztalati tény, hogy mára szinte minden előadás zenés is lett, gyakran ül fenn a színpadon is kisebb-nagyobb zenekar, élőzene kísér megannyi produkciót, sőt, a színészek maguk játszanak a hangszereken; ugyanakkor nyilvánvalóan az operett-musical tetemes részt foglal el a repertoárból, s nem méltányos ezt nem tudomásul venni. Nem fért a színházi zene felsorolásába például a teljes jazz-band és Dobri Dániel színházi zenéje sem a *Bizáncból*, vagy a *Semmi* Kiss Tibor-féle Quimby-zenének megszólaltatása, vagy a *Karamazov* önállóan is elhíresült dalai, melyek szerzői maguk a játékosok: Adorjáni Bálint, Orosz Ákos, Lazók Mátyás, Jankovics Péter.

Zavarba ejtően, helyesebben jóleső módon volt gazdag továbbá a független-alternatív szcéna, s ezt főként a Jurányi Inkubátorház létrejöttének köszönhetjük. Elég lenne akár a Hungarian Showcase vagy a Jurányi Inkubátorház saját májusi fesztiválprogramjait idemácsolni, a táncos és a fizikai színház-as produkciók vagy éppen a PanoDráma működése mellé. A pénzhiány vagy a késleltetés biztosan sokat ártott, s egzisztenciálisan hajmeresztő helyzeteket hozott létre, ugyanakkor a figyelmet mégis, a botránnyokon túl, a produkciókra magukra is irányította.

Számos előadás érkezett fesztiválok nélkül is Budapestre a határon túlról, köztük néhány kiváló produkciót lehetett látni: ilyen volt az ugyan 2011-es évad végi bemutatójű L. Ballek *A hentessegédje*, a Komáromi Jókai Színház nagyszabású előadása, hiszen abban parádés volt – mint oly sokszor – Bandor Éva, Moks Attila, Ollé Erik, Fabó Tibor egyaránt, Gadus Erika jelmezei s a rendező, Rastislav Ballek szép munkát végzett a témaválasztásával is bonyolult korszakot választó szlovák regény színpadi adaptációjával. s egy hidegleglősen szürreális, mégis dokumentum hitelességű tragédiát formált, emlékezetes pillanatokkal. Saját idejében és helyén nem, így csak a budapesti alkalmon volt módom megtekinteni, értelemszerűen az évadról való benyomások közé tartozónak kell számítanom, s kollégáimmal erről volt is megegyezés.

Szintén a kevés és azonos értékű rubrika miatt nem tudtam leírni Sodró Eliza nevét: kaposvári egyetemi és dunajvárosi szereplései nagyon biztatóak. Szilágyi Csengéről ugyanígy sokat beszélünk, és fogunk még beszélni, rászolgál a bizalomra.

Külön bekezdés, és külön munkát is igényel: Borbély Szilárd színházi nyelvertertetése változatlanul kihívásként van jelen a magyarországi színháztársaságban. Tiszteletet érdemel a Gózon Gyula

Kamaraszínház és Árkosi Árpád, hogy ebben az évadban elmélyülten foglalkoztak az *Akár Akárkivel*.

Különdíjra olyan színházteremtőket, életben tartókat neveztem meg, akik önzetlenül, saját kreatív és innovatív erőiket mozgósítva szólítanak meg közösségeket.

CSÁKI JUDIT

Magyar Narancs; Revizor

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – RÉCZEI TAMÁS: VASÁRNAPI GYEREKEK – MOHÁCSI TESTVÉREK: LILIOMFI

A legjobb előadás: HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Bagossy László) – LILIOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert)

A legjobb rendezés: MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András) – ANGLIAI MÁSODIK EDWARD ÉLETE (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: KŐMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, rendezte: Alföldi Róbert) – A HETVENKEDŐ KATONA (Pesti Színház, rendezte: Szőcs Artúr)

A legjobb független színházi előadás: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – KÉPMUTATÓK CELESTRE (FÜGE Produkció – Vádlai Alkalmi Színházi Társulás, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A HARMADIK HULLÁM (Bárka Színház, rendezte: Vidovszky György) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – SEMMI (Budapest Bábszínház, rendezte: Hoffer Károly e. h.)

A legjobb női főszereplő: BÁSTI JULI (*Sirály*, Nemzeti Színház) – TENKI RÉKA (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – FÜR ANIKÓ (*Liliomfi*, Örkény Színház)

A legjobb férfi főszereplő: STOHL ANDRÁS (*Mephisto*, Nemzeti Színház) – ALFÖLDI RÓBERT (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – MÁTÉ GÁBOR (*Heldenplatz*, Katona József Színház, Kamra)

A legjobb női mellékszereplő: BODNÁR ERIKA (*Heldenplatz; Rükverc*, Katona József Színház, Kamra) – NAGY MARI (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – RADNAY CSILLA (*A velencei kalmár; Mephisto*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: ZNAMENÁK ISTVÁN (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – GÁLFFI LÁSZLÓ (*Liliomfi*, Örkény Színház) – LÁSZLO ZSOLT (*Mephisto*, Nemzeti Színház)

A legjobb díszlet: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, tervezte: Izsák Lili) – MOZGÓFÉNYKÉP (Radnóti Színház, tervezte: Horgas Péter) – HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Antal Csaba)

A legjobb jelmez: LILIOMFI (Örkény Színház, tervezte: Remete Kriszta) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, tervezte: Füzér Anni) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Tihanyi Ildi)

A legjobb színházi zene: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, Kovács Márton) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, Kémenczy Antal) – JADVIGA PÁRNÁJA (Orlai Produkció – Belvárosi Színház, Bolya Mátyás és Szokolay Dongó Balázs)

A legígéretesebb pályakezdő: POROGI ÁDÁM (Katona József Színház, Kecskemét/*Angliai Második Edward élete*) – TASNÁDI BENCE (Katona József Színház/több szerepért) – LOVAS ROZI (Miskolci Nemzeti Színház/*A vágy villamosa*)

Különdíj: ORLAI TIBOR produceri tevékenységéért – Posztumusz díj MÁTYÁS IRÉNnek Zsámbéért – Posztumusz díj HOLLÓSI FRIGYESnek

CSIZNER ILDIKÓ

Critical Lapok

A legjobb új magyar dráma: PARTI NAGY LAJOS: BIVALY-SZUFLÉ – KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN–RADNAI ANNAMÁRIA: RÜKVERC – SPIRÓ GYÖRGY: PRÍMA KÖRNYÉK

A legjobb előadás: A NÉP ELLENSÉGE (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – ANGLIAI MÁSODIK EDWARD ÉLETE (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb rendezés: LILIOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – TIGRIS ÉS HIÉNA (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Koltai M. Gábor) – A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: KŐMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, rendezte: Alföldi Róbert) – MOZGÓFÉNYKÉP (Radnóti Színház, rendezte: Göttinger Pál) – KOTTAVETŐ, AVAGY FEJJELE A HANGFALNAK (HOPPart Társulat – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Polgár Csaba)

A legjobb független színházi előadás: JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – SOCIAL ERROR – THE LAST MAN IN BUDAPEST (Szputnyik Hajózási Társaság – Nemzeti Színház, rendezte: Bodó Viktor) – A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: AZ ÖRDÖG SZEKRÉNYE (Nemzeti Színház, rendezte: Jean Lambert-wild) – PINOKKIÓ (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – VAS LACI! (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Tengely Gábor)

A legjobb női főszereplő: ESZENYI ENIKÓ (*Jóembert keresünk*, Vígszínház) – BÁSTI JULI (*Sirály*, Nemzeti Színház) – TROKÁN NÓRA (*Angliai Második Edward élete*, Katona József Színház, Kecskemét)

A legjobb férfi főszereplő: ALFÖLDI RÓBERT (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – FEKETE ERNŐ (*A nép ellensége*, Katona József Színház) – CSUJA IMRE (*Töték*, Örkény Színház)

A legjobb női mellékszereplő: TÖRŐCSIK MARI (*Átutazók*, Vígszínház) – BÁNFALVI ESZTER (*Mephisto*, Nemzeti Színház) – BODNÁR ERIKA (*Rükverc*, Katona József Színház, Kamra)

A legjobb férfi mellékszereplő: TASNÁDI BENCE (*A nyaralás*, Katona József Színház) – HUNYADKÜRTI GYÖRGY (*Vaknyugat*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár) – HORVÁTH LAJOS OTTÓ (*Bivaly-szufflé*, Jászai Mari Színház, Tatabánya – Szkéné Színház – Nézőművészeti Kft.)

A legjobb díszlet: MEPHISTO (Nemzeti Színház, tervezte: Menczel Róbert) – HOLT LELKEK (Radnóti Színház, tervezte: Horgas Péter) – TIGRIS ÉS HIÉNA (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, tervezte: Vereckei Rita)

A legjobb jelmez: MEPHISTO (Nemzeti Színház, tervezte: Füzér Anni) – PINOKKIÓ (Katona József Színház, tervezte: Nagy Fruzsina) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Tihanyi Ildi)

A legjobb színházi zene: LILIOMFI (Örkény Színház, Kovács Márton) – MOZGÓFÉNYKÉP (Radnóti Színház, Dinyés Dániel) – A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, Melis László)

A legígéretesebb pályakezdő: BÁN BÁLINT (Katona József Színház/*Rükverc*) – LOVAS ROZI (Miskolci Nemzeti Színház/*Uri muri*) – TÖRŐCSIK FRANCISKA (Jászai Mari Színház, Tatabánya/*Édes Anna*)

Különdíj: ORLAI PRODUKCIÓS IRODA az igényes szórakoztatásért – GÁSPÁR ILDIKÓ dramaturgi munkájáért – SZAKÉRTŐK ZENEKAR a színpadi létezéséért és különleges hangzású örömenéjéért

DÖMÖTÖR ADRIENNE

- A legjobb új magyar dráma:** SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG
A legjobb előadás: A NÉP ELLENSÉGE (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – LILÍOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert)
A legjobb rendezés: RÜKVERC (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Máté Gábor) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, rendezte: Gothár Péter) – JELENETEK EGY HÁZASSÁGBÓL (Radnóti Színház, rendezte: Bálint András)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: SZERENCSES FLÓTÁS (FÜGE Produkció – HOPPart – TÁP Színház – Budapest Bár, Városmajori Szabadtéri Színpad, rendezte: Vajdai Vilmos) – LEÁNYVÁSÁR (Szegedi Szabadtéri Játékok, rendezte: Gothár Péter) – MÁGNÁS MISKA (Szegedi Szabadtéri Játékok, rendezte: Alföldi Róbert)
A legjobb független színházi előadás: BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Szín-

tervezte: Martin Chocholoušek) – MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (Örkény Színház, rendezte: Izsák Lili)

A legjobb jelmez: A BOLYGÓ HOLLANDI (Magyar Állami Operaház, rendezte: Berzsényi Krisztina) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, rendezte: Tihanyi Ildi) – LEÁNYVÁSÁR (Szegedi Szabadtéri Játékok, rendezte: Tihanyi Ildi)

A legjobb színházi zene: LILÍOMFI (Örkény Színház, Kovács Márton) – A VELENCEI KALMÁR (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – A NYARALÁS (Katona József Színház, Kovács Márton)

A legígéretesebb pályakezdő: TASNÁDI BENEC (Katona József Színház)

Különdíj: A GONDNOKSÁG című sorozat létrehozói (Katona József Színház) – ORLAI TIBOR produceri teljesítménye

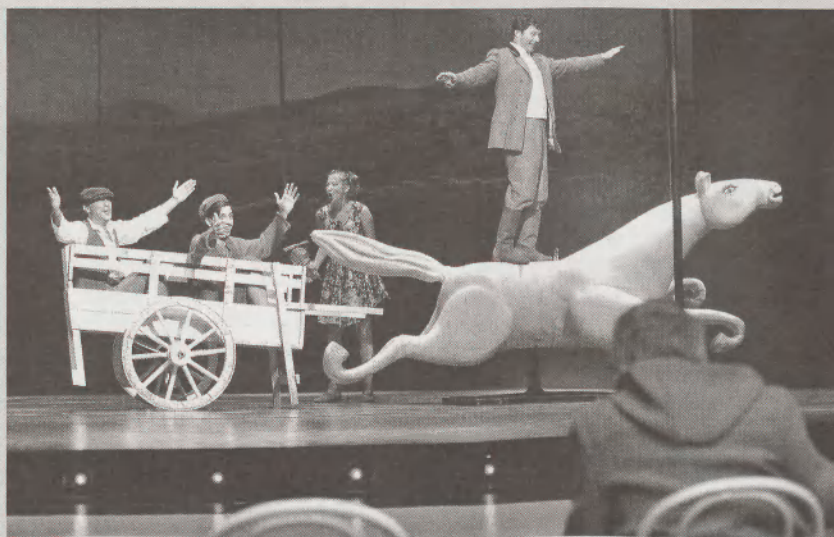
JÁSZAY TAMÁS

Revizor

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – MOHÁCSI TESTVÉREK: LILÍOMFI – PINTÉR BÉLA: A 42. HÉT

A nép ellensége (Katona József Színház)

Angyalok Amerikában (Nemzeti Színház)

ház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Aba) – MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (HOPPart Társulat és Örkény Színház, rendezte: Polgár Csaba) – SOCIAL ERROR – THE LAST MAN IN BUDAPEST (Szputnyik Hajózási Társaság – Nemzeti Színház, rendezte: Bodó Viktor)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A HARMADIK HULLÁM (Bárka Színház, rendezte: Vidovszky György)

A legjobb női főszereplő: BÉRES ILONA (*Asszony a fronton*, Rózsavölgyi Szalon) – SZÁVAI VIKTÓRIA (*Jelenetek egy házasságból*, Radnóti Színház) – KOVÁTS ADÉL (*Kurázi mama és gyerekei*, Radnóti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: BÁN JÁNOS (*Rükverc*, Katona József Színház, Kamra) – HEVÉR GÁBOR (*A velencei kalmár*, Nemzeti Színház) – FEKETE ERNŐ (*A nép ellensége*, Katona József Színház)

A legjobb női mellékszereplő: LÁZÁR KATI (*Jövedelmező állás*, TÁP Színház) – PETRIK ANDREA (*Kurázi mama és gyerekei*, Radnóti Színház) – SÖPTEI ANDREA (*Bányavirág*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: LÁSZLÓ ZSOLT (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – BÁNYAI KELEMEN BARNA (*Bányavakság*, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

A legjobb díszlet: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Izsák Lili) – JÖEMBER KERESÜNK (Vígyszínház,

A legjobb előadás: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – OPERA ULTIMA (Újvidéki Színház, rendezte: Kokan Mladenović) – LILÍOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János)

A legjobb rendezés: MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (Örkény Színház – HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Bagossy László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: KÓMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, rendezte: Alföldi Róbert) – MÁGNÁS MISKA (Szegedi Szabadtéri Játékok, rendezte: Alföldi Róbert) – PARASZTOPERA (Temesvári Csiky Gergely Színház, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb független színházi előadás: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – A SENÁK (Theatír, Pápa, rendezte: Komáromi Sándor) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A HARMADIK HULLÁM (Bárka Színház, rendezte: Vidovszky György) – HANNIBÁL TANÁR ÚR (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, rendezte: Vidovszky György) – PETTSON ÉS FINDUSZ (Budapest Bábszínház, rendezte: Bereczki Csilla)

A legjobb női főszereplő: ESZENYI ENIKŐ (*Jöember keresünk*, Vígyszínház) – VASVÁRI EMESE (*Sirály*, Bartók Béla Kama-

raszínház, Dunaújváros) – KOVÁTS ADÉL (*Kurázi mama és gyerekei*, Radnóti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: ALFÖLDI RÓBERT (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – CZUKOR BALÁZS (*A félkegyelmű*, Weöres Sándor Színház, Szombathely) – STOHL ANDRÁS (*Mephisto*, Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: TENKI RÉKA (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – SÖPTEI ANDREA (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – BODNÁR ERIKA (*Heldenplatz*, Katona József Színház, Kamra)

A legjobb férfi mellékszereplő: ZNAMENÁK ISTVÁN (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – BÁNYAI KELEMEN BARNA (*Bányavakság*, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Angyalok Amerikában; Mephisto*, Nemzeti Színház)

A legjobb díszlet: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, tervezte: Izsák Lili) – ANGLIAI MÁSODIK EDWARD ÉLETE (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Ambrus Mária) – MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (HOPPart Társulat – Örkény Színház, tervezte: Izsák Lili)

VIGA PÁRNÁJA (Orlai Produkciós Iroda – Belvárosi Színház, rendezte: Hargitai Iván)

A legjobb rendezés: BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Ábá) – HAMLET (Színház- és Filmművészeti Egyetem, rendezte: Zsótér Sándor) – PINOKKIÓ (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: –

A legjobb független színházi előadás: VAKNYUGAT (Kulturbrigád – Átrium Film-Színház, rendezte: Gothár Péter)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: KARÁCSONYI ÉNEK (Pincészinház, rendezte: Soós Péter)

A legjobb női főszereplő: BÁSTI JULI (*Sirály*, Nemzeti Színház) – TÖRŐCSIK MARI (*Átutazók*, Vígszínház) – TÓTH ILDIKÓ (*Mirandolina*, Vörösmarty Színház, Székesfehérvár)

A legjobb férfi főszereplő: BÁNYAI KELEMEN BARNA (*Bányavakság*, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – MÁTÉ GÁBOR (*Heldenplatz*, Katona József Színház, Kamra) – PÁL ANDRÁS (*Jadviga párnája*, Orlai Produkciós Iroda – Belvárosi Színház)

Liliomfi (Örkény Színház)

Semmi (Budapest Bábszínház)

A legjobb jelmez: LILIAMFI (Örkény Színház, tervezte: Remete Kriszta) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, tervezte: Füzér Anni) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, tervezte: Nagy Fruzsina)

A legjobb színházi zene: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, Kovács Márton) – MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (HOPPart Társulat – Örkény Színház, Matkó Tamás) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, Kémenczy Antal)

A legígéretesebb pályakezdő: POROGI ÁDÁM (*Angliai Második Edward élete* / Katona József Színház, Kecskemét) – TASNÁDI BENCE (több szerep / Katona József Színház) – SODRÓ ELIZA (*Sirály* / Bartók Kamaraszínház, Dunaújváros)

Különdíj: Posztumusz életműdíj MÁTYÁS IRÉNnek a Zsám-béki Színház Bázis működtetéséért – KULCSÁR VIKTÓRIÁnak a Jurányi Inkubátorház működtetéséért – ORLAI TIBORnak produceri tevékenységéért

KÁLLAI KATALIN

A legjobb új magyar dráma: PARTI NAGY LAJOS: FÜLKEFOR ÉS VIDÉKE

A legjobb előadás: KŐMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, rendezte: Alföldi Róbert) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – JAD-

A legjobb női mellékszereplő: TENKI RÉKA (*Sirály*, Nemzeti Színház) – POKORNY LIA (*Jadviga párnája*, Orlai Produkciós Iroda – Belvárosi Színház) – CSONKA SZILVIA (*A félkegyelmű*, Weöres Sándor Színház, Szombathely)

A legjobb férfi mellékszereplő: HAUMANN PÉTER (*Pinokkió*, Katona József Színház) – ELEK FERENC (*A nyaralás*, Katona József Színház) – CSUJA IMRE (*Tangó*, Örkény Színház)

A legjobb díszlet: JADVIGA PÁRNÁJA (Orlai Produkciós Iroda – Belvárosi Színház, tervezte: Cziegler Balázs) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, tervezte: Menczel Róbert) – A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, tervezte: Perovics Zoltán)

A legjobb jelmez: HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Antal Csaba) – TANGÓ (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Krisztina) – ÁTUTAZÓK (Vígszínház, tervezte: Nagy Fruzsina)

A legjobb színházi zene: A NYARALÁS (Katona József Színház, Kovács Márton) – BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, Boros Csaba)

A legígéretesebb pályakezdő: TASNÁDI BENCE (*Mártírok*) – MESZÁROS BLANKA (*Hamlet*)

Különdíj: ORLAI TIBOR (az Orlai Produkciós Iroda működtetéséért)

KARSAI GYÖRGY

Színház- és Filmművészeti Egyetem

- A legjobb új magyar dráma:** PINTÉR BÉLA: A 42. HÉT – RÉCZEI TAMAS: VASÁRNAPI GYEREKEK – KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN–RADNAI ANNAMÁRIA: RÜKVERC
- A legjobb előadás:** A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – LILJOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János)
- A legjobb rendezés:** HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Bagossy László) – A NYARALÁS (Katona József Színház, rendezte: Mohácsi János) – A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** LILJOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – CIGÁNYTÁBOR AZ ÉGBE MEGY (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, rendezte: Szócs Artúr)
- A legjobb független színházi előadás:** A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** A CSOMÓTÜNDÉR (Círóka Bábszínház, rendezte: Kuthy Ágnes) – PINOKKIÓ (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – DIÓTÖRŐ (Színház- és Filmművészeti Egyetem III. évf., rendezte: Novák Eszter)
- A legjobb női főszereplő:** CSÁKÁNYI ESZTER (A 42. hét, Pintér Béla és Társulata) – ÖNODI ESZTER (A nyaralás; Mártírok, Katona József Színház) – ESZENYI ENIKŐ (Jóembert keresünk, Vígszínház)
- A legjobb férfi főszereplő:** STOHL ANDRÁS (Mephisto, Nemzeti Színház / Kőműves Kelemen, RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség) – VAJDAI VILMOS (A nyaralás, Katona József Színház) – NAGY DÁNIEL VIKTOR (Jubileum [Csehov-egyfelvonások], Színház- és Filmművészeti Egyetem)
- A legjobb női mellékszereplő:** MOLNÁR PIROSKA (Csongor és Tünde, Nemzeti Színház) – LOVAS ROZI (A vágy villamosa, Miskolci Nemzeti Színház) – TENKI RÉKA (Sirály, Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** ZNAMENÁK ISTVÁN (Amphitryon, Nemzeti Színház) – KULKA JÁNOS (Sirály, Nemzeti Színház) – GÁLFFI LÁSZLÓ (Liljomfi, Örkény Színház)
- A legjobb díszlet:** AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Gothár Péter) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, tervezte: Menczel Róbert) – JÓEMBER KERESÜNK (Vígszínház, tervezte: Martin Chocholoušek)
- A legjobb jelmez:** TANGÓ (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina) – ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, tervezte: Izsák Lili, Szlávik Juli) – A NYARALÁS (Katona József Színház, tervezte: Remete Kriszta)
- A legjobb színházi zene:** A NYARALÁS (Katona József Színház, Kovács Márton) – CIGÁNYTÁBOR AZ ÉGBE MEGY (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, Söndörgő Egyesület) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, Kémenczy Antal)
- A legígéretesebb pályakezdő:** MOLNÁR ÁRON (Vígszínház / Jóembert keresünk; Hetvenkedő katona) – POROGI ÁDÁM (Katona József Színház, Kecskemét / Angliai Második Edward élete; A chioggiai csetepaté) – SZÍNHÁZ- ÉS FILMMŰVÉSZETI EGYETEM III. ÉVF. (Hamlet; Diótörő)
- Különdíj:** GÁSPÁR ILDIKÓ folyamatosan magas színvonalú dramaturgi munkájáért (Peer Gynt, Tóték, A vihar, Tangó) – MÁTYÁS IRÉN (posztumusz életműdíj a Zsámbéki Színházi Bázis létrehozásáért és évtizedeken át való működtetéséért)

KOLTAI TAMÁS

SZÍNHÁZ, Élet és Irodalom

- A legjobb új magyar dráma:** KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN – RADNAI ANNAMÁRIA: RÜKVERC
- A legjobb előadás:** ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban)
- A legjobb rendezés:** SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
- A legjobb független színházi előadás:** A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és a Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** PINOKKIÓ (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
- A legjobb női főszereplő:** CSÁKÁNYI ESZTER (A 42. hét, Pintér Béla és Társulata)
- A legjobb férfi főszereplő:** LÁSZLÓ ZSOLT (Angyalok Amerikában, Nemzeti Színház)
- A legjobb női mellékszereplő:** TENKI RÉKA (Sirály, Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** KULKA JÁNOS (Sirály, Nemzeti Színház)
- A legjobb díszlet:** A VIHAR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita)
- A legjobb jelmez:** A VIHAR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita)
- A legjobb színházi zene:** LILJOMFI (Örkény Színház, Kovács Márton)
- A legígéretesebb pályakezdő:** –
- Különdíj:** ORLAI TIBOR

KOVÁCS BÁLINT

Magyar Narancs; egyfelvonas.postr.hu (Origo színház)

- A legjobb új magyar dráma:** SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – PINTÉR BÉLA: A 42. HÉT – TASNÁDI ISTVÁN: A HARMADIK HULLÁM
- A legjobb előadás:** A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert)
- A legjobb rendezés:** HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Bagossy László) – RÜKVERC (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Máté Gábor) – TÓTÉK (Örkény Színház, rendezte: Mácsai Pál)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** LILJOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – PARASZTOPERA (Temesvári Csiky Gergely Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – CHICAGO (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Béres Attila)
- A legjobb független színházi előadás:** DON CARLOS / EGMONT (Maladype Színház, rendezte: Balázs Zoltán) – BÁNYAVAKSÁG (Szkéné Színház, rendezte: Csizmadia Tibor) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** SEMMI (Budapest Bábszínház, rendezte: Hoffer Károly e. h.) – PETTSON ÉS FINDER (Budapest Bábszínház, rendezte: Bereczki Csilla e. h.)
- A legjobb női főszereplő:** CSÁKÁNYI ESZTER (A 42. hét, Pintér Béla és Társulata) – GYÖRGYI ANNA (A vágy villamosa, Miskolci Nemzeti Színház) – FÜR ANIKÓ (A pasi a szomszéd sír mellől, Rózsavölgyi Szalon)
- A legjobb férfi főszereplő:** OROSZ ÁKOS (Don Carlos / Egmont, Maladype Színház) – HEGEDŰS D. GÉZA (Jövedelmező állás, TÁP Színház) – STOHL ANDRÁS (Mephisto, Nemzeti Színház)
- A legjobb női mellékszereplő:** BOZÓ ANDREA (Bányavakság, Szkéné Színház) – TENKI RÉKA (Sirály, Nemzeti Színház)

– TOKAI ANDREA (*Parasztopera*, Temesvári Csiky Gergely Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: LÁSZLÓ ZSOLT (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – BÁNYAI KELEMEN BARNÁ (Bányavakság, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – PINTÉR BÉLA (A 42. hét, Pintér Béla és Társulata)

A legjobb díszlet: FEHÉRLÓFIA (Budapest Bábszínház, tervezte: Árvai György, Szűcs Edit) – HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Antal Csaba) – MEANWHILE IN KANSAS (-011- Alkotócsoport, tervezte: Cseh Renátó, Bordos Zsolt)

A legjobb jelmez: RÜKVERC (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Kovács Andrea) – OPERA ULTIMA (Újvidéki Színház, tervezte: Marija Kalabi) – ANGLIAI MÁSODIK EDWARD ÉLETE (Kecskeméti Katona József Színház, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: CIGÁNYTÁBOR AZ ÉGBE MEGY (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, Söndörgő Együttes) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, Ökrös Csaba) – EGMONT (Maladype Színház, jelöletlen)

A legígéretesebb pályakezdő: SPIEGL ANNA (Budapest Bábszínház, *Semmi*) – HOFFER KÁROLY (Budapest Bábszínház, *Semmi*) – SZILÁGYI CSENGE (Bárka Színház, *Vasárnap 16:48; Ódry Színpad, Jubileum*)

Különdíj: KULCSÁR VIKTÓRIÁNAK a Jurányi Produkciós Közösségi Inkubátorház létrehozásáért és működtetéséért – ORLAI TIBORNAK az Orlai Produkciós Iroda működéséért – A HUNGARIAN SHOWCASE ötletgazdájának, Tompa Andreának és a szervezőknek

Ez az évad paradox módon az egész évben az ellehetetlenülést ellen küzdő független társulatoké volt. Hogy milyen nagy arányban képviseltették magukat a legjobb idejű előadások létrehozói közt, az önmagában is figyelemre méltó, s még inkább az, ha hozzátesszük, hogy milyen kevés független előadás született az évben: a legtöbb struktúrán kívüli társulat szándékaihoz képest jóval kevesebb előadást tudott létrehozni, egyre többen szorulnak külföldre, alkalmi, ad hoc produkciók pedig alig jöttek létre. Mégis: a Forte Társulat *A nagy füzet*e, Pintér Béla és Társulata *A 42. hete*, a Szkéné *Bányavaksága* (külön említést érdemel rendkívül erős évadáért a mindhárom előadás létrejöttében segédkező Szkéné), a Maladype *Don Carlos / Egmont*ja, a TÁP Színház *Jövedelmező állás*a, a -011- Alkotócsoport *Meanwhile in Kansas*a, a példamutató társadalmi érzékenységgel dolgozó PanoDráma *174/B – Az igazság szolgálói* című dokudramája és a FÜGE Produkció és a Kaposvári Egyetem *A Dohány utcai seriffje* markánsan jelennek meg az igen jelentős évadot záró, de ennek ellenére simán szétzavart Nemzeti Színház *Mephistója*, *Angyalok Amerikában*-ja és *Sirálya*, a Katona *Heldenplatza*, az Örkény Színház *Tótékja*, a Bárka *A harmadik hulláma*, a Bábszínház *Semmi*je és a roppant jó formában lévő társulattal dolgozó Szabadkai Népszínház *Tapasztalt asszonya* mellett. (Érdemes megjegyezni, hogy ezek egyike sem szerepelt idén a *best of fesztiválból* abszurd politikai tippmixszé degradálódott POSZT-on – amely egy normálisabb világban akár büszke értékmentő is lehetne az értékek ezernyi eszközzel és gátlástalan brutalitással történő rombolása mellett. Olyasvalami, mint amilyen a jobb híján önerőből megvalósuló Hungarian Showcase volt, amelyet groteszk módon az a fél-szakma támadott, amely minden támogatás megtagadásával erre semmilyen jogalapot sem szerzett.)

De a kritikudíj akkor is az értékek felmutatásáról szól, ha ellehetetlen is eközben nem észrevenni az aggasztó folyamatokat. Nagy érték már az is, hogy csak a legfelső élvonalból könnyedén fel tudtam sorolni tizenhat előadást, de a kört kicsit tágítva ideferne még legalább öt remek bemutatató. A díjról szavazó dolgát ugyan megnehezíti a hatalmas „túljelentkezés” a színésznői kategóriákban, de persze mi sem örömtelibb ennél: a hat díjra javasolt alakításon kívül meg kell említeni még a régóta rendkívül magas színvonalon dolgozó Trokán Nórát, a Maladype előadásaiban egyre erősebb Tankó Erikát, a túl keveset

játszó (jövőre már Miskolcon társulati tag) Simkó Katalint és az ő hihetetlenül sokszínű, koncentrált alakítását *A nagy füzet*-ben, Péter Kata és Börcsök Enikő folyamatos, súlyos jelenlétét és kevés szóból is pontosan felépített sorsát a Pesti Színház *Príma környékében*, Ónodi Eszter mélyen átélte játékát a Kamra *Mártírok* című előadásában, és Bíró Kriszta lenyűgöző profizmusát a Karinty Színház *Janikájának* nadrágszerepében. S ha volna díj az évad legszebb színházi pillanatának, az is egy színésznőhöz kötődne: Petrik Andrea néma lányához és az ő hidegrázós dalához Zsótér Sándor *Kurázi mama és gyerekei* című radnóti előadásának legvégén.

KOVÁCS DEZSŐ

Kritika

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG

A legjobb előadás: KÓMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, rendezte: Alföldi Róbert) – LILÍOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban)

A legjobb rendezés: HAMLET (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy – Gyulai Várszínház, rendezte: Bocskári László) – BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Ába) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, rendezte: Gothár Péter)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: KÓMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, rendezte: Alföldi Róbert)

A legjobb független színházi előadás: JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: PIMPÁRÉ ÉS VAKVARJÚCSKA (Bartók Kamaraszínház, Dunaújváros, rendezte: Fige Attila)

A legjobb női főszereplő: BÁSTI JULI (*Sirály*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: BÁNYAI KELEMEN BARNÁ (*Bányavakság*, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – ALFÖLDI RÓBERT (*Angyalok Amerikában; Amphitryon*, Nemzeti Színház) – STOHL ANDRÁS (*Mephisto*, Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: TENKI RÉKA (*Amphitryon; Sirály*, Nemzeti Színház) – BOZÓ ANDREA (*Bányavakság, Szkéné Színház*) – BENEDEK ÁGNES (*Hamlet*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – PÁLFFY TIBOR (*Az imponosztor; Hamlet*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy) – PÁL ANDRÁS (*Jadviga párnája*, Orlai Produkció – Belvárosi Színház)

A legjobb díszlet: KURÁZSI MAMA ÉS GYEREKEI (Radnóti Színház, tervezte: Ambrus Mária) – MÉLYBEN (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, tervezte: Fodor Viola) – ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, tervezte: Izsák Lili)

A legjobb jelmez: PIMPÁRÉ ÉS VAKVARJÚCSKA (Bartók Kamaraszínház, Dunaújváros, tervezte: Miareczky Edit) – AZ IMPOSZTOR (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, tervezte: Bianca Imelda Jeremias) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Tihanyi Ildi)

A legjobb színházi zene: KÓMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, Szörényi Levente) – BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, Boros Csaba) – LILÍOMFI (Örkény Színház, Kovács Márton)

A legígéretesebb pályakezdő: BOROS CSABA (Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem / Két lengyel darab)

Különdíj: ORLAI TIBOR, az Orlai Produkciók létrehozásáért – VÁRI BERTALAN, a *Kóműves Kelemen* koreográfiájáért – PARTI NAGY LAJOS, DÉS LÁSZLÓ, a *Fülkefor és vidéke* előadásáért

MIKLÓS MELÁNIA

A legjobb új magyar dráma: –

A legjobb előadás: SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – KURÁZSI MAMA ÉS GYEREKEI (Radnóti Színház, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb rendezés: SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – KURÁZSI MAMA ÉS GYEREKEI (Radnóti Színház, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: LILIOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – KŐMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum – Zikkurat Színpadi Ügynökség, rendezte: Alföldi Róbert) – DIÓTÖRŐ (Színház Filmművészeti Egyetem, rendezte: Novák Eszter)

A legjobb jelmez: A NYARALÁS (Katona József Színház, tervezte: Remete Kriszta) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Tihanyi Ildi)

A legjobb színházi zene: –

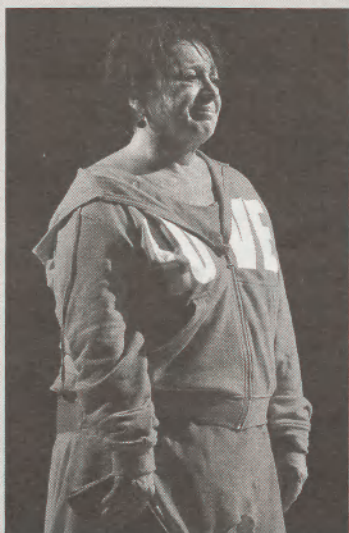
A legígéretesebb pályakezdő: SPIEGL ANNA (Budapest Báb-színház)

Különdíj: A -OII- ALKOTÓCSOPORTnak a *Meanwhile in Kansas* előadás létrehozásáért és a különleges látványtechnikával megvalósított színházi illúzióért – ORLAI TIBORNak produceri tevékenységéért, társadalmi felelősségvállalásáért és a független társulatok támogatásáért

NÁNAY ISTVÁN

A legjobb új magyar dráma: –

A legjobb előadás: A NÉP ELLENSÉGE (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – A NAGY FÜZET (Szkéné

Csákány Eszter A 42. hétben (Pintér Béla Társulata)

Eszenyi Enikő a Jóembert keresünkben (Vígyszínház)

A legjobb független színházi előadás: A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és a Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – EGY ELSURRANÓ PATKÁNY (Gergye Krisztián Társulata – Nemzeti Színház, rendezte: Gergye Krisztián) – SOCIAL ERROR – THE LAST MAN IN BUDAPEST (Szputnyik Házjótársaság – Nemzeti Színház, rendezte: Bodó Viktor)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: SEMMI (Budapest Báb-színház, rendezte: Hoffer Károly e. h.) – CSONGOR ÉS TÜNDE (Nemzeti Színház, rendezte: Tengely Gábor) – KIVI (Budapest Bábszínház, rendezte: Gáspár Ildikó)

A legjobb női főszereplő: BÁSTI JULI (*Sirály*, Nemzeti Színház) – KOVÁTS ADÉL (*Kurázi mama és gyerekei*, Radnóti Színház) – FULLAJTÁR ANDREA (*A nyaralás*, Katona József Színház)

A legjobb férfi főszereplő: ALFÖLDI RÓBERT (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – STOHL ANDRÁS (*Mephisto*, Nemzeti Színház) – HOLLÓSI FRIGYES (*Egy elsurranó patkány*, Gergye Krisztián Társulata – Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: TENKI RÉKA (*Sirály*, Nemzeti Színház) – TROKÁN NORA (*Angliai Második Edward élete*, Katona József Színház, Kecskemét) – MURÁNYI TÜNDE (*Egy elsurranó patkány*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: SZABÓ KIMMEL TAMÁS (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – MARTON RÓBERT (*Egy elsurranó patkány*, Nemzeti Színház)

A legjobb díszlet: A NYARALÁS (Katona József Színház, tervezte: Khell Zsolt) – GARDÉNIA (Temesvári Csiky Gergely Színház, tervezte: Iuliana Vilsan) – MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (HOPPart Társulat – Örkény Színház, tervezte: Izsák Lili)

Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – BÁNYA-VAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Ába)

A legjobb rendezés: A FÖSVÉNY (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocszárdi László) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – OPERA ULTIMA (Újvidéki Színház, rendezte: Kokan Mladenović)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: PARASZTOPERA (Temesvári Csiky Gergely Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – VIRRASZTÓK (Szabadkai Népszínház Magyar Társulata, rendezte: Hernyák György) – MACSKA VOLTAM LONDONBAN (Kolibri Színház, rendezte: Novák János)

A legjobb független színházi előadás: TOLDI (Színház- és Filmművészeti Egyetem, rendezte: Horváth Csaba) – A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – KAPÓS BÖSKE (Fabók Mancsi Bábszínháza és a miskolci Csodamalom Bábszínház, rendezte: Fabók Mariann)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: SEMMI (Budapest Bábszínház, rendezte: Hoffer Károly e. h.) – PETTSON ÉS FINDUSZ (Budapest Bábszínház, rendezte: Bereczki Csilla) – VAS LACI! (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Tengely Gábor)

A legjobb női főszereplő: ESZENYI ENIKŐ (*Jóembert keresünk*, Vígyszínház) – ELOR EMINA (*Opera Ultima*, Újvidéki Színház) – BÍRÓ KRISZTA (*Janika*, Karinty Színház)

A legjobb férfi főszereplő: MÁTÉ GÁBOR (*Heldenplatz*, Katona József Színház, Kamra) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Angyalok*

Amerikában, Nemzeti Színház) – PÁLFFY TIBOR (*A fősvény*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

A legjobb női mellékszereplő: TÖRÓCSIK MARI (*Átutazók*, Vígszínház) – BANDOR ÉVA (*III. Richárd*, Jókai Színház, Komárom) – SÖPTEI ANDREA (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: BÁN JÁNOS (*A nép ellensége*, Katona József Színház) – MÁTRAY LÁSZLÓ (*Az imposztor*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy) – NÁDASDI PÉTER (*Marat/Sade*, Kassai Thália Színház)

A legjobb díszlet: TANGÓ (Örkény Színház, tervezte: Khell Zsolt) – BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, tervezte: Bartha József) – BOLDOG KÉPEK (Vojtina Bábszínház, Debrecen, tervezte: Horváth Mari)

A legjobb jelmez: A FŐSVÉNY (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, tervezte: Dobre-Kóthay Judit) – PINOKKIÓ

szavaztam, akikre talán kevésbé figyelünk, de fontosnak tartom, hogy regisztráljam teljesítményüket. Hosszú idő után ismét egy rubrikát üresen kellett hagynom: nem találtam említésre méltó, általam maradandónak ítélt magyar színpadi szöveget.

A kategóriánkénti három-három jelöltem mellett természetesen az idén is jó páran voltak, akiknek szívesen adtam volna díjat. Ilyenek a produciók közül többek között: *Rosmersholm* (Újvidék, rendező: Anca Bradu), *Peer Gynt* (Temesvár, Horváth Csaba), *Szégyen* (Proton Színház, Mundruczó Kornél), *A harmadik hullám* (Bárka, Vidovszky György), *Ady/Petőfi* (FÜGE, Scherer Péter), *Akárki* (Mesebolt Bábszínház, Veres András), *Lúdas Matyi* (Budapest Bábszínház, Fige Attila); a színészek közül pedig: Kulka János és Fekete Ernő (*A nép ellensége*, Katona József Színház), Keresztes Tamás (*Pinokkió*, Katona József Színház), Stohl András (*Mephisto* és – László Zsolttal együtt – *Bányavirág*, Nemzeti Színház), Udvaros Dorottya (*Amphitryon*; *Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház), Takács Katalin

Stohl András a Mephistóban (Nemzeti Színház)

Tenki Réka a Sirályban (Fehér Tiborral, Nemzeti Színház)

(Katona József Színház, tervezte: Nagy Fruzsina) – PETTSON ÉS FINDUSZ (Budapest Bábszínház, tervezte: Lisztópád Krisztina)

A legjobb színházi zene: BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, Boros Csaba) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, Ökrös Csaba) – MADARAK VOLTUNK (Mesebolt Bábszínház, Szombathely, Lázár Zsigmond)

A legígéretesebb pályakezdő: TASNÁDI BENCE (Katona József Színház, *Mártírok*) – BALOGH ATTILA (Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulata, *A nyugati világ bajnoka*) – LOVAS ROZI (A Miskolci Nemzeti Színházban játszott szerepeiért)

Különdíj: KULCSÁR VIKTÓRIÁNAK a Jurányi Inkubátor Ház létrehozásáért és a FÜGE Produkciók menedzseléséért – GÁSPÁR ILDIKÓNAK az Örkény Színházban végzett dramaturgiai munkájáért – KELEMEN KINGÁNAK a kolozsvári GroundFloor Group megalakításáért és az Ecsetgyár Független Kulturális Központban végzett menedzseri munkájáért

A kötelező minimum-előadás kétszeresét láttam, de a látottak összességükben nem töltötték el túlzott örömmel, más szóval: emlékezetemben kevés kiemelkedő előadást raktározok el. Inkább egyéni teljesítményekre emlékszem szívesen. Akikre voksoltam, többnyire nem csak a megjelölt előadásban remekeltek, de a szavazás szabályai csupán egy teljesítmény megnevezését engedélyezik. Amikor egyénre szavazok, elismerésem áttételesen arra a producióra is vonatkozik, amelyben az illető teljesítményére rácsodálkoztam. Több esetben olyanokra

(*Jadviga párnája*, Orlai Produkciós Iroda – Belvárosi Színház), Onodi Eszter (*A nyaralás; Mártírok*, Katona József Színház), *Jadviga párnája*, Orlai Produkciós Iroda – Belvárosi Színház), Reviczky Gábor (*Átutazók*, Vígszínház), Horváth Lajos Ottó (*Bivaly-szuszle*, Szkéné), Bányai Kelemen Barna és Nagy Dorottya (*Bányavakság*, Yorick Stúdió – Marosvásárhely), Szakács László (*A fősvény; Az imposztor*, Sepsiszentgyörgy; *Bányavakság*, Yorick Stúdió – Marosvásárhely), Balázs Áron (*Opera Ultima* és – Elor Eminával együtt – *Rosmersholm*, Újvidék), Krisztik Csaba (*Peer Gynt*, Temesvár; *A nagy fűzet*, Forte Társulat).

PAPP TÍMEA

A legjobb új magyar dráma: SZÁLINGER BALÁZS: KÖZTÁRSASÁG – SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – PINTÉR BÉLA: A 42. HÉT

A legjobb előadás: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – A NÉP ELLENSÉGE (Katona József Színház, rendezte: Zsám-béki Gábor)

A legjobb rendezés: ANGLIAI MÁSODIK EDWARD ÉLETE (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Bagossy László) – A FŐSVÉNY (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocszárdi László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: MÁGNÁS MISKA (Szegedi Szabadtéri Játékok, rendezte: Alföldi Róbert) –

ILLATZERTÁR (Centrál Színház, rendezte: Puskás Tamás)
– PARASZTOPERA (Temesvári Csiky Gergely Színház, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb független színházi előadás: A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba)
– A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – KÉPMUTATÓK CELESZÖVÉSE (VÁDLI, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:*

A legjobb női főszereplő: ESZENYI ENIKŐ (*Jóembert keresünk*, Vígszínház) – KOVÁTS ADÉL (*Kurázs mama és gyerekei*, Radnóti Színház) – PETHŐ ANIKÓ (*Julie kisasszony*, Kolozsvári Állami Magyar Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FEKETE ERNŐ (*A nép ellensége*, Katona József Színház) – ALFÖLDI RÓBERT (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – PÁLFFY TIBOR (*A fősvény*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

A legjobb női mellékszereplő: SÖPTEI ANDREA (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – BODNÁR ERIKA (*Heldenplatz*, Katona József Színház, Kamra) – PETRIK ANDREA (*Kurázs mama és gyerekei*, Radnóti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: STOHL ANDRÁS (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – BÁNYAI KELEMEN BARNA (*Bányavakság*, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – MÁTÉ GÁBOR (*Heldenplatz*, Katona József Színház, Kamra)

A legjobb díszlet: HELDENPLATZ (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Antal Csaba) – MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (HOPPart Társulat, Örkény Színház, rendezte: Izsák Lili) – MEANWHILE IN KANSAS (-011- Alkotócsoport, rendezte: Cseh Renátó)

A legjobb jelmez: A FÖSVÉNY (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Dobre-Kóthay Judit) – TANGÓ (Örkény Színház, rendezte: Ignjatovic Krisztina) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Nagy Fruzsina)

A legjobb színházi zene: A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és a Forte Társulat, Ökrös Csaba) – MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (HOPPart Társulat – Örkény István Színház, Matkó Tamás) – OPERA AMORALE (Gergye Krisztián Társulata, Philipp György)

A legígéretesebb pályakezdő: HOFFER KÁROLY (*Semmi*, Budapest Bábszínház) – SPIEGL ANNA (*Kivi*, Budapest Bábszínház) – POROGI ÁDÁM (*Angliai Második Edward élete*, Katona József Színház, Kecskemét)

Különdíj: ORLAI TIBORNak, az Orlai Produkciós Iroda minőségi szórakoztató produkcióiért, a társadalmi problémákkal foglalkozó előadások létrehozásáért és a független szcéna támogatásáért – A HUNGARIAN SHOWCASE szervezőinek az esemény lebonyolításáért – LENGYEL ANNÁnak, a PanoDráma verbatim színházi előadásainak létrehozásáért

PETHŐ TIBOR Magyar Nemzet

A legjobb új magyar dráma: RÉCZEI TAMÁS: VASÁRNAPI GYEREKEK – SPIRÓ GYÖRGY: PRÍMA KÖRNYÉK – PINTÉR BÉLA: A 42. HÉT

A legjobb előadás: A NYARALÁS (Katona József Színház, rendezte: Mohácsi János) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, rendezte: Gothár Péter)

A legjobb rendezés: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – LILJOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – JÓEMBER KERESÜNK (Vígszínház, rendezte: Michal Dočekal)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: LILJOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – MOZGÓFÉNYKÉP (Radnóti Színház, rendezte: Göttinger Pál)

A legjobb független színházi előadás: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János)

* A kategóriában összeférhetlenség miatt nem szavaztam.

– A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)
– A SZÖKÉS (Maladype Színház, rendezte: Csujka László)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –

A legjobb női főszereplő: GYÖRGYI ANNA (*A vágy villamosa*, Miskolci Nemzeti Színház) – ESZENYI ENIKŐ (*Jóembert keresünk*, Vígszínház) – MARTINOVICS DORINA (*Csongor és Tünde*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: ALFÖLDI RÓBERT (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – STOHL ANDRÁS (*Mephisto*, Nemzeti Színház) – BÁN JÁNOS (*Rükverc*, Katona József Színház)

A legjobb női mellékszereplő: RADNAY CSILLA (*A velencei kalmár*, Nemzeti Színház) – BODNÁR ERIKA (*Rükverc*, Katona József Színház) – KISS MARI (*A félkegyelmű*, Weöres Sándor Színház, Szombathely)

A legjobb férfi mellékszereplő: LUKÁCS SÁNDOR (*Jóembert keresünk*, Vígszínház) – SZARVAS JÓZSEF (*Sirály*, Nemzeti Színház) – BÁNYAI KELEMEN BARNA (*Bányavakság*, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

A legjobb díszlet: AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Gothár Péter) – KURÁZSI MAMA ÉS GYEREKEI (Radnóti Színház, tervezte: Ambrus Mária) – LILJOMFI (Örkény Színház, tervezte: Khell Zsolt)

A legjobb jelmez: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, tervezte: Izsák Lili, Szlávik Juli) – A NYARALÁS (Katona József Színház, rendezte: Remete Kriszta) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, Kovács Márton) – LILJOMFI (Örkény Színház, Kovács Márton) – A BLAHA-SZTORI (Bethlen téri Színház, Darvas Ferenc, Darvas Kristóf)

A legígéretesebb pályakezdő: LOVAS ROZI (Miskolci Nemzeti Színház, *A vágy villamosa*) – SZATORY DÁVID (Nemzeti Színház, *A velencei kalmár*) – FICZA ISTVÁN (Örkény Színház, *Liljomi; Tóték*)

Különdíj: GÁSPÁR ILDIKÓ

PROICS LILLA

www.facebook.com/Nyulbeka

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – IVANYOS AMBRUS–RADNAI MÁRK: MEANWHILE IN KANSAS – GIMESI DÓRA: A CSOMÓTÜNDÉR

A legjobb előadás: A NÉP ELLENSÉGE (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba)

A legjobb rendezés: AMPHITRYON (Nemzeti Színház, rendezte: Gothár Péter) – LILJOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – VAS LACI! (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Tengely Gábor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: OPERA AMORALE (Gergye Krisztián Társulata, rendezte: Gergye Krisztián) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – KOTTAVETŐ (HOPPart Társulat – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Polgár Csaba)

A legjobb független színházi előadás: 174/B AZ IGAZSÁG SZOLGÁI (PanoDráma, rendezte: Lengyel Anna) – KÉPMUTATÓK CELESZÖVÉSE (Vádlí, rendezte: Szikszai Rémusz) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: VAS LACI! (Vaskakas Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor) – A CSOMÓTÜNDÉR (Círóka Bábszínház, rendezte: Kuthy Ágnes) – PETTSON ÉS FINDUSZ (Budapest Bábszínház, rendezte: Bereczki Csilla)

A legjobb női főszereplő: FULLAJTÁR ANDREA (*A nyaralás*, Katona József Színház) – UDVAROS DOROTTYA (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – PETRIK ANDREA (*Kurázs mama és gyerekei*, Radnóti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FEKETE ERNŐ (*A nép ellensége*, Katona József Színház) – KULKA JÁNOS (*Angyalok Ameriká-*

ban, Nemzeti Színház) – ANDRÁSSY MÁTÉ (*A nagy füzet*, Szkéné Színház és Forte Társulat)

A legjobb női mellékszereplő: NAGY MARI (*Amphitryon; Sirály*, Nemzeti Színház) – SÖPTEI ANDREA (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – BÁNFALVI ESZTER (*A Dohány utcai seriff*, FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem)

A legjobb férfi mellékszereplő: PHILIPP GYÖRGY (*Opera Amoreale*, Gergye Krisztián Társulata) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – RÁBA ROLAND (*Kurázi mama és gyerekei*, Radnóti Színház)

A legjobb díszlet: KURÁZSI MAMA ÉS GYEREKEI (Radnóti Színház, tervezte: Ambrus Mária) – MEANWHILE IN KANSAS (-011- Alkotócsoport, Bárka Színház, tervezte: Cseh Renátó) – VAS LACI! (Vaskakas Bábszínház, tervezte: Cziegler Balázs)

A legjobb jelmez: A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, tervezte: Benedek Mari) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, tervezte: Nagy Fruzsina) – TANGÓ (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Krisztina)

A legjobb színházi zene: KOTTAVETŐ (HOPPart Társulat – Szputnyik Hajózási Társaság, Matkó Tamás) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház – Forte Társulat, Ökrös Csaba) – OPERA AMORALE (Gergye Krisztián Társulata, Philipp György)

A legígéretesebb pályakezdő: NAGY NORBERT (*A nagy füzet / Kurázi mama és gyerekei*) – VARGA BALÁZS, HUNYADI ISTVÁN (*A fiú / Nagyváradi Szigligeti Ede Társulat*) – POROGI ÁDÁM (*Angliai Második Edward élete*)

Különdíj: ORLAI TIBORNak, amiért Produkciós Irodája felvállaltan társadalmi szempontú előadások létrehozását kezdeményezi, és vesz részt azokban – KERÉKASZTAL vitaszínház – NOTÓRIUSOK

SÁNDOR L. ISTVÁN

Ellenfény

A legjobb új magyar dráma: KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN-RÁDNAI ANNAMÁRIA: RÜKVERC – SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – SZERZŐ NÉLKÜL: HIMMELWERK GMBH

A legjobb előadás: MÁRTÍROK (Katona József Színház, rendezte: Dömötör András) – OPERA ULTIMA (Újvidéki Színház, rendezte: Kokan Mladenović) – SEMMI (Budapest Bábszínház, rendezte: Hoffer Károly e. h.)

A legjobb rendezés: A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – AZ ELTÖRT KORSÓ (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Forgács Péter)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: ILLATSZERTÁR (Centrál Színház, rendezte: Puskás Tamás) – MOZGÓFÉNYKÉP (Radnóti Színház, rendezte: Göttinger Pál) – PICASSO KALANDJAI (Pécsi Nemzeti Színház, rendezte: Méhes László)

A legjobb független színházi előadás: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – HIMMELWERK GMBH (Stúdió „K” Színház, rendezte: Nagypál Gábor) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: MARIO ÉS A VARÁZSLÓ (Kolibri Színház, rendezte: Bagossy László) – MADARAK VOLTUNK (Mesebolt Bábszínház, rendezte: Kovács Géza) – A HOSSZABBÍK ÚT (Kerekasztal Színház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Gigor Attila)

A legjobb női főszereplő: ÓNODI ESZTER (*Mártírok*, Katona József Színház) – CSÁKÁNYI ESZTER (*A 42. hét*, Pintér Béla és Társulata) – PREGITZER FRUZZSINA (*Karnyóné*, Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza)

A legjobb férfi főszereplő: GÁSPÁR SÁNDOR (*A velencei kalmár*, Nemzeti Színház) – MÁTÉ GÁBOR (*Heldenplatz*, Katona József Színház, Kamra) – KASZÁS GERGŐ (*Himmelwerk GmbH*, Stúdió „K” Színház)

A legjobb női mellékszereplő: UDVAROS DOROTTYA (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – KISS ESZTER

(*Mártírok*, Katona József Színház) – FÜR ANIKÓ (*Tangó*, Örkény Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: BÁNYAI KELEMEN BARNÁ (Bányavakság, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – MÁCSAI PÁL (*Tangó*, Örkény Színház) – FODOR TAMÁS (*Az ördög szekrénye*, Nemzeti Színház)

A legjobb díszlet: AZ ELTÖRT KORSÓ (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, tervezte: Füzér Anni) – SZENTIVÁNEJ (MaNna – Katona József Színház, tervezte: Taksás Mihály) – MARIO ÉS A VARÁZSLÓ (Kolibri Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: KARNYÓNÉ (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, tervezte: Bianca Imelda Jeremias) – LILÍOMFI (Örkény Színház, tervezte: Remete Krisztina) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Tihanyi Ildi)

A legjobb színházi zene: MARAT/SADE (Kassai Thália Színház, Lakatos Róbert) – A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, Kovács Márton) – HANGYABOLY (Katona József Színház, Kecskemét, Pap Gábor)

A legígéretesebb pályakezdő: TASNÁDI BENCE (*Mártírok*, Katona József Színház) – NAGY NORBERT (*A nagy füzet*, Szkéné Színház és a Forte Társulat) – SODRÓ ELIZA (*Sirály*, Bartók Kamaraszínház, Dunaújváros)

Különdíj: A megújult MISKOLCI TÁRSULATnak a repertoár megújításáért és nagy munkabírásként – A MESEBOLT BÁBSZÍNHÁZ társulatának a színpadi kifejezés komplex formáinak magabiztos birtoklásáért, meggyőző használatáért – A Katona József Színháznak az önértelmező NOTÓRIUSOK sorozatáért (különösen a társulat elhunyt színészeinek emléket állító részéért)

Nem volt könnyű összeállítani az idén a szavazataimat. Néhány kategóriában jóval több fontos teljesítmény született, mint amennyi felfér a listára, másoknál pedig nem volt egyértelmű, hogy melyik kategóriában érdemes szavazni rá.

A legjobb előadás kategóriájában azokra a produkciókra szavaztam, amelyek minden összetevője: az alapanyaga, a rendezői koncepciója, a színészi és a tervezői munkája is kiemelkedő értékű volt. Bár a *Semmi* kétségtelenül a legjobb gyerek- és ifjúsági előadás volt, de jóval több is: az évad egyik legfontosabb bemutatója. Izgalmas az alapanyag, nagyszerű Gimesi Dóra adaptációja, erős az egységes fiatal színészcsapat, és meggyőző a rendezői koncepció, amelyben fontos jelentése van a bábok szerepeltetésének is. Ugyanígy emeltem ki a kategóriájából, a független előadások közül *A nagy füzetet*, mert Horváth Csaba munkáját az egyik legjobb rendezői teljesítménynek tartom az évadban.

A legjobb rendezés kategóriájába végül azokat az előadásokat írtam, amelyek sikerében szerintem elsősorban a rendezői koncepciónak van meghatározó szerepe. Ugyanakkor – mivel ezeknek az előadásoknak legtöbbször az írói, színészi, tervezői teljesítményei is meggyőzőek – nem mindig pontosan dönthető el, hogy mi hova tartozik. A legjobb előadás vagy a legjobb rendezés kategóriájában szívesen szavaztam volna még a következő előadásokra: *Angliai Második Edward élete* – Kecskemét, *Átutazók* – Vigaszínház, *Bányavakság* – Szkéné, illetve Yorick Stúdió, *A gömbfejűek és csúcsfejűek* – SZFE, *Heldenplatz* – Katona, *A hideg gyermek* – Miskolc, *Himmelwerk GmbH* – Stúdió „K”, *Lilíomfi* – Örkény, *A nép ellensége* – Katona, *Patkányok* – Kaposvári Egyetem, *Rükverc* – Katona, *Tigris és hiéna* – Nyíregyháza, *Tangó* – Örkény Színház, *A velencei kalmár* – Nemzeti.

Leginkább azt sajnáltam, hogy a gyerek- és ifjúsági előadások közül számos kiemelkedő produkcióra nem tudtam szavazni: *A csomótiúndér* – Ciróka Bábszínház, *Lúdas Matyi* – Budapest Bábszínház, *Pettson és Findusz* – Budapest Bábszínház, *Pinokkió* – Ziráno Bábszínház, *Százlábúak láb alatt* – Kolibri Színház. Továbbra is azt gondolom, hogy a magyar színháztársadalom ez a legkreatívabb és leginnovatívabb ága.

Sajnos számtalan kiemelkedő színészi teljesítmény is lemaradt a listáról: Alföldi Róbert (*Angyalok Amerikában*), Balázs Áron (*Opera ultima*), Bandor Éva (*A hentessegéd*), Borbély Alexandra (*Rükverc*), Bozó Andrea (*Bányavakság*), Elor Emina (*Opera ultima*), Eszenyi Enikő (*Jóembert keresünk*), Horváth László Attila (*Az eltört korsó*), Kulka János (*A nép ellensége*), Köles Ferenc (*Picasso kalandjai*), Máhr Ágnes (*A Gézagyerek*), Mészáros Sára (*Vaknyugat*), Nagy Dorottya (*Bányavakság*), Rusznák András (*A hideg gyermek*), Tasnádi Bence (*Mártírok*), Trokán Nóra (*Angliai Második Edward élete*), Vajdai Vilmos (*A nyaralás*) stb.

STUBER ANDREA

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – SZÁLINGER BALÁZS: KÖZTÁRSASÁG – KISS MÁRTON: ANGÉLA EVANGÉLIUMA

A legjobb előadás: VASÁRNAP 16:48 (Bárka Színház, rendezte: Forgács Péter) – JÓEMBER KERESÜNK (Víg-színház, rendezte: Michal Dočekal) – BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stú-

A legjobb női főszereplő: CSÁKÁNYI ESZTER (A 42. hét, Pintér Béla és Társulata) – TENKI RÉKA (*Amphitryon*, Nemzeti Színház) – ESZENYI ENIKŐ (*Jóembert keresünk*, Víg-színház)

A legjobb férfi főszereplő: CZUKOR BALÁZS (A félkegyelmű, Weöres Sándor Színház, Szombathely) – GAZSÓ GYÖRGY (*Vasárnap 16:48*, Bárka Színház) – POLGÁR CSABA (Liliomfi, Örkény Színház)

A legjobb női mellékszereplő: SZANDTNER ANNA (Liliomfi, Örkény Színház) – SZIRTES ÁGI (Heldenplatz, Katona József Színház, Kamra) – TÖRŐCSIK MARI (Átutazók, Víg-színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: BÁNYAI KELEMEN BARNÁ (Bányavakság, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – LÁSZLÓ ZSOLT (Angyalok Amerikában, Nemzeti Színház) – TAMÁSI ZOLTÁN (Képmutatók cselszövése; A bagoly, Vádli, KV Társulat)

A legjobb díszlet: A GÉZAGYEREK (Miskolci Nemzeti Színház, tervezte: Cseh Renátó) – TIGRIS ÉS HIÉNA (Móricz

Bányai Kelemen Barna (jobbra) a Bányavakságban (Szakács Lászlóval) (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

Kovács Márton zeneszerző

dió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Ábá)

A legjobb rendezés: A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András) – TIGRIS ÉS HIÉNA (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Koltai M. Gábor) – LILÍOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: TAPASZTALT ASZSZONY (Szabadkai Népszínház, rendezte: Tasnádi István) – OPERA ULTIMA (Újvidéki Színház, rendezte: Kokan Mladenović) – IBUSÁR-ÁLLOMÁS (Hátsó Kapu, rendezte: Máthé Zsolt)

A legjobb független színházi előadás: JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – „GYÜMÖLCSOLTÓKOR” (AHA Színpad, rendezte: Simányi Zsuzsanna)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: PETTSON ÉS FINDUSZ (Budapest Bábszínház, rendezte: Bereczki Csilla) – CSILLAGSZEDŐ MÁRIÓ (Vaskakas Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor) – MARIO ÉS A VARÁZSLÓ (Kolibri Színház, rendezte: Bagossy László)

Zsigmond Színház, Nyíregyháza, tervezte: Vereckei Rita) – CSONGOR ÉS TÜNDE (Nemzeti Színház, tervezte: Zöldy Z. Gergely)

A legjobb jelmez: MERLIN, AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD (Örkény Színház, tervezte: Izsák Lili) – LILÍOMFI (Örkény Színház, tervezte: Remete Kriszta) – ANGLIAI MÁSODIK EDWARD ÉLETE (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Benedek Mária)

A legjobb színházi zene: –

A legígéretesebb pályakezdő: TASNÁDI BENCE – DERZSI DEZSŐ – SZILÁGYI CSENGE

Különdíj: A DOHÁNY UTCAI SERIFF – ASSZONY A FRONTON – ADY/PETŐFI

197 előadáson jártam. Ha lenne még rubrika, tudnék kit beírni: Básti Juli (*Sirály*), Nagy Dorottya (*Bányavakság*), Kiss Mari (*A félkegyelmű*), Elor Emina (*Opera ultima*), Trokán Nóra (*Angliai Második Edward élete*), Holecskó Orsolya (*Catullus*), Pregitzer Fruzsina (*Karnyóné*), Gálfi László (*Liliomfi*), Pintér Béla (*A 42. hét*), Horváth Lajos Ottó (*Bivaly-szuflé*), Bán János (*A nép ellensége*), Rusznák András (*A Gézagyerek*), Nádasi Péter (*Marat/Sade*).

SZÜCS MÓNIKA
Ellenfény

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN–RADNAI ANNAMÁRIA: RÜKVERC – GIMESI DÓRA: A CSOMÓTÜNDÉR
A legjobb előadás: MÁRTÍROK (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Dömötör András) – HIMMELWERK GMBH (Stúdió „K” Színház, rendezte: Nagypál Gábor) – OPERA ULTIMA (Újvidéki Színház, rendezte: Kokan Mladenović)
A legjobb rendezés: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – RÜKVERC (Katona József Színház, Kamra, rendezte: Máté Gábor) – A HIDEG GYERMEK (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Szócs Artúr)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: ILLATSZERTÁR (Centrál Színház, rendezte: Puskás Tamás) – A NYARALÁS (Katona József Színház, rendezte: Mohácsi János) – KOT-TAVETŐ (HOPPart Társulat – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Polgár Csaba)

A legjobb férfi mellékszereplő: BÁNYAI KELEMEN BARNA (Bányavakság, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – MÁCSAI PÁL (Tangó, Örkény Színház) – SPILÁK LAJOS (Himmelwerk GmbH, Stúdió „K” Színház)
A legjobb díszlet: MARIO ÉS A VARÁZSLÓ (Kolibri Színház, tervezte: Bagossy Levente) – AZ ELTÖRT KORSÓ (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, tervezte: Füzér Anni) – A GÉZAGYEREK (Miskolci Nemzeti Színház, tervezte: Cseh Renátó)
A legjobb jelmez: LILJOMFI (Örkény Színház, tervezte: Remete Kriszta) – OPERA ULTIMA (Újvidéki Színház, tervezte: Marina Sremac) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Tihanyi Ildikó)
A legjobb színházi zene: MARAT/SADE (Kassai Thália Színház, Lakatos Róbert) – KIVI (Budapest Bábszínház, Kákonyi Árpád) – MADARAK VOLTUNK (Mesebolt Bábszínház, Lázár Zsigmond)
A legígéretesebb pályakezdő: TASNÁDI BENCE (Katona József Színház / *Mártírok; Farsang*) – SODRÓ ELIZA (Duna-

Tasnádi Bence a Farsangban (Katona József Színház)

Orlai Tibor producer

Zsámbéki Gábor

A legjobb független színházi előadás: A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE Produkció – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos)
A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: SEMMI (Budapest Bábszínház, rendezte: Hoffer Károly e. h.) – A HOSSZABBIK ÚT (Kerekasztal Színház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Gigor Attila) – MARIO ÉS A VARÁZSLÓ (Kolibri Színház, rendezte: Bagossy László)
A legjobb női főszereplő: ELLINGER EDINA (*Pettson és Findusz*, Budapest Bábszínház) – ÓNODI ESZTER (*Mártírok*, Katona József Színház, Kamra) – PREGITZER FRUZSINA (*Karnyóné*, Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza)
A legjobb férfi főszereplő: ALFÖLDI RÓBERT (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – GÁSPÁR SÁNDOR (*A velleencei kalmár*, Nemzeti Színház) – MÁTÉ GÁBOR (*Heldenplatz*, Katona József Színház, Kamra)
A legjobb női mellékszereplő: UDVAROS DOROTTYA (*Angyalok Amerikában*, Nemzeti Színház) – BOZÓ ANDREA (*Bányavakság*, Szkéné Színház) – TROKÁN NÓRA (*Angliai Második Edward élete*, Katona József Színház, Kecskemét)

újváros / *Sirály*) – AZ IDÉN VÉGZETT BÁBOS SZÍNÉSZ OSZTÁLY (SZFE / *A gömbfejűek és csúcsfejűek...*) –
Különdíj: A szombathelyi MESEBOLT BÁBSZÍNHÁZ társulatának – A MISKOLCI NEMZETI SZÍNHÁZ társulatának – A Katona József Színház újabb NOTÓRIUSOK sorozatáért

UGRAI ISTVÁN
7óra7.hu

A legjobb új magyar dráma: –
A legjobb előadás: A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – HONVÁGY (Gergye Krisztián Társulata, rendezte: Gergye Krisztián)
A legjobb rendezés: MOLIÈRE DON JUANJA (Maladype Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, rendezte: Gothár Péter) – BÉKEIDŐ (Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház, rendezte: Hajdu Szabolcs)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: A CHIOGGIAI CSETEPATÉ (Kőszegi Várszínház, rendezte: Znamenák István) – FIGARO HÁZASSÁGA (Hevesi Sándor Színház, Zalaeger-

szeg, rendezte: Alföldi Róbert) – PARASZTOPERA (Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb független színházi előadás: –

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A HARMADIK HUL-LÁM (Bárka Színház, rendezte: Vidovszky György) – DIÓ-TÖRŐ (Ódry Színház, rendezte: Novák Eszter)

A legjobb női főszereplő: MAJSAI-NYILAS TÜNDE (Csokonai Lili – Tizenhét hatyúk, Vígszínház) – ELOR EMINA (Opera ultima, Újvidéki Színház) – TOKAI ANDREA (Parasztopera, Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FEKETE ERNŐ (A nép ellensége, Katona József Színház) – OROSZ ÁKOS (A szokás) – STOHL ANDRÁS (Mephisto, Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: PETRIK ANDREA (Kurázi mama és gyerekei, Radnóti Színház) – KISS DIÁNA MAGDOLNA (Leányvásár, Szegedi Szabadtéri Játékok) – TENKI RÉKA (Amphitryon, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: RUSZNÁK ANDRÁS (A hideg gyermek, Miskolci Nemzeti Színház) – HEVÉR GÁBOR (Mephisto, Nemzeti Színház) – KERESZTES TAMÁS (Leányvásár, Szegedi Szabadtéri Játékok)

A legjobb díszlet: BÉKEIDÓ (Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház, tervezte: Iuliana Vilsan) – KŐMŰVES KELEMEN (RaM Colosseum, tervezte: Zöldy Z. Gergely) – HANNIBÁL TANÁR ÚR (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, tervezte: Cziegler Balázs)

A legjobb jelmez: TIGRIS ÉS HIÉNA (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, tervezte: Verecke Rita) – AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Tihanyi Ildi) – OPERA AMORALE (Gergye Krisztián Társulata, tervezte: Béres Móni)

A legjobb színházi zene: MEPHISTO (Nemzeti Színház, Bella Máté) – TÓTÉK (Örkény Színház, Kákonyi Árpád)

A legígéretesebb pályakezdő: –

Különdíj: GÁSPÁR ILDIKÓnak dramaturgként végzett jelentős munkáiért (Amphitryon, Merlin, Tóték)

Csupán két megjegyzést fűzök a listához. 1. A legjobb új magyar dráma rovatot kitölthetném azzal a néhány bemutatott kortárs magyar darabbal vagy adaptációkkal (utóbbiak egyikét végül a különdíj rovatban érvényesítettem), mégis azért hagyom üresen, hogy jelezzem: hiába jött létre a „nemzeti” kategória, a „Nemzeti Színházak hálózata”, azok bizony nem látják el a kortárs magyar drámákkal kapcsolatos feladatukat, hiszen jellemzően már több éve bemutatott, népszerű, a fővárosban már lejátszott darabok biztonszági előadásaival tudják el a dolgot. („Előadásszöveget” pedig, legyen mégoly jó is az adott produkcióban, nem akartam itt feltüntetni, pedig akár a miskolci színház hely- és alkalomspecifikus *Mi és Miskolc* előadása, akár Hajdu Szabolcs temesvári *Békeidője* megérdemelné.) Ha pedig mégis ősbemutatóról van szó, annak a színvonala rendre nem üti meg a mércét. Ez pedig nagy bajt jelez. 2. Százötvennél több megtekintett előadás alapján nemigen láttam értelmét szeparálni a „kő-” és a „független” színházakat, amúgy sincs külön esztétikája ezeknek, a határ a magyar színházban nem itt húzódik, ezért nem jelöltem legjobb független előadás(oka)t a legjobb előadás(ok) mellé. Ez nem a függetlenek „negatív” vagy „pozitív” diszkriminációja ellen vagy mellett szól, hanem annak, hogy a merítés átlagszínvonala számomra egyszerűen nem engedte meg az ilyen irányú szétválasztást.

URBÁN BALÁZS

A legjobb új magyar dráma: BORBÉLY SZILÁRD: AKÁR AKÁRKI

A legjobb előadás: LILÍOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János) – MEPHISTO (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – TÓTÉK (Örkény Színház, rendezte: Mácsai Pál)

A legjobb rendezés: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – KURÁZSI MAMA ÉS GYEREKEI (Radnóti Színház, rendezte: Zsótér Sándor) –

BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Ábá)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: SZERENCSES FLÓTÁS (HOPPart – TÁP Színház – Budapest Bár, rendezte: Vajdai Vilmos) – ILLATSZERTÁR (Centrál Színház, rendezte: Puskás Tamás) – TAPASZTALT ASSZONY (Szabadkai Népszínház, rendezte: Tasnádi István)

A legjobb független színházi előadás: A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – JÖVEDELMEZŐ ÁLLÁS (TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – MOLIÈRE DON JUANJA (Maladype Színház, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –

A legjobb női főszereplő: KOVÁTS ADÉL (Kurázi mama és gyerekei, Radnóti Színház) – HOMONNAI KATALIN (Európa! Európa!, Stúdió „K” Színház) – TOKAI ANDREA (Parasztopera, Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház)

A legjobb férfi főszereplő: ALFÖLDI RÓBERT (Angyalok Amerikában, Nemzeti Színház) – STOHL ANDRÁS (Mephisto, Nemzeti Színház) – KRISZTIK CSABA (A nagy füzet, Szkéné Színház és Forte Társulat)

A legjobb női mellékszereplő: SÖPTEI ANDREA (Angyalok Amerikában; Bányavirág, Nemzeti Színház) – LÁZÁR KATI (Jövedelmező állás, TÁP Színház) – NAGY DOROTTYA (Bányavakság, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat)

A legjobb férfi mellékszereplő: BÁNYAI KELEMEN BARNÁ (Bányavakság, Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat) – BAJOMI NAGY GYÖRGY (Szigorúan ellenőrzött vonatok, Weöres Sándor Színház, Szombathely) – SZEMENYEI JÁNOS (Illatszertár, Centrál Színház)

A legjobb díszlet: ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, tervezte: Izsák Lili) – BÁNYAVAKSÁG (Yorick Stúdió, Marosvásárhely – Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, tervezte: Bartha József) – A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, tervezte: Perovics Zoltán)

A legjobb jelmez: AMPHITRYON (Nemzeti Színház, tervezte: Tihanyi Ildi) – A FÖSVÉNY (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, tervezte: Dobre-Kóthay Judit) – SZERENCSES FLÓTÁS (HOPPart – TÁP Színház – Budapest Bár, tervezte: Bujdosó Nóra)

A legjobb színházi zene: OPERA AMORALE (Gergye Krisztián Társulata – Átrium Film-Színház, Philipp György)

A legígéretesebb pályakezdő: TASNÁDI BENCE (Kamra/Mártírok)

Különdíj: A GONDNOKSÁG sorozat II. évadjáért az alkotóknak és a szereplőknek – GÁSPÁR ILDIKÓnak a *Tóték* Örkenyi színházi változatáért

A részletes évadértékelés alighanem keserűbb volna annál, amit a szavazás ünnepi gesztusa megenged, így összegzés helyett csak néhány kiegészítést szeretnék tenni.

Mivel legjobb új magyar drámaként mindig olyan szövegekre szoktam szavazni, melyeket egyszerre gondolok irodalmi értéknek és jól működő színpadi nyersanyagnak, idén bajba kerültem; voltaképpen egyetlen ilyen sem láttam. Borbély Szilárd drámája ugyan „csak” poétikai értéke miatt emelkedik ki a többi közül, s valamelyest tán az is vitatható, hogy a Gózon Gyula Kamaraszínház premierje volt-e az ősbemutató, ám efelett el kellett siklanom, hogy valamit beírassak a rubrikába. Nem gondolom viszont hasonló kompromisszumnak Philipp György jelölését a „legjobb színházi zene” kategóriájában; az *Opera Amore* persze nem jött volna létre az A.E. Bizottság nélkül – de Philipp Györgynek a dalokat újraformáló, újrahangszerelő, újratereztető alkotói munkája nélkül sem. S ha már zene: némiképp lelkifurdalásom van amiatt, hogy a Madách Színházban bemutatott *Mary Poppinst* nem jelöltem a „legjobb zenés/szórakoztató előadás” kategóriájában, hiszen szakmai

kvalitásai vitathatatlanok. Ám a zenés műfaj „átka”, hogy az alapmű vokális gyengeségeit a legkiválóbb előadás sem írhatja felül; erősen tartok attól, hogy e musical zenéjével engem egyszerűen képtelenség szórakoztatni.

Csupán a szavazólap kitöltése után vettem észre a legfájdalmasabb hiányt. Voksaimon egyáltalán nem tükröződik az, amit az évad egyik legfontosabb fejleményének tartok: átgondoltan építkező, színvonalas előadásokat létrehozó, sok reményre jogosító új színház (és társulat) formálódik Miskolcon. Csaknem biztos vagyok abban, hogy e remények jövőre már szavazatok formájában is megmutatkoznak majd.

ZAPPE LÁSZLÓ Népszabadság

- A legjobb új magyar dráma:** SZÉKELY CSABA: BÁNYAVAKSÁG – KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN–RADNAI ANNAMÁRIA: RÜKVERC – TASNÁDI ISTVÁN: A HARMADIK HULLÁM
- A legjobb előadás:** A NÉP ELLENSÉGE (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SIRÁLY (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – LILJOMFI (Örkény Színház, rendezte: Mohácsi János)
- A legjobb rendezés:** A NAGY FÜZET (Szkéné Színház és Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba) – ANGYALOK AMERIKÁBAN (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – SZIGORÚAN ELLENŐRZÖTT VONATOK (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Ivo Krobót)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** LEÁNYVÁSÁR (Szege-di Szabadtéri Játékok, rendezte: Gothár Péter) – PARASZT-OPERA (Temesvári Csiky Gergely Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – BÁTHORY ERZSÉBET (Margitszigeti Szabadtéri Színpad, rendezte: Bagó Bertalan)
- A legjobb független színházi előadás:** A DOHÁNY UTCAI SERIFF (FÜGE – Kaposvári Egyetem, rendezte: Mohácsi János) – A 42. HÉT (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) –

- ADY/PETŐFI (Nézőművészeti Kft., rendezte: Scherer Péter)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** MARIO ÉS A VARÁZSLÓ (Kolibri Színház, rendezte: Bagossy László) – SEMMI (Budapest Bábszínház, rendezte: Hoffer Károly e. h.) – PINOKKIÓ (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
- A legjobb női főszereplő:** CSÁKÁNYI ESZTER (A 42. hét, Pintér Béla és Társulata) – ESZENYI ENIKŐ (Jóembert keresünk, Vígszínház) – FULLAJTÁR ANDREA (A nyaralás, Katona József Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (A nép ellensége, Katona József Színház) – STOHL ANDRÁS (Mephisto, Nemzeti Színház) – MÁTÉ GÁBOR (Heldenplatz, Katona József Színház, Kamra)
- A legjobb női mellékszereplő:** TOKAI ANDREA (Parasztopera, Temesvári Csiky Gergely Színház) – TAKÁCS NÓRA DIÁNA (Tóték, Örkény Színház) – ECSI ERZSÉBET (Színésznők, Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** BLASKÓ PÉTER (Kőműves Kelemen, RaM Colosseum) – ZNAMENÁK ISTVÁN (Amphitryon, Nemzeti Színház) – HEGEDŰS ZOLTÁN (A chioggiói csetepaté, Katona József Színház, Kecskemét)
- A legjobb díszlet:** LEÁNYVÁSÁR (Szege-di Szabadtéri Játékok, tervezte: Gothár Péter) – A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, tervezte: Perovics Zoltán) – HELDEN-PLATZ (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Antal Csaba)
- A legjobb jelmez:** LEÁNYVÁSÁR (Szege-di Szabadtéri Játékok, tervezte: Tihanyi Ildi) – RÜKVERC (Katona József Színház, Kamra, tervezte: Kovács Andrea)
- A legjobb színházi zene:** A FÉLKEGYELMŰ (Weöres Sándor Színház, Szombathely, Melis László)
- A legígéretesebb pályakezdő:** POROGI ÁDÁM (Katona József Színház, Kecskemét) – TASNÁDI BENEC (Katona József Színház) – SZATORY DÁVID (Nemzeti Színház)
- Külföldi:** ORLAI TIBOR – MÁTYÁS IRÉN – BEZERÉDI ZOLTÁN *Bagatell* című műsoráért

Budai Katalin

1954–2013

Tavasszal még együtt jártunk Marosvásárhelyen.

Színelőadásokat néztünk, nagyokat beszélgettünk, vitákon vettünk részt, aztán írtunk a látottakról. Jó volt vele együtt lenni, mert okos volt, kedves, empatikus

és művelt, és nemcsak a színház területén. Olvasottsága, tájékozottsága lebilincselőnek tűnt.

Magyar–angol szakot végzett az ELTE-n, majd esztétikát, s még a nyolcvanas évek közepén kismonográfiát írt Somersét Maughamról. Irodalmár lett, és színházi ember, dolgozott könyvkiadónál és a kultusztárcánál, vagy a Frankfurti Könyvvásár magyar programjainak szervezőjeként. Fordított is, köteteket szerkesztett, kulturális lapoknál működött, a *Film*, *Színház*, *Muzsikánál*, a *Magyar Naplónál*, s publikált számos orgánumban, a *Literától* a *Criticai Lapokon*, a *SZÍNHÁZ*-on át a *Kritikáig*, a *Kisvárdai Lapokig*.

Kritikustársam volt, és hű barát; mindig segítőkész partner, ha könyvek, irodalmi művek világra segítése, folyóiratok megmentése, szellemi alkotások menedzselése azt kívánta tőle. S persze hosszú évek, évtizedek óta írt kritikákat, interjúkat, tanulmányokat, irodalomról és színházról; naprakészen, igényesen. Pár éve kétszer is zsűri-társa lehettem a vidéki színházak Thália-beli fesztiválján (az akkori Rivalda Fesztiválon), s újra meg újra megtapasztalhattam, milyen szenvedélyes, elkötelezett híve, pontos és érzékeny krónikása, elemzője a magyar színjátszásnak. Kiváltképp a határon túlinak, a vidékinek, a függetlennek.

Mondják, minden életnek megvan a maga benső logikája; az övé is megvolt.

És most nincs többé. Felfoghatatlan.

Elment egy finom tollú, felkészült kritikus; a pályatársunk, a Kritikus Céh szakmai polémiákra mindig kész, lelkes, megbecsült tagja. Voksai az évről, lám, itt állnak a szavazólistán.

Fáradhatatlannak tűnt mindig, ha írt, szervezett, lobbizott, ha jó ügyek mellé kellett állni; váratlan halála ezért is döbbenetes. Autóbalesetben halt meg, ötvenkilenc évesen. Sokunknak fog hiányozni.

Kovács Dezső

Nánay István

Válaszúton

A 25. KISVÁRDAI FESZTIVÁL UTÁN

Negyedszázados lett a (jelenlegi nevén) Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválja, a romániai, szlovákiai, vajdasági és ukrainai teátrumok legfontosabb szakmai összefüvetele. A második esztendőitől kezdve csaknem minden alkalommal ott voltam Kisvárdán – így a huszonöt évről van némi áttekintésem –, idén pedig nemcsak kritikusként, hanem a program válogatójaként is részese lehettem a találkozó alakulásának.

2012 októbere volt már, amikor a szervezők eldöntötték: 2013-ban a meghívott előadások számát radikálisan csökkenteni kell, mert az évek alatt kialakult szisztéma – minden határon túli hivatásos, egyetemi és alternatív együttes alanyi jogon vesz részt a fesztiválon – tarthatatlan, hiszen a meglévő adottságok mellett kilenc nap alatt nem lehet harmincnál is több előadást bemutatni, de megnézni sem. Annak érdekében, hogy a válogatás miatt kieső színházak valamilyen módon mégis jelen lehessenek a fesztiválon, azt tervezték: társulatokként legalább három-öt tagot hosszabb időre vendégül látnak. (Ez végül anyagi hiányában, illetve a színháziak körében tapasztalt érdektelenség miatt alig valósult meg.)

A szigorú feltételeket érvényesítő válogatásra engem kértek fel, s én a feladatot úgy vállaltam, ha három segítőt, előválogatót leszek, s az ő javaslataikat figyelembe véve, velük közösen hozom meg a döntést, amiért természetesen a felelősséget teljes egészében én viselem. Szabad kezet kaptam (mint a kiválasztás során majdnem mindenben). Így aztán Sebestyén Rita Erdélyben, Hizsnyan Géza a Felvidéken, Nagypál Gábor pedig a Vajdaságban gyűjtötte össze azokat a produciókat, amelyek valamiféle újdonságot hordoznak, vagy érzékletes képet mutatnak színházuk és régiójuk művészi törekvéseiről.

A rendezők és a társulatok ismeretében az előzetes évadtervekből nagyjából lehetett tudni, hol milyen produciók ígérkeznek érdekesnek. Ezekre kiemelten figyeltünk, de persze a többi premierre is. A 2012/2013-as szezon február végéig bemutatott előadásai mellett a még műsoron tartott, de Kisvárdán nem látott korábbiakat is számításba vettük. Ez összességében mintegy százötven produció jelent, ennek durván tizenöt százaléka került a fesztiválra, azaz tizenhét társulat húsz előadása. Beregszászból egy, Felvidékről és Vajdaságból három-három, míg Erdélyből tizenhárom munkát láthatott a közönség, az arányok nagyjából megfelelnek a térségek színházi ellátottságának.

A húszból tizenkét különböző típusú rendezés (drámai, zenés, tánc, látvány) versengett a díjakért, míg nyolc került a szórakoztató, illetve kísérleti előadás-sávba. Arra törekedtünk, hogy a versenyelőadások közé elsősorban klasszikus művek újraértelmezett feldolgozásai és nem hagyományos formájú produciók kerüljenek. Ha választani kellett egy jól megcsinált, „hibátlan” rendezés meg egy kócosabb, de gondolatilag és/vagy stílusosan izgalmas, vitákat gerjesztő között, az utóbbira voksoltunk. Am közülük néhány – például *A fősvény* (Sepsiszentgyörgy), a *Köztársaság* (Székelyudvarhely), *A nagy Romulus* (Nagyvárad), a *Mélyben* (Marosvásárhely) – nem lehetett Kisvárdán, mert ezeket a rendelkezésre álló játszóhelyeken technikailag nem vagy csak vállalhatatlan kompromisszumokkal tudták volna eljátszani.

A kompromisszum azonban a mi munkánkat is jellemezte. Az elsőre magunk vállalkoztunk, a továbbiakra rákényszerültünk. Amikor beláttuk, hogy épp a jubileumi évben nem lenne szerencsés a résztvevők számát megfelelni, minden hivatásos együttesnek lehetőséget kínáltunk a fellépésre a Várszínházban vagy a kamarateremben, amivel azonban nem mindenki élt. Azt akartuk, hogy azok a társulatok, amelyeknél érzékelhetően erős és koncepciózus műhelymunka folyik, két vagy több producióval legyenek jelen. Ez azonban lényegében meghiúsult, mert az előzetesen számított pályázati és állami támogatás – az egymásnak ellentmondó, ködösítő és a jogcímeiket összemossó politikusi nyilatkozatokkal ellentétben – menet közben oly mértékben csökkent, hogy a programot utólag radikálisan át kellett alakítani.

Emiatt a színházak többségétől csak egy produció tudtunk hívni, illetve egy játszóhellyel kevesebbet lehetett működtetni, újabb előadásokat kellett lemondanunk. Ezért hiányzott a sepsiszentgyörgyi M Stúdió, ezért nem léptek fel színészenekarok, ezért nem került sor irodalmi estre. Mindez azért különösen fájdalmas és felháborító, mert a város támogatott számos, többnyire a fesztivál jellegétől idegen, a versenyelőadásokat zavaró kísérő rendezvényt (könyvzenei koncertek, lovas színházi bemutató, néptáncgála stb.). Ha az illetékeseknek – a túlméretezett protokolleseményeken s másutt bőségesen ontott politikusi szövegeknek megfelelően – valóban fontos lenne az összmagyar kulturális értékek felmutatása, akkor a koncertszínpad felállítására és technikai felszerelésére költött pénzből gond nélkül lehetett volna a fesztivál hiányzó költségeit fedezni. De a találkozó a városban keveseket érdekel, a zenés show meg sokakat.

A kevesek – a helyiek mellett a hazai és határon túli szakma meglepően gyér számú képviselői – azonban feltehetően nem csalódtak. Amikor egy erdélyi újságíró megkérdezte, hogy mennyire vagyok megelégedve a programmal, skizofrén helyzetemben azt válaszoltam: a válogatással – a kényszerű kompromisszumok miatt – hetven, a színvonallal – a jubileumi szempont érvényesülése miatt – ötven százalékban. Azaz voltak előadások, amelyek Kisvárdán nem úgy sikerültek, ahogy azt előzetesen vártuk, s voltak, amelyekről a választékot ismerve eleve tudtuk, hogy csak egy bizonyos

Révész Rebeka felvétele

A fesztiválon bemutatkozók közül kiemelném Balogh Attilát, aki Szatmárnémetiben vitte színre *A nyugati világ bajnokát*. Állandó dramaturg-társával, Benedek Zsolttal keményen belenyúlt Synge szövegébe, felerősítette a darab szürreális, illetve rituális rétegét, s középpontba állította a címszereplő, Christopher és – utalva a nevek azonos gyökerére – Krisztus alakjának és sorsának hasonlóságát. Dobre-Kóthay Judit erős atmoszférájú látványa, kidőlőfélben lévő sírkövekkel szegélyezett, csaknem üres tere egymásba játszatja egy ír temető és kocsmá világát. A vendégszereplő Márkó Eszter Özvegy Quinnéje nemcsak a fiatal férfiakat kedvelő asszony, hanem olyan transzcendens lény, aki vészmadárként, a halál küldöttként, a sorsok irányí-

FENT: A nyugati világ bajnoka
(Szatmárnémeti)

JOBBRA: Romok igaz menedék
(Kolozsvár)

réteg ízlését elégítik ki. Ugyanakkor bőségesen akadt olyan produkció, amely – szándékunkkal egyezően – megosztotta a közönséget, s persze jó néhány rendezés vitathatatlan értéket képviselt.

A válogatás során próbáltunk arra is figyelni, hogy a kisebbségi színházaknál dolgozó rendezők minél szélesebb körét tudjuk bemutatni. Így a „nagy öregek” (Tompa Gábor, Bocszárdi László) mellett a magyarországi és egyéb vendégek (Szikszai Rémusz, Béres Attila, Goda Gábor, Szergej Maszlobojcsikov, Kokan Mladenović, Rastislav Ballek), a „középgeneráció” (Keresztes Attila, Zakariás Zsolt, Sebestyén Aba, Urbán András, Mezei Kinga, Czajlik József, Sinkó Ferenc, Tapasztó Ernő, Somogyi Szilárd), valamint a fiatalok (Albu István, Porogi Dorka, Balogh Attila) munkáit sorakoztatuk fel.

Különösen fontosnak tartottuk a fiatalok jelenlétét, hiszen mindenütt azt tapasztaljuk, hogy erőteljes generációváltás zajlik, ez helyenként már azt eredményezi, hogy alig van a társulatokban középkorú vagy idős színész. A rendezők között főleg Erdélyben látványos a fiatalok térnyerése, hiszen Marosvásárhelyen új és új osztályok végeznek, amelyek tagjai közül jó páran már jeles munkákkal hívták fel magukra a figyelmet.

Bíró István felvétele

tójaként van jelen. Ebben a felfogásban háttérbe szorul a főszereplő hősködése, a falu társadalmának érzékeltetése, ezáltal sérül a dráma humora is, valamint számos helyzet elnagyolt, kibontatlan, ám a mű szuverén értelmezése, a kompozíciós készség, a hatáselemek kezelése figyelemre méltóvá teszi a produkciót és a rendezőt.

Ugyancsak preferáltuk az utóbbi években Kolozsváron történtek bemutatását, hiszen ott megerősödni látszik az alternatív színházi gondolat. Több formáció alakult és alakul, amelyeket több helyszín képes befogadni. Két produkciót is hívtunk, hogy érzékeltessük: milyen irányba tapogatóznak, mi foglalkoztatja az alko-

tókat. A Váróterem Projekt *Cím nélküli előadása* (rendező: Albu István) a Kolozsváron is egyre növekvő számú hajléktalan életét mutatja be dokumentarista és fikciós elemek keverésével, s bár az előadás kicsit hosszadalmas és kevésbé szerkesztett, az alkotói szándék egyértelmű, s a végeredmény gondolatébresztő. A GroundFloor Group egészen más csoportosulás: a *Dívák* három szereplője, a Kolozsvári Állami Színház ismert és ünnepelet, illetve most debütáló színésznője – Kézdi Imola, Albert Csilla, Vass Zsuzsanna – női sorsokról szóló mozgásszínházi etűdöket mutat be. Érdekes összehasonlításra is mód nyílt, hiszen a kolozsvári színház Tompa Gábor rendezésében a Beckett-motívumokat felhasználó, szintén mozgásszínházi jellegű *Romok igaz menedék* című előadással volt jelen Kisvárdán (amely akkor adott volna igazán teljes képet a társulatról, ha – terveink szerint – egy másik Tompa-rendezés, a keményen politizáló *Leonida Gem Session* is látható lett volna).

A női sorsról igazán megrázóan és mulatságosan Béres Márta szól a kiszolgáltatottságot és az uralkodni tudást, a piti problémázgatást és a valódi tragédiákat, a felszabadult boldogságot és a megfeleléskényszer szorongását egyaránt bemutató frenetikus előadásában, a *One girl show*-ban. Bár a szabadkai Kosztolányi Színház Urbán András rendezte produkciója sokfelé, Magyarországon is látható volt már, úgy gondoltuk:

Bíró Márton felvétele

ennek Kisvárdán is ott a helye – a zsűri díjazta is a színésznőt.

A klasszikusok újragondolásának jegyében meghívott rendezések közül három magyar szerző munkája emelkedett ki. Spiró György darabját, *Az imposztort* Sepsiszentgyörgyön Keresztes Attila vitte színre, a címszerepben Bíró Józseffel. Az első két felvonásban a nézők a színpadon mint voyeurök ülnek, ugyanott, ahol a próba is zajlik, amelyet az igazgató-rendező (Nemes Levente) természetesen a nézőtérrel irányít, a harmadikban viszont már a zsöllyéből figyelhetjük a darab-

Barabás Zsolt felvétele

sötét ruhás, titokzatos férfi, a halál, a sors, a végzet megtestesítője celebrálja, s felerősödik Pintér Béla művének operai oldala. Ez azért is lehetséges, mert a színészek többsége igen jól énekel. Ugyanakkor elvész a darab groteszk, parodizáló hangvétele, és gyengül a cselekmény komikus felhangja (például az állomásfőnök figurájának haloványsága miatt). A produkció egésze mégis azt igazolja, hogy Pintér ikonikus előadásától igencsak eltérő olvasat is érvényes és teljes értékű lehet.

Bocsátszky Zsolt felvétele

1. Az imposztor (Sepsiszentgyörgy)
2. Marat/Sade (Kassa)
3. Parasztopera (Temesvár)
4. Opera ultima (Újvidék)

Ugyanerre a következtetésre juthatunk a *Caligula helytartója* komáromi előadását látva. Béres Attila (Ary-Nagy Barbarával közösen) erősen meghúzta Székely János drámáját, és a cselekményt a mába helyezi. Horesnyi Balázs díszlete korszerű parancsnoki irodát ábrázol, Pilinyi Márta a katonákat a médiából minden-

beli Molière-előadást, mialatt a háttérben, előbbi helyünkön most kétdimenziós, papírmásé Tartuffe-ök foglalnak helyet, s néznek velünk farkasszemet. Bíró Boguslawskijának természetes, emberi játéka, megszólalása éles kontrasztban van a vilnai társulat többségének a „rég, a vidéki iskola” játéktílusát parodizáló, színpalhasogató előadásmódjával. Az előadás nem törekszik a mű direkt aktualizálására, Spiró szövegét mégis olyan időszzerűnek érezzük, mintha ma íródott volna.

A temesvári színház *Parasztoperája* Szikszai Rémusz megközelítésében sötét ballada. Az eseményeket egy

honnai ismerős, terepmintás egyenruhákba, a zsidókat pedig üzletembereknek vagy bankároknak öltözteti. A segédtsztek szabad idejükben *Tom és Jerry*t vagy (didaktikusan összevágott) világpolitikai összefoglalót néznek. Ugyanakkor Tóth Tibor (Petronius), Papp Zoltán (Barakiás), Mokos Attila (Decius) s a többiek jóvoltából az eredeti mű minden rétege megszólal, nem vész el a gondolati dráma egyetlen árnyalata sem. Az előadásnak a fesztivál záróünnepségén operettsikere volt!

A Jókai Színház másik, a versenyben szereplő előadása egy szlovák szerző, Ladislav Ballek *A hentessegéd*

című darabja volt az író fia, Rastislav Ballek rendezésében. Vitára ingerlő a darab is, az előadás is, mivel a beilleszkedés témakörét fordított nézőpontból tárgyalják: a második világháború után egy magyar többségű kisvárosba (ahonnan a lakosok egy része kitelepült vagy kitelepített) érkezik egy szlovák hentes, aki ott kisebbségi státusú lesz. Míg ő igyekszik megmaradni egyszerű és becsületes embernek, felesége és lánya idomul a helyi korrupt, túlélő társadalomhoz. A rendező erős, helyenként szurreális képeket komponál a mozaikos cselekményhez, az előadást átszövi a zene, furcsa, groteszk figurák jelennek meg, majd tűnnek el. Az események ugyan haladnak, a néző mégis úgy érzi, hogy egyetlen, alig változó állapot szemlélője. Fabó Tibor hentese köpcös, a nyakát sem fordító, alig mozduló, lassú gondolkozású, skrupulusokkal terhes, nehézkes figura. Ritkán szól, akkor is halkán. Súlyos a hallgatása, súlyos a mozdulatlansága, amikor mindent odahagy, s visszamegy a hegyekbe. Ellentéte Bandor Éva a hangoskodó, csapkodó feleség szerepében, aki csupa tűz, kicsattanó nőiség, s parvenü közönségességénél csak mohó gazdagodási vágya erősebb. Az előadás – elkerülve a túlzott didaxist – igen erőteljesen veti fel a múlttal való reális szembenézés, a múlttisztázás kérdését, tehát a bemutató egyfajta politizáló aktusnak tekinthető. Különben meglepődve tapasztaltam, hogy a beválasztott előadások közül jó pár sokkal nyíltabban fogalmazza meg az alkotók politikai állásfoglalását, mint azt a hazai színházakban megszoktuk.

Székely Csaba drámatriviológiája elég nagy nyilvánosságot kapott, kettőt közülük hazai interpretációban is láthatunk, s a Sebestyén Aba rendezte marosvásárhelyi ősbemutatók kirobbanó sikert arattak nálunk is. A *Bányavakság* Kisvárdán szintén elnyerte a szakmai és civil közönség tetszését. Az előadás részletesebb méltatásától ezúttal eltekintenek, hiszen erről már számos kritika született. Csak arra hívnám fel a figyelmet, hogy a fordított nézőpont itt is működik, amikor Florin, a magyarok által lenézett román rendőr – mindenekelőtt Bányai Kelemen Barna megnyerő személyiségének és lenyűgöző alakításának köszönhetően – a legszimpatikusabb alak. Az előadás dramaturgiailag és érzelmileg egyaránt remekül használt zenei háttére (a színházhallgató Boros Csaba szerzeménye) is megemeli a produkció leghatásosabb jeleneteit, a két egymásra acsarkodó magyar polgármesterjelölt meg a román rendőr egymást kölcsönösen sakkban tartó, ivászatba torkolló hármását, illetve Ince (Szakács László) és Florin – a két nemzet fensőbbbségéről szóló – licitálását.

A politikai színház direkter formájára is voltak példák. A kassai Thália Színház *Marat/Sade*-ja egy fiatal, alakuló társulat erőt próbáló vállalkozása, ugyanakkor a szlovákiai magyar kisebbség fájdalmainak nyílt megvallása. Czajlik József rendezésében nem az a lényeg, hogy a francia forradalom egy epizódját elmegyógyintézeti betegek adják elő, hanem az, hogy az előadók – függetlenül attól, betegek-e vagy sem – szabadságuktól megfosztottak. Az igazgató (Pólos Árpád visszafogottan erőteljes alakításában) egy puha diktatúra jelentéktelen képviselője, aki képtelen felfogni, hogy az elhangzottak közül társadalmilag mi veszélyes és mi nem, ezért átláthatatlan, mit cenzúráz, amikor lényeg-

telen dolgokat tilt, lényegeseket nem. Az előadás első harmadában lassan csordogálnak az események, Marat (Petrik Szilárd) és Sade (Jámbor József) vitája korrekt, de nélkülözi a szellemi izgalmat (elsősorban Jámbor erőtlen alakítása miatt), ám Roux, a kiugrott szerzetes és szélsőségesen eltökélt forradalmár megjelenése mindent megváltoztat: ahelyett, hogy Peter Weiss szövege szerint a forradalom elárulását vetné Marat-ék szemére, Nádasdi Péter hosszú és többnyire szellemes *slam poetry*-számában (Horváth Kristóf alias Színész Bob szerzeménye) a jelenlegi társadalom anomáliát harsogja. Innentől átértékelődik a produkció egésze, visszamenőleg is máshová kerülnek az előadás hangsúlyai. Ez a „magánszám” ágyaz meg Marat utolsó monológjának, amelyben egy népgyűlési szituációban Petrik fölényes színészi intelligenciával a szlovákiai magyarság követeléseinek 12 pontját fogalmazza meg. Kétségtelen, hogy e momentumoktól tulajdonképpen két előadás zajlik a színpadon, s a darab interpretációja színházilag jóval érdekteletlenebb és megoldatlanabb, mint amilyen mellbevágóan fontos és hatásosak a direkt elemek.

Hasonlóan szókimondó, de művészileg is kiérlelt előadás az újvidékiek *Opera ultimája*, amelyet Kokan Mladenović rendezett. Ez tulajdonképpen Beaumarchais két művének – *A sevillai borbély* és *Figaro házassága* – szabadon kezelt átdolgozása, amelyet keretjáték fog egybe. A *sevillai* nyitánya alatt a színház titkársága végzi rutinfeladatát, miközben – a politikának a művészetbe való direkt beavatkozásaként – levél érkezik a fenntartótól: a társulatnak operát kell bemutatnia. Az igazgató hiába szeretne kibújni a feladat alól, érveit (színészei nem operisták, nem tudnak kiállítani egy zenés darabot stb.) együttesének tagjai egzisztenciaféléstől nem akceptálják, tehát – ha így, hát legyen: megkapjátok, amit akartok – előadják Rossini operáját. Kicsit parodizálva, kicsit sűrítve, de zeneileg csaknem kifogástalanul. A lényegében üres színpadon a szereplők a történet korát idéző fehér jelmezben és parókában vannak, míg a második részben a ruhák feketére változnak, s a díszlet még inkább lecsupaszodik. A *Figaróból* csupán részleteket mutatnak be, a szereplők közlik a jelenetek darabbeli sorszámát, illetve a hozzájuk tartozó szerzői instrukciókat, ám nem Mozart zenéje szólal meg, hanem egy kortárs szerzőé, Irena Popovićé. S a színészek nemcsak Beaumarchais szövegét mondják-éneklük, hanem főleg új, a mai körülményekről szóló, protestáló és tette agitáló passzusokat. Ez esetben a stílárisan két rész, az operaparódia és a politikai színház harmonikusan összeillik, s ez nem kis mértékben a kitűnő együttes-játéknak is köszönhető. Balázs Áron (Figaro) és Elor Emina (Rosina) egyszerű alakítása és biztos zeneisége magával ragadja a többieket is (bár vannak gyengébb teljesítmények, például Sirmer Zoltáné vagy Körösi Istváné), s megszületik az évad egyik meghatározó produkciója. Jogosan kapta meg Kisvárdán a fesztivál fődíját.

A fesztivál lezárultával következzék az értékelés, amely azonban idén nem merülhet ki a szokásos évenkénti összegzésben, mert a huszonöt év története alapján minden érdekelt erkölcsi kötelessége, hogy megvonja a negyed évszázad mérlegét, számba vegye a sikereket,

a kudarcokat, a tanulságokat, s felvázolja egy újabb korszak körvonalait.

Ahhoz azonban, hogy a rendezvény jövőjéről konstruktívan gondolkodni lehessen, vissza kell nézni az eltelt huszonöt évre, amelyet ugyan egységes egészként szokás kezelni, de nem az. A magam korszakolása szerint a fesztiválnak volt egy euforikus útkeresési szakasza (az első három-négy év), felfutása, amikor kialakult a találkozói szakmai alapja, felépítése, követelményrendszere (1993–2000), kiteljesedési korszaka, amikor a kisebbségi intézmények számának növekedése és művészi színvonalának emelkedése következtében tömegessé vált a részvétel (2001–2008), s egy elbizonytalanodása, amely máig tart. A távlatok kijelöléséhez tudni kell, milyen hagyományhoz, milyen konkrét megoldáshoz lehet visszanyúlni, de azt is, ha egyikhez sem lehet, és valami teljesen újat kell megteremteni.

A korszakolásból is kitűnik, hogy a kisvárdai fesztivál mindenkor leképezte azt a belső mozgást, amely az egyes régiók kisebbségi színházi életében végbe ment. Kezdetekben Kisvárdának a primitív és alig használható technikával megjelenő együttesek találkozási lehetősége volt a legfőbb vonzereje, később – ahogy egyre felszereltebb és korszerűbb technikát kaptak a színházak – mindinkább előtérbe került maga a produkció.

Amíg a színházak felszereltsége nem különbözött lényegesen a kisvárdai művelődési házétól, nem volt gond az előadások adaptálása, ám az évek előrehaladtával a kisebbségi teátrumok egyre nehezebben tudták lényeges kompromisszum nélkül lejátszani előadásukat Kisvárdán. Amikor a fesztiválokat elsősorban az együttlét öröme jellemezte, a résztvevők könnyebben fogadták el a mostoha, kollégiumi és kemping-elhelyezést, ma viszont legtöbbször az otthoni és külföldi vendéjátékaik alkalmával megszokott komforthoz ragaszkodnak. Akkor a társulatok többsége megengedhet magának, hogy viszonylag hosszabb időt töltsön a fesztiválon, ma sokkal szorosabb beosztásban élnek és dolgoznak, így két napra jönnek: díszleteznek, játszának, bontanak, s már utaznak is haza. Akkor tét volt Kisvárdára jönni, mert ez volt az egyetlen közös megmérettetési alkalom, ma már számos határon inneni és túli fesztivál kínál bemutatkozási lehetőséget.

A huszonöt év első felében a társulatok indirekt magyarországi támogatása kötődött a kisvárdai megmutatkozáshoz, később ez is megváltozott. Időközben bővült, s egyben differenciálódott is a bemutatkozók köre. Kezdetben egytucatnyi, később már háromtucatnyi előadás bemutatását kellett biztosítaniuk a szervezőknek nyolc-tíz nap alatt.

Mára minden érdekelt fél számára nyilvánvaló: a kisvárdai fesztivál válságba jutott, mivel úgy már nem lehet lebonyolítani, mint eddig, de nemigen látszik, hogy holnap meg holnapután hogyan lehetne. Ez már nem találkozó, de nem is fesztivál.

A fesztivál ugyanis sokkal összetettebb és célirányosabb rendezvény, mint a találkozó. Egy fesztivál esetében mindenképp az tisztázandó, hogy mi a célja, ki a célközönsége, kik a megszólítható művészi és egyéb partnerek, milyen infrastrukturális háttér és lebonyolítási szervezet szükséges hozzá, milyen közvetlen és

közvetett haszna van belőle a szervező településnek, térségnek, s milyen anyagi-finanszírozási bázist lehet mindehhez mozgósítani.

Az egyre nehezebben működik, hogy csupán közös nyelvi vagy földrajzi szempontból gyűjtsenek össze produkciókat, s az különösen bizarr, hogy miközben körülöttünk lebomlanak a határok, a színházi életben szigorúan megmaradt a határon belüli (POSZT) és kívüli (Kisvárdai) színházak fesztiválja, semmibe véve az egységes magyar nyelvű színházművészet elvét.

Ha tehát a Magyar Színházak Fesztiváljának jövőjéről felelősen gondolkodunk, mindenképp azzal kell szembesülnünk, hogy a találkozói jellegű rendezvény kora lejárt, s meg kell vizsgálni, miként lehet ebből egy korszerű fesztivál irányába elmozdulni.

Melyek egy sikeres fesztivál szervezéséhez szükséges legfontosabb kritériumok?

- Fesztivált csak egy vezérgondolat, egy koncepció mentén lehet szervezni. Ez lehet műfaj (magyar drámák, kamaraművek, zenés művek stb.), szerző (mint Gyulán Shakespeare), egy problematika (politikai színház, emancipáció, kisebbségi kérdés, másság, ideálok stb.), de nem lehet művészetten kívüli gyűjtőelv. A tematikát nem az épp meglévő előadásokhoz kell igazítani (mint ahogy mi a mottókat – a klasszikusok újragondolását – utólag igazítottuk a kínálathoz), hanem a válogatás eleve a vezérgondolat alapján történik.

- A fesztivál akkor működőképes, ha túllép a helyi érdekeken, és szélesre tárja az értékek előtt a kapukat. Ez azt jelenti, hogy egymás mellett legyenek ott határon kívüli és belüli produkciók, sőt, a régiós szemlélet jegyében külföldiek, mindenképp Közép-Európa térségéből. A kísérő rendezvények pedig igazodjanak a fesztivál koncepciójához.

- A fesztivált kizárólag egy olyan független, csak ezzel a feladatkörrel megbízott, hosszú távra kinevezett szakember képes megszervezni és lebonyolítani, aki széles kitekintéssel, biztos ízléssel és kellő gazdasági, kommunikációs és politikai kapcsolatokkal rendelkezik, ugyanakkor a számításba jövő partnerektől egyenlő távolságot tud tartani.

- Színházi fesztivált csak olyan településen lehet szervezni, ahol minimum három, de inkább több különböző méretű színházi helyszín létezik, azaz állandó színházzal és egyéb játszóhelyekkel vagy ilyenekké átalakítható terekkel rendelkezik. Ez azonban nemcsak épületeket, hanem korszerű technikai (hang, fény, projektor stb.) feltételeket is jelent.

- Színházi fesztivált csak olyan településen lehet szervezni, ahol kellő számú és elfogadható minőségű szálláslehetőség (szálloda, panzió, vendégház, modern kollégium stb.) és vendéglátóhely van, valamint kulturált fesztiválközpont alakítható ki.

- Az előbbieknél nemcsak a fellépők megfelelő komfortját kell biztosítaniuk, hanem ez az alapfeltétele annak is, hogy a rendezvényre jelentős számú szakmai és civil érdeklődő menjen. Nélkülük ugyanis nincs fesztivál.

- Egy fesztivál mindig rétegspecifikus rendezvény, ezt is figyelembe véve fesztivált csak olyan településen lehet rendezni, ahol annyi helyi érdeklődő van, hogy az előadások nézőterének legalább felét-kétharmadát megtöltse. Néhány tíz embernek nem szabad fesztivált

rendezni! És csak a fesztiválra látogatókra építve sem! Meggondolandó, hogy két vagy több település képes-e összefogva fesztivált rendezni.

- Fesztivált nem lehet kizárólag állami pályázatokra alapozni. Szükséges hazai, határon túli és külföldi partnerek megnyerése, más források beemelése. Ehhez viszont az szükséges, hogy az önálló költségvetésű rendezvény kimutatható művészi nyereséget hozzon, s közvetve a település is, a partnerek is profitáljanak belőle.

- A fesztivál elképzelhetetlen megtervezett, jól felépített és hatékony piár-tevékenység nélkül.

- Fesztivált csak ott lehet rendezni, ahol felismerik, hogy a kultúrára és a művészetre áldozni nem kidobott pénz, hanem sokszorosan megtérülő beruházás, igaz, nem azonnal, s nem csak és nem feltétlenül kézzelfogható forintokban. Ha felismerik, hogy a színház is hozzájárulhat egy térség felzárkózásához, intenzívebb fejlődéséhez.

E kritériumok egyike sem teljesül Kisvárdán, és belátható időn belül nincs is sok remény arra, hogy e helyzet alapjaiban megváltozzon. S ez nem a Kisvárdai Várszínház és Művészetek Háza áldozatosan dolgozó vezetőin és munkatársain múlik.

Negyed század után tehát a Magyar Színházak Fesztiválja válaszázt előtt áll: vagy új helyen, új koncepcióval és művészeti vezetővel radikálisan új alapokra helyeződik, vagy minden marad a régiben, és a rutin, a megszokás egy ideig még életben tartja a találkozó Kisvárdán, míg teljes érdektelenségbe nem fúl. Az alternatíva: újjáéledés vagy vegetálás. Az előbbihez sok irányból egyetlen célá összefonódó akarat kellene, az utóbbihoz az eddigi erőfeszítéseken és lözúngokon kívül semmi. Nincsenek illúzióim, melyik verzióknak mekkora esélye van.

Nagy András

Az avoni kecske

IX. NEMZETKÖZI SHAKESPEARE FESZTIVÁL GYULÁN

Pontosabban: a kecske dala. Ami műfajmegjelölésként (τραγωδια) eleve megidézte azt az állatot, amelynek éneke bár nem ismert – szemben például az Avonban otthonosabb hattyúéval –, ám amely évezredek óta nem hallgat. Shakespeare-rel szólalt meg talán a legmaradandóbban, a gyulai fesztiválon főszereplő Hamlet végzetének adva hangot, no és annak a színháznak a névadójaként bukkant fel még (Teatr Pieśni Kozła), amely eljött Gyulára, hogy színháztörténetet írjon. Másokkal együtt.

Shakespeare bő kétesztendő volt, amikor Gyula elesett. A töröknek nem sikerült bevenni a stratégiailag döntő jelentőségű végvárat, csak megegyezést színlelve megszerezni, majd lemészárolni védőit. Pedig itt tartottak ki legtovább, a másik két – korabeli szóhasználat – „véghely”, Eger és Szigetvár stratégiailag nem volt olyan jelentős, mint a kollektív emlékezetből végül szinte egészen kitörölt Gyula. A hitszegésből eredő tragédia megpecsételte a nyugati civilizáció távoli zárványát, ismert, fél évezredes következményel.

És míg nyilvánvalóan semmiféle interferencia nem sejthető a két meszesi vidék között, ugyanakkor kilencedik éve köti össze a távoli Londont és a még távolabbi Stratford-upon-Avont az az eseménysorozat, amelynek kedvéért Shakespeare szülőhelyéről zarándokolnak Gyulára azok, akik nem geográfiai vagy biográfiai törvényszerűségeknek rendelnek alá az identitást, hanem szellemieknek. És ez akkor sem túlzás, ha egyébként örömmel túlozna az ember, látva a világszínvonalú előadásokat, elmerülve a fesztivál zenei, szellemi vagy éppenséggel kulináris vonzásában; beszélgetésekben, konferencián vagy filmekben szemlélve mindazt, ami színpadon tárul fel estéről estére. A Londonból érkezett színháztudós, a számos fesztiválon otthonos Maria Shevtsova ezt úgy fogalmazta meg, hogy ha az embernek elege van abból, hogy patinás brit színházak is középszerű amerikai tévécelebekre osztják a Shakespeare-főszerepeket, hátha értük bejön a néző, és ennek megfelelően züllik előadás, színház, közönség; akkor el kell jönnie Gyulára, hogy azt érezhesse, mégiscsak van rend a világban. Esetleg még a Baltikumba.

Hogy van-e összefüggés Gyula sajátos történelmi sorsa, szellemi karaktere és a fesztivál jelentős sikere között, persze kétséges. Ha nincs, úgy a magyarázat ennyi: Gedeon József. A Várszínház igazgatója találta ki bő évtizeddel ezelőtt, hogy nemzetközi fesztivált rendezzenek a meghitt mezővárosban, hogy a meleg nyárestéken Titus Andronicus, Prospero vagy – mint idén – Hamlet töltsen meg dilemmáival, emberi viszonyaival és ennek megfelelő tetteivel a valamikori végvárat, egyébként az egyetlen épen maradt középkori téglakerület Közép-Európában. És hogy ebből nemzetközi esemény lett, művészi és szellemi, az nemcsak látóköri, tudás, szervezés, invenció és kifogyhatatlan energia kérdése, hanem elsősorban kreativitásé, mert a fesztivál évről évre komponálva van, nem kevésbé, mint egy előadás.

Idén a *Hamlet* köré szerveződött a fesztivál, ahogy tavaly *A vihar* mutatkozott meg többféle színpadi értelmezése által; és míg ebben sokféle

ÉLET ÉS
IRODALOM

MINDEN
PÉNTEKEN!

KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL
VAGY FIZESSEN ELŐ!

Kedvezményes éves előfizetési díj 15.500 Ft
Megrendelhető a szerkesztőségben:
1089 Budapest, Rezső tér 15.
Tel: 06-1 210-5149, 210-5159
Fax: 303-9241; e-mail: lapterjesztes@es.hu

véletlen játszik közre – melyik előadás egyeztethető, befér-e a várba, meg lehet-e fizetni stb. –, de a szükségyszerűség sem halad másként, mint véletlenül keresztül, erről Shakespeare sokat tudott. És akik idén nem jöhettek (más- és másféle véletlenek miatt, mint a már csaknem egyeztetett Warlikowski, a remek Irina Brook, a megszólított Ostermeier), bizonyosan idejűtnak majd egyszer, ahogy mások mellett Koršunovas, Nekrošius, Szturua, Purcārete járt már itt, pedig kilenc év egy fesztivál esetében szinte csak az identitásteremtésre elég.

Három *Hamlet* mutatkozott meg ebben az évben, s még két további estén bukkantak elő a dán királyfi mondatai egyszemélyes produkciók részeként, majd pedig egy konferencia nyitotta ki az értelmezés számára a monológok teoretikus és dramaturgiai kérdé-

nem a politikai aktualitás vonzza, hanem a darab vízió-szerűsége, s lélektani-dramaturgiai kulcs lehet az újképpen megformált anya-fiú viszony, egyebek mellett. Az előadás különös tere, a remek színészek és a szuverén erővel újratereztett szöveg alkalmas adhatta volna a radikálisan saját és elementárisan színházi értelmezésre; s hogy mégsem ez történt, a *Hamletről* lévén szó, szomorúan fatális. Szikáran meghúzott kamaraváltozat foglalta el a sokrétűen burjánzó szöveget, amelyekből kulcsmomentumok hiányoztak, hogy rendre és nyilván kaján öntudattal betöltetlenül hagyják a várakozásokat (egyebek mellett a nagymonológét), majd pedig vendégszövegekkel töltsék be helyüket, annak a szereplő-ökonómiának és gondolati ívnek megfelelően, amely a csonkolások és implantátumok révén nehézkesen kitapintható eseménymenetet hozha-

Schiller Kata felvétele

seit a kanonikus főmű kapcsán. Nem az akció, nem a tett, nem a reflexszerűen evidens döntés drámaisága került elő – hanem a meditálásé, az „okoskodásé”, a reflexió minden gyötrelméé, hiszen az sem kevésbé tragikus.

A Várszínház azonban nem csak helyszín, és Gyula sem csak szervező és házigazda, hanem (ko)producer is, immár sokadszor, idén a Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház – az egyik legfontosabb kortárs színházi műhely – fontos partnere lett. Az egykor itt bemutatott *Titus Andronicus*, majd *A velencei kalmár* Bocsárdi László kiemelkedő előadásai voltak – akárcsak sok évvel ezelőtt a *Szeget szeggel* –, a *Hamlet* tehát méltán csigázta a várakozásokat, s ebben a csigázásban a rendező nyilatkozatai is szerepet játszottak. Hogy őt

Szeget szeggel (Vahtangov Színház)

tott csak létre. Nem az a gond persze, hogy Shakespeare műveit nemcsak ő írta – talán az eredetiekkel sem volt ez másként –, hanem hogy a szöveg nem segítette a varázslatos teatralitással megformált előadást, de olykor megzökkenett vagy épp megakasztotta.

Bartha József plasztikfüggönyei között ugyanis – amelyek háttérben azután Claudius (Pálffy Tibor) maga avatja fel portréjának óriásposzterét – mintha folyamatos építkezés, zuhogó eső, kiismerhetetlen zizegő labirintusok asszociációs rendszerében mozognának a szereplők. Egyébként igen puritán világban, amelyből kiemelkedik az a néhány tárgy, ami játszik:

fürdőkád, zuhany, könyv, ravatal. A stilizált sírásó-bolondok révén groteszk mozzanatokot sem nélkülöz ez a világ, amelybe azután teljes és archaikus vértetében érkezik az apa szelleme (Nemes Levente), hogy egy ízig-vérig posztmodern Hamletet (Mátray László) instruáljon, akinek remek adottságai olykor illeszkednek a vívódó és mélán agresszív dán királyfira, olykor nem. Ez utóbbi akkor jelent végső „kizökkenést”, amikor maga Fortinbras jelenik meg mint „újrafelhasznált” Hamlet – és bár nyilván gondolatilag fontos és radikális döntés a szerepazonosság, ez azonban színpadon és befogadóban komoly gondná vált. Egyébként a rendező számára is: a dráma kibontakozásának tra-

alakjából Szakács László, és igen frappáns a Stan és Pan-kettőssé váló Rosencrantz és Guildenstern egérfogó-jelenete – hosszan lehetne még sorolni a felejt-hetetlen színházi pillanatokot, amelyek azonban nem teremtenek rendszert, nem „kompatibilisek” a rendezői elgondolással, s ezzel mondják ki az előadás ítéletét a koncepció felett.

Arany János szavaival szólalt meg az erdélyi *Hamlet*, és Nádasdy Ádáméival a budapesti – és míg egyfelől üdítő annak érzékelése, hogy a klasszikus szöveg ellenáll az időnek, de az sem kevésbé különös, hogy kortárs érzékenységünk – és kiváltképp: színházunk – számára jelentős kockázat nélkül nemigen kölcsö-

Kiss Zoltán felvétele

Hamlet (Sepsiszentgyörgy – Gyulai Várszínház)

gikus haláltáncát sajátos moziként formálta meg, amit a norvégosított dán főhős az udvarral együtt néz végig a vetítövászonként is használható függönyön. Ám hogy mindez mit is jelent a megroppanó feszültségteremtésben, mit a tragikus kibontakozás megtört ritmusában, illetve dramaturgiai konklúzióiban – az sajnálatosan csak sejthető.

És ez maga alá gyűri az egyébként gyönyörű és mélyen átgondolt színpadi mozzanatokot: Ophelia szerelmének és tragikus tévelygéseinek elégiáját – mely posztumusz is folytatódik, amikor halott apjával kezd bábozni a ravataláról leszálló szépséges szűz. Erőteljes és meghittensz visszatekintő karaktert formál Polonius

nözhetünk fordulatokat, körmondatokat, kifejezésformákat a XIX. századból. Ez a felismerés vált élményszerűvé azután a fesztivál varázslatosan eredeti, dinamikus és nem kevésbé megrendítő előadása nyomán: a Zsótér Sándor rendezte színművészeti vizsgaelőadás tőszínpadra transzponálásával. Harmadévesek adtak számot, úgymond, a tudásukról, s a pedagógus-rendező szándéka csak annyi volt, hogy rejtett szépségekre bukkanjanak a *Hamlet*ben, mert hát maradt benne jócskán olyasmi, ami fölött – saját szavaival – az úgynevezett „rendes előadások” inkább elsiklanak. A „rendes” ellentéte itt nem a rendetlen vagy nem-rendes, hanem a renden kívüli, vagyis a törvényszerűségekbe még bele nem törő fiatalok undora és lázadása a – Zsótérrel szólva – „rohadt felnőtt világgal” szemben. Dániában így talán nem is büzködnek más, mint a beér-

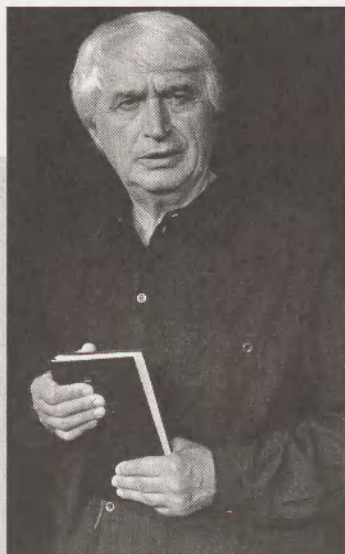
kezettek és idősödő rendeselek kipárolgásai. Akik egykor ugyanolyan fiatalok voltak, mint a mostani lázadók, és az egész előadás egyik legfontosabb mozzanata éppen az volt, hogy előidejűségében tárta fel ezt a sorsszerű rohadást. Amelyben szinte mindenki játszott szinte mindenkit: az apa szelleme és a sírásó ugyanaz a törékeny fiatal lány volt, a jóvágású Hamlet Poloniusként lehetett öreg és intrikus, míg máskor Claudius volt Ophelia, aki utóbb kipróbálta magát dán királyfiként is. A rendkívül átgondoltan komponált kavalkád folyamatos meglepetéseket, megrendüléseket és ráismeréseket hozott, s ezzel olyan

JOBBRA: Emil Boroghină

LENT: Steven Berkoff

hogy férfi szereplők játszottak egykor mindenkit a Globe-ban, s miért ne lehetne ez most fordítva Gyulán –, hanem és elsősorban merészen szakított a karakterek sztereotipizálásával, a sorssémák eleve elrendeltségével, míg döbbenetes ráismerésekkel tarkította a dráma értelmezését – és hatalmas játékeretet biztosított a színészeknek.

Akik kifogyhatatlan energiával és varázslatos dinamizmussal ki is töltötték ezt. Jelenlétükkel meglevenedett a kis tó, a sziget, a háttérben álló fűzfa, a fények, a traverzek, a fölénk magasodó vár – az egész gyulai „Helsingör”. Vízibiciklis, ladikos érkezések és távozások helyezték el a történetet a viszonyok tágas terében, drámai pancsolásokkal nyert új értelmet a klasszikus metaforika: csobbanás, fürdés, megtisztulás és lassú lebegés – mindez konkrét jelentéssel dúsitotta a mindaddig jelzettet. Az egynapos (!) próbával a tószínpadra komponált előadás úgy sugározta

Schiller Káto felvételei

át a szöveget, a teret és a benne mozgó fiatalokat, mint kegyelmi pillanatokban történni szokott. Vizes, színes, lisztes és cirkuszi mutatvány lett az egérfogó-jelenet, poétikusan obszcén a Rosen-crantzékát instruáló Hamleté, irritálóan vonzó és szánalmasan érthető a hormonjainak kiszolgáltatott Gertrud, akárcsak a korlátolt hűségébe merevedő Horatio (ők ketten állandó pontjai maradtak a szerepeket cserélő előadásnak), és förtelmesen magasztos a párbaj. A színházra reflektáló (eredetileg: öltözőbeli) mondatokat pedig a gyulai várat védő kapitány lovas szobráról mondta el a remek ifjabb Vidnyánszky Attila, bele a csillagos égbe, és végletekig fokozva a feszültséget az alatt állókban, hogy katartikus szavai fent tartják-e végig a magasban. És mellette és körülötte remekelt azután Bach

Kata, Csapó Attila, Janka Barnabás, Mészáros Blanka, Szabó Erika, Tóth András, Tóth János, Vecsei Miklós, Zoltán Áron, Zsigmond Emőke – akiből még a bájos rutintalanság és a bátran leküzdött izgalom is jelentős művészt formált ezen az estén.

Hogy azután ezekből a tehetségesekből és magukkal ragadókból lesznek a lassan fakuló és alkatukra illő szerepekbe tört színészek? Aki felnő, az csakugyan megrohad, vagy marad valamiféle halvány esélye a nagykorú csodának? A Miskolci Nemzeti Színház *Hamletje* éles és elgondolkodtató kontrasztja volt a Színházművészeti Egyetemének, mert ugyanazon a tószínpadon zajlott, mert gyakorta eszköztelenül és megnyerő fiatalokkal mozgott előre a cselekmény – Arany János szépséges és veretes szavaival –, s annak a rendezőnek az elképzelései szerint, aki valaha drámaírói kreativitással is bele tudott nyúlni a klasszikusok klasszikusába, nem is sikertelenül. Kiss Csaba intellektusa, színházérzéke és eredetisége – no meg minden bizonnyal a darab és előadás aktuális jelentősége – invenciók sorozatát kényszerítette a rendezőre, akár szolgálta a koncepciót, akár nem. A kamaradramára húzott szöveg, a végletesre stilizált színtér, a shakespeare-i dramaturgia számos „korrekciója” folyamatosan telítődött a legkülönbébb ötletekkel, legyenek színpadiak, szövegbeliek vagy az értelmezés pályáit megszabók. Claudius mondjon például végig egy életmentő Miatyánkot; Poloniusot fojtsa meg a wittenbergi diák; a nagymonológ kerüljön el eredeti helyéről; legyen bár valóságos párbaj, de csak színes kesztyű a kard; pusztá gesztus a mérgezett italt tartalmazó serleg – és így tovább, míg csak tart az előadás. Amelynek szellemi lendületét azonban sokszor megtörte a széttartó ötletek pályája, s ilyenkor előkerült a rutin – az idősebb színészeknél –, míg a fiataloknál átütött a bizonytalanság, Hamlet (Rusznák András) esetében a legfájóbban. A bukás és diadal azonossá vált a darabban is: Laertesből lett itt Fortinbras – de hát súlyos dramaturgiai következményekkel jár az efféle döntés, ha a Párizsból hazatérő Polonius ivadék lesz a megoldás záloga.

mélyre szállt alá a shakespeare-i viszonyok mélyébe, mint kevesen. Hiszen nemcsak jellemek, személyiségek és sorsok drámai „cserebomlását” formálta meg élményszerűen előttünk az előadás, nemcsak rendkívül inspiratív olvasatát adta a színháztörténeti tudásnak –

Aligha véletlen, hogy a *Hamlet* asszociációs pályái a fesztivál többi előadását is meghatározták – a moszkvai Vahtangov Színház *Szeget szeggel*-ének már nyitó képében éreztük, hogy „valami büzlik” Viennában: szemét, rendetlenség; züllés. Ez uralta a színpadi Bécszet Jurij Butuszov rendezésében, akinek korábbi átütő sikere éppen nagyszerű *Hamlet*-rendezése volt. A büzlő városból távozik a jóságos Vincentio, azzal a tervvel, hogy majd valaki más lesz szíves távollétében rendet teremteni. Nem túlzottan igényes megoldás egy uralgó részéről, bár része lehet tanulási folyamatának – álrühás visszatérése erre utal. Az orosz rendező színpadi tere talán ezért oly gazdagon tagolt: fekete-fehér székek, asztalok és partvisként (a tisztítás eszközeként) is használható akasztófa jellegű faalkalmatosságok formálták és alakították a kaotikus várost, benne a hercegi és helytartói irodát, akárcsak a kolostort, börtönt, vesztőhelyet. Nem volt kevésbé tagolt a játék szellemi tere sem, a városban a hatalom és a szerelem világa mellett ott húzódott a transzcendencia: Izabella apácakolostorba készül, a Tízparancsolat érvényre juttatása lesz a helytartó legfőbb dramaturgiai mozgatóereje, és maga a herceg sem véletlenül ölt barátsuhát. Ez a fentről megvont kontúr indokolja, hogy Jézus készülődő menyasszonya bátyja botlásáért – aki teherbe ejtette jegyesét, s ezért a helytartó halálra ítéli – nem adhatja szüzességét, mikor a megbűvölt helytartó ezt kérné cserébe, hiszen az örök kárhozat mentén az e világi élet csak intermezzo. Számára is, és Vienna számára is egyébként. Ami ekként elvész, végleg vész el.

Butuszov ennek a felismerésnek a mentén teremti meg Bécs életvidám atmoszféráját: a bordély, ital, tánc és szemét univerzumát. Amelynek ellenpontja a „rendteremtés” könyörtelen dialektikája, amivel távozik a szenny, és oszlik a bűz; bár ennek útját hullák szegélyeznék. A fiatal színészcsapat – itt is nagyobb részben huszonéves társulat ítélkezik a világról – olykor a szovjet-orosz színház aranykorát (és ebben talán Vahtangovot) megidéző jelmezekben és gesztusokkal fogalmaz: hiszen volt már egy metafizikai súlyú, tragikus rendteremtő kísérlet, amely elbukott. Máskor a jelen emblemikus elemei kerülnek az előadásba, hogy ne legyen kétségünk napjaink Oroszországaról sem. A züllésnél azonban nem kevésbé veszélyes a korrekció fundamentalista moralitása – ami tehát egyszer kizökkent, az mindörökké úgy marad. Ennek a rezignált és keserű konklúzióknak megfelelően ugyanaz a színész, a remek Szergej Jepisev játssza a herceget és a helytartót; így azonos férfi lesz a boldog végkifejlet jegyében magasztos szerelmével Izabellához közeledő jótékony nagyúr és a szemforgató diktátor, aki bátyja életével zsarolta volna ki odaadását. A végső jelenetben Izabella zokogása azt sugallja, hogy nincs remény, és a transzcendens kontúrok mentén éppen antropológiailag nincs. Nem „csak” politikailag vagy „csak” morálisan – hanem az ember számára, akár züllött, akár fennkölt.

Ugyanennek a rezignációnak komikusabb – és kevésbé átgondolt – konklúziójáig juthatott el a néző *A makrancos hölgy* marosvásárhelyi előadása nyomán, amely Sorin Militaru rendezésében, a Tompa Miklós Társulat színészei révén ígért a sok komor előadás között egy nevetgető estét. Az emlékezetes, erőteljes ha-

tásokkal operáló, mesterien komponált mozgásokra, valamint átgondolt látványvilágra épülő előadás azonban nem kívánt többet kezdeni a szöveggel, mint hogy nem kevés harsánysággal bemutassa, miként is lehetséges „megzabolázni” az elviselhetetlen Katát. Mégpedig szinte a szó szoros értelmében: a tarka eseménymenet aranymetszésében bár nem zablaként fűzte szájába a szíjat Petruccio, de béklyóként kötötte a derekára, s ezen a pórázon rántotta vissza, ha enni vagy inni kívánt, netán aludni akart volna. Így a hárpia lassan alulmarad a kínokkal szemben, s a kezessé váló asszony végül idomított állatként mutatja be trükkjeit a hepiendben megjelenő többi pár előtt. Megaláztatása és megtörése azonban lázadást provokált az asszonyokban, vagyis szétzúzta az idillt ott, ahol eredendően szerelemről volt szó, nem pedig hárpia- és hozományvadászatról. Hogy ez több-e frappáns hatáselemnél, az éppolyan kérdéses, mint hogy a színpadon ábrázolt „tanulási folyamat” két ember egymáshoz csiszolásának szépséges és fájdalmas processzusa-e, mint a műsorfüzet ígéri, vagy a macsó-önelégtelenség tápláléka. Az előadás egyéb mozzanatai – a maffiát idéző olasz milió, az árnyalás nélkül formált vígjátéki karakterek – arra utalnak, hogy nincs másféle dimenziója az értelmezésnek, mint a harsányan komikus és drasztikusan nőellenes.

Mindez persze színház – miként „az egész világ”, s ez egyszerre veszedelme és esélye, „minden férfi és nő” számára. Az esély pályáit azután egy egyszemélyes előadás villantotta fel Emil Boroghina értelmezésében. Aki a fenti idézetet mint Shakespeare újraolvasásának konklúzióját illesztette estje élére – bár negyven évvel ezelőtt, amikor Kelet-Európa értelmiségét Jan Kott könyve és Peter Brook rendezéseinek szélvihara rázta meg; s amikor először állt színpadra fiatal színészként szövegkollázsával. A komor, csendes, mocsanatlanul könyvébe kapaszkodó férfi sajátos idő- és értelmezési utazásra hívta a közönséget, egyszerre a rég- és közelmúltba, és abba a világba, amelyet azután nem csak színészként formált tovább, hanem az egyik legjelentősebb kelet-európai Shakespeare-fesztivál, a craiovai találkozó művészeti vezetőjeként is. És ugyanabban a térben mutatkozott meg azután ennek a fennkölt és méltóságteljes újraolvasásnak az ellentéte, a remek angol színész-rendező-drámaíró, a világhírű Steven Berkoff monológkompozíciójában, a *Shakespeare cselszövőiben*. A közönség ugyanis nemcsak lélegzet-visszafojtva szemléli a színpadi gazemberkedéseket, hanem olykor zavart áhítattal is, mert hát Jago, Macbeth, Shylock vagy III. Richárd nem fogalmazza-e meg olykor mindannyiunk legbelsőbb vágyait és rettegéseit? Mert a gonoszsághoz végül is milyen egyszerű pályák vezetnek: szeretethiány, megaláztatottságból fakadó bosszúvágy, felülkerekedés a másik emberen. Berkoff magát Hamletet, a – szavaival – „serial killer”-t, a sorozatgyilkost is ide sorolta, aki előbb szerelmét kergette halálba, majd miután átdöfte Poloniust, leül anyja mellé, hogy szexuális instrukciókkal lássa el. Merész és elbűvölő narrációján túl káprázatos színészi eszközökkel vált a forró kamarateremben az idős színész Lady Macbeth-té és kiközösített zsidóvá, púpos és torz uralkodóból megzavarodott Opheliává, hogy egy-egy villanás erejéig a kortárs brit

szellemi életből is csúfot úzzön, vagy a színházról mondja el nem kevésbé rezignált ítéletét, varázslatos erudícióval és jelentős – bár tegyük hozzá: megszolgált – rosszindulattal.

A monológok mellett a fesztiválon megjelent egy másféle „magánbeszéd” is: a líra; Shakespeare-rel szöveve: a szonett. Több estén és többféle feldolgozásban – pontosabban: hangszerelésben – lépett színpadra a költő Shakespeare, előbb a W. H. formáció helyezte lendületes és impresszív világzenei kontextusba a verseket és az egyéb Shakespeare-szövegekre komponált dalokat, majd pedig kontratenorok (Birta Gábor mellett a világhírű Nicholas Clapton) adtak lélegzetelállító, különös hangzású és ízig-vérig színházi koncertet a szonettek alapján, megidézve azt a hangzást, amelyet egykor angyalnak vélték, és okkal. Másféle virtuozitással kommentálta a maga zenei reflexióival a shakespeare-i líra különös világát: az elmúlás, az érzékiség, a viszonzott és viszonzatlan szerelem egyként erős megrázkódtatásait a belga Caroll Vanwelden, hogy végül és szinte konklúziószerűen megszólaljanak *Lear dalai*.

A wrocławai Teatr Pieśni Kozła („Kecskeének Színház”) ugyanazt a laboratóriumi hagyományt (és tegyük hozzá: ugyanott) építi tovább Grzegorz Bral és Anna Zubrzycki vezetésével, amelyet egykor Grotowski emelt be a színházi alkotó művészet legizgalmasabb régiójába, s amely döbbenetes erővel és invencióval „csu-

paszította le” Shakespeare melodramatikus királydrámáját, a *Lear*t, majd építette fel újra a legarchaikusabb eszközökkel: hanggal, mozgással, gesztusokkal, s ezeket kísérő szöveggel. Nincs úgynevezett lélektan, nincs semmiféle realizmus – a színháztól, megítélésük szerint, stilizációja okán ez amúgy is idegen –, hanem kórus van, belőle kiváló majd visszatérő szereplők, akiket szenvedélyek ragadnak ki, majd sodornak vissza a közösségbe, a különféle érzéseket és viszonyokat megformáló testek közé. Színpadon és játékban csak a legredukáltabb eszközök vannak, amelyek azonban a legtelítettebbekké tudnak válni efféle intenzív közegben és a szigorúan komponált előadásban, aminek minden pillanata lebilincselő, felemelő – és sokkoló. Mintha egy inverz bacchanália révén pillanthatnánk be azokba a mélységekbe, amelyeket a konvencionális színház jótékonyan elfed előlünk, de ahonnan vissza lehet találni azokhoz az archaikus történetekhez, amelyeknek hasadékein keresztül megmutatkozik az az antropológiai rádöbbenés (a *Lear királyban* példászerűen), amely valaha a tragédiát mint a *kecske dalát* megteremtette. Shakespeare számára is, aki éppen azzal adott új értelmet és jelentést a metafizikus mekegésnek, amivel a lengyel társulat az ő szövegének: hogy a konvenciókon túl, vakmerően és radikálisan merészelt csakis a színház nyelvén beszélni, mert minden egyéb – a „többi”, az „egész világ” – művészi értelemben mindössze „néma csend”.

Zappe László

Független szellem

A HARMINCEGYEDIK ÉVAD ZSÁMBÉKON

Éppen harminc évadot töltött Zsámbékon Mátyás Irén 1983-tól, amikor férjével, Bicskei Gáborral létrehozták a kezdetben szerényen Zsámbéki Szombatoknak nevezett programsorozatot. A harmincegyedikben, amikor kerek évfordulót lehetett volna ünnepelni, az időközben színházi életünk egyik meghatározó intézményévé lett bázis Mátyás Irén halálával elvesztette a lelkét. Emellett eltörpül, de mégsem hagyható figyelmen kívül egy másik veszteség: elhagyta a Bázist az utóbbi évtized talán legsikeresebb, közönséget legjobban vonzó vállalkozása, az AlkalMáté Társulat sorozata. Véletlen egybeesés, de nem kell babonásnak lennünk, hogy akár figyelmeztető jelnek is véljük. A tíz éve végzett színészek már fárasztónak találták, hogy nomád körülmények között töltsenek két hetet önmaguk és egymás lelki lemeztelenítésével, kitárulkozással és kibeszéléssel, múlt, jelen és talán jövő játékosan komoly összevetésével.

A mostani évadot óhatatlanul azzal a félelemmel figyelte a drukker, de talán még a csupán érdeklődő néző is, vajon nem tapasztalhatók-e a kifáradás jelei az egész programon. Egyáltalán, érzékelhető-e változás, feltűnik-e Mátyás Irén hiánya a műsorban is, vagy csak abban a furcsa, fájdalmas érzésben, hogy nincs ott személyesen, nem számol be a legújabb nehézségekről, érdekességekről, hírekről, műhelygondokról, kulisszatitkokról? Tudatosan vagy tudat alatt a megújulás vagy a romlás jeleit vizslatjuk, reménykedve és aggódva.

De azt is mérlegre kell tenni, vajon milyen változás várható ahhoz képest, amit Mátyás Irén létrehozott. Máté Gábor egy interjúban (168 óra, 2013. július 29.) célzott ilyesmire: „...elgondolkodtató, hogy körülményeit tekintve a zsámbéki színházi vállalkozás – a nemrég elhunyt Mátyás Irén korábbi erőfeszítései ellenére – máig erősen hasonlít a harminc évvel ez-

előtti állapotra. Arra az időszakra, amikor Irén férje, a már 1990-ben eltávozott író-rendező Bicskei Gábor belekezdett a Zsámbéki Szombatok megszervezésébe.” Hozzátehetjük, Zsámbék nemcsak a körülmények tekintetében mutat változatlanságot, de alapeszméje is azonosnak tetszik harminc esztendeje. Mátyás Irén tömören így foglalta össze azt az eszmét, amely férjét, Bicskei Gábort a hetvenes–nyolcvanas évek fordulója táján, már a budapesti Játékszín igazgatójaként is vezette (SZÍNHÁZ, 2012. december): „A kőszínházak mellett szükség van egy olyan helyre, amely más jellegű, alternatív előadásoknak ad otthont.” Szóval az akkori struktúrából kiszoruló, peremre, margóra kerülő értékes művészi törekvéseket, szándékokat kívánta összegyűjteni, számukra, a mai függetlenek elődei számára kívánt megnyilvánulási lehetőséget teremteni, otthont nyújtani. Harminc év alatt sokféle előadás létrejött vagy vendégeskedett a Romtemplom mellett és a falu egyéb helyszínein, az utóbbi években pedig a dombtetőn álló egykori rakétabázis vadonában, de az alternatív vagy független szellem mindig meghatározó volt. És ma is az.

Független szellem pedig elképzelhetetlen a legnagyobb szellemi-esztétikai kockázatvállalás nélkül. Jámbor József például minden évben jelen van Zsámbékon. Különös ötletei többnyire érdekesek, néha izgalmasak, olykor elképesztőek. Olyan produkcióra nem emlékszem tőle, amelyet egyértelműen jónak ítélttem volna, de olyanra se sokra, amiben ne lett volna valami, amiért érdemes volt kiutazni a Bázisra. A 2010-ben bemutatott *Stalker* például megérdemli, hogy egy alkalommal ugyan, de az idén is szerepeljen a műsorban. Mostani új próbálkozása viszont a teljes kudarcok különben nem túl hosszú sorát gyarapította. *Definíció* cím alatt Németh Ákos szövegeiből összevágott jelenetsort kínál színészeinek, köztük önmagának és a nézőknek. Az ötlet már első hallásra is problematikusnak tűnik. Nemcsak azért, mert Németh Ákos nem Shakespeare, akinek soraiból akár még találmokra is színvonalas *SŐR* jöhet össze. Inkább azért, mert a szerző, mint legtöbb kortársunk, életbeli és színházi közhelyekből építkezik. A mondatok, motívumok önmagukban nem sok izgalmat kínálnak. Bár összevágásuk ettől még lehetne érdekes, eredeti, akár jobb is, mint amit írójuk valaha is kihozott belőlük. Ezúttal azonban ennek az ellenkezője történt. Közterek követhetetlen zűrzavarával, a színészek mérhetetlen tanácsalanságával szembesültünk, akiknek buzgó szenvedésen túl semmi sem jutott eszükbe. Ráadásul a szerkesztő-rendezőnek a ritkán érdektelen Tóth József számára nemigen sikerült többet felkínálnia, mint a technikai eszközök kezelését. A színlap még elég sok érdekes szerepet sorol fel a neve mellett, ám a néhány héttel elhalasztott bemutatóra ezek valahogy eltűntek.

A másik rendszeresen visszatérő vendég a budakeszi Kompania Társulat. Lukács László csapata maga a megbízhatóság. Racionálisan megfoghatatlan, nagyon művészi, ötletes jeleneteket, etűdöket játszanak, különféle állítólagos szellemi vezérfonalra fölfűzve. Mindig egyformán színvonalas absztrakt színházat kínálnak. Most a lengyel Teatr Jednego Wiersza, az Artus Stúdió és a Lengyel Intézet közreműködésével hozták létre az *Öt ablak a látás nyelvtana* talányos című munkát, Krzysztof Zilinski lengyel rendező irányításával, aki előjáróban szükségesnek látta elmondani, hogy a projekt, amelyen még csak fél éve dolgoznak, egyáltalán nincs kész. De nem is kell, hogy ennél készebb legyen. Varázsa szertelenségében van, sokféle ágazó ötletességében, mégis egységesnek ható stílusában, követhetlenségében, csak hangulati hatásában, egyes jelenetek szellemességében, mások szépségében, megint mások groteszk fintorában. Ha az ember nem akarja mindenáron megfejteni, élvezettel nézheti őket.

Hasonlóan talányos a brnói Divadlo D’epog (ők sem újoncok Zsámbékon, tavaly a *Zarándokút* című produkcióval jártak itt)

Dühöngő

Ilovszky Béla felvételei

Állampolgári ismeretek

előadása, a *Szólo* annak, aki a legközelebb van. Ondrej Novotny rendezésében a nagy hodály előtti térségen a nézőknek kiosztott zseblámpákkal és saját öreg Skoda Favoritjuk reflektorával megvilágítva ügyködnek, bevallásuk szerint kortárs cseh költők szövegeire (szövegeivel). Frizsiderbe zárkózva, frizsiderből kibújva, autóba zsúfolódva, közlekedve, olykor roppant bölcseletinek tetsző angol mondatokat hangoztatva, gúnyolódnak, ironizálnak, de leginkább játszanak – nem annyira a szó színházi, de nem is gyermeki értelmében, inkább elszánt, filozofikus komolytalankodás gyanánt. Követni ennek is csak a hangulatát lehet, ez karcosabb, érdekesebb, kellemetlenkedőbb, és főképp költőietlenebb, mint Zilinski és a Kompania előadásáé. Viszont mindössze negyven percig tart.

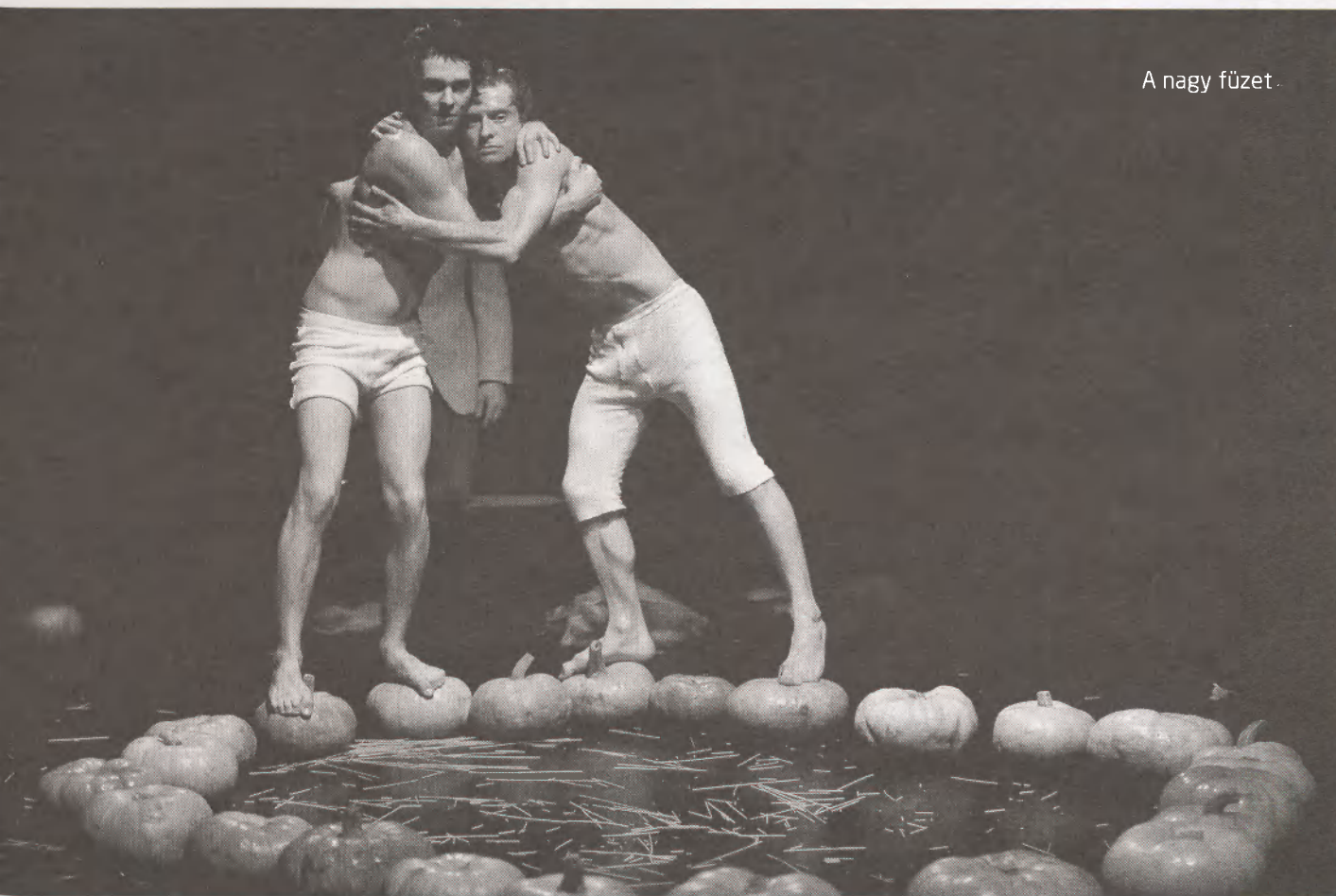
Az európai körútja során Zsámbékra is betérő sepsiszentgyörgyi Osonó együttes viszont Fazakas Misi vezényletével egyetlen óra leforgása alatt az emberi nyavalyák

szerű menekülés. A falra vetítve egymással sokszor szellemesen felelő adatokat olvashatunk válások, öngyilkosságok, kivándorlások számáról és minden egyébről, miközben gyerekversekre vagy éppen csasztuskákra emlékeztető rigmusokban, groteszk jelenetekben, mozdulatsorokban számlálják elő az élet borzalmait. Tömény kivonat az *Akárki* vagy *Az ember tragédiája* lényegéről, azaz az emberi sorsról úgy általában. Bonyolult filozófiai mélységek helyett egyszerű tényekkel és érzelmi-érzéki hatásokkal elborzasztva-mulattatva a nézőt.

A független szellemű nemzetközi együttműködés jegyében született Lucie Malkovának a cigányproblematikát némileg elviccelve ábrázoló vállalkozása, a *White coffee*, amelynek felolvasó színházi, de már eléggé kidolgozott formájával tavasszal a Katona József Színház cseh fesztiválján találkozhattunk. Simon Balázs *Utca-szak* címmel gyerek-előadást hozott Zsámbékra.

Az idén, huszonegyedik alkalommal, ismét sikerült megrendezni az amatőr színjátszók találkozóját, amely tavaly pénzühiány miatt elmaradt. Zsámbékon nyilván a legjobb helyen van ez, hiszen a színjátszásnak az a rétege, formája, amelyet harminc esztendeje Bicskei Gábor programszerűen megcélzott, mindig is érintkezett az amatőr mozgalommal, képviselőinek nem kis része éppen abból nőtt ki. A megkopott,

A nagy fűzet.

Schiller Kata felvétele

valóságos kisenciklopédiáját adja. Valószínűleg egyetlen pszichológiai vagy szociológiai veszedelem sem marad ki, amely ma Romániában – de fajra, nemzeti-ségre, vallásra való tekintet nélkül a világon bárhol – fenyeget egy újszülöttet, akit természetesen nagy protokolláris örvendezéssel fogadnak ezen a földön. De a bajok rögtön rátörnek. Mint például a család, főképp a szülők, a közoktatás, bölcsődétől az egyetemig, a munkahely, de még inkább annak hiánya. Szeretet és szeretetlenség, csalások és csalódások, remények és reménytelenségek. Lelki és anyagi nyomorúság, kény-

megkövesedett szakmai rutin tagadásához, meghaladásához mindig is szükség volt az amatőr próbálkozásokkal való találkozásra, együttműködésre. Jászay Tamás alapos beszámolója is arról győzött meg, hogy stiláris értelemben vagy éppen szakmai színvonal tekintetében bizonyára nem is mindig vonható éles határ a találkozózn fellépő vagy a Zsámbékon saját jogon rendszeresen szereplő minden csoport között. Annak viszont, hogy e programban mindössze egyetlen magyarországi együttes vett részt, a többi a határon túlról érkezett, talán szimbolikus jelentőséget tulajdoníthatunk.

Különös érdeklődést Vidnyánszky Attila és régi be-
regzsászi csapata ismételt zsámbéki megjelenése kel-
tett. Bár mint menet közben kiderült, ezt sem tekint-
hetjük kész előadásnak. A rendező, amikor a játékot
megszakítva megemlékezett Mátyás Irénről, mintegy
mellesleg a produkciót etüdöknek nevezte, amelyekből
majd lesz előadás. Az etüdök megcsillogtatták Vid-
nyánszky jól ismert színházi erőit, fölvonultatva
eszköztárát. Mindez azonban Zelei Miklós szövegé-
nek szolgálatában kiüresedett önismétlésként jelenik
meg. A darab harsány és egyoldalú, nemzeti szellemű
politikai üzenete elnyomja a színházi fogalmazás fi-
nomságait. Az országhatár által kettévágott falu abszurd-
itása a derék, jó, jámbor magyar nép és a bunkó, barbár,
részes, elnyomó oroszok ellentétére egyszerűsödik,
s ha kivételképpen akad magyar, aki a másik oldallal
tart, az természetesen karrierista áruló. Ez így inkább
politikai pamflet, mintsem műalkotás. Márpedig eb-
ben az előadásban ennek rendelődik alá minden, a
humortól a költészetig, az abszurd groteszktól a spiri-
tuális szárnyalásig. Nem is beszélve az árnyakról és
tüzekről, a robbanásokról és fegyverropogásokról.
Az egyoldalú nemzeti nézőpont a legszebb, legizgal-
masabb, legérdekesebb jelenetek emberi hitelét is
megkérdőjelezi. Az afganisztáni háború rémségeibe
beleőrült orosz parancsnok például közönséges vad-
baromként jelenik meg, akinek tragikus sorsában nem
osztozhatunk, hiszen idegen, sőt ellenség. Együtt
éreznünk csak a mieinkkel illik e történet logikája sze-
rint, az ellenségnek csak a kiröhögés jár. A játék szel-
leme és formája között kínos szakadék tátong.

A vitathatatlan színvonalról elsősorban Horváth Csaba
két alkotása gondoskodott, bár ezek csak vendéges-
kedtek Zsámbékon. A Színművészeti Egyetem negyed-
éves fizikai színházi rendező-koreográfus osztályának
Toldi-előadása osztályfőnökük, Horváth Csaba rende-
zésében már a Rákóczi úton nagy sikert ígérő
feltűnést keltett, okkal hívják mindenfelé vendégsze-
repelni. Nem azért a furcsaságért persze, hogy csupa
nem színésznek készülő fiatal játszik benne. Lukáts
Andor és Horváth Csaba rendező-koreográfus hallga-
tói – bizonyára pedagógiai megfontolásból – az utób-
bi időben több, általában értékes munkát hoztak létre
színészként. A mozgásszínházi elemekkel kísért, át-
értelmezett, okos szövegmondás minden avitt patinát
letörölt Arany János remekművéről, az szinte kortárs
szöveggé szolált meg. Az eredetileg a Szkénében
bemutatott *A nagy füzet* pedig Agota Kristof regény-
trilógiája első részének egyik legjobb színpadi megje-
lenítése. (A történettel színpadon egyébként sokan
ugyancsak Zsámbékon, egy tornateremben találko-
hattunk, 2002 júniusában, a Szabadkai Népszínház
Ilan Eldad rendezte, igen erős előadásában.) A Forte
Társulat változatában a konyhakerti termények szim-
bolikája egészen különleges módon hangsúlyozza
a regény költői objektivitását, az elfojtott érzelmek
alatti szenvedélyek költőiségét.

A megkerülhetetlen, a feltétlenül vállalandó kocká-
zatok közé sorolható a *Dühöngő*, amelyet ifjú művé-
szek (művészelöltek) a Színház- és Filmművészeti
Egyetem, a Kaposvári Egyetem Művészeti Kara és a
Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem közös produkció-
jaként a Manna támogatásával hoztak létre. Talán ért-

hető, hogy magukra, gondjaikra-bajaikra ismertek
Osborne közel hatvanéves darabjában. De az is érthe-
tő, ha a néző nemigen ismert rá a mai fiatalok sajátos
problémáira az előadásban. A pályakezdesnek és az
ifjonti lázadásnak inkább az örök közhelyei szólaltak
meg, tartalmi többletet nemigen hozó külsődleges öt-
letekkel körítve.

Egy másik ifjúsági csapat egy időben közelebbi
ugyancsak angol darab segítségével tett kísérletet sa-
ját érzései, gondolatai megfogalmazására. Ha nem is
túlságosan sokkal, de messzebbre jutottak. Mark Raven-
hill 2004-ben született művének hangvétele azonban
alighanem alapjában áll távol a magyar középiskolák
bizonyára nem kevésbé problematikus szellemétől.
Ez a brutálisan nyers, nyílt szókimondás, érzésem sze-
rint, még ma is idegen lehet hazánkban. Az álsze-
mérmes elhallgatás, elfojtás alighanem sokkal több
bajnak lehet forrása, mint amelyekről az *Allampolgári
ismeretek* beszél. Tengely Gábor rendezése a fiatalok
szexuális identitáskeresését költői fantáziával és a de-
rék polgári eszményeket ironizálva ábrázoló történet-
nek csak a külső körülményeit adaptálhatta hazánkra,
ahol az iskolákban éppen nem a nyílt szókimondás
liberális-demokratikus szellemének erősítésén fárado-
zik az aktuális kormánypolitika sem. Egy nyilatkozata
szerint az ifjú rendező is tisztában van azzal, hogy
visszafelé haladunk a porosz, fegyelmezett iskolatí-
pus felé. Ezt pedig aligha lelhetne föl Ravenhill darab-
jában. De még csak fogódzókat sem, amelyek nyo-
mán ebbe az irányba mozdíthatna volna el a szöveg
lényegét. Maradtak a külsőségek: néger helyett cigány
Martin Luther King szövegében, az Alaptörvény föl-
emlegetése, Nagy-Magyarország a pólón, befejezésül
pedig a nemzeti összetartozás dalának parodisztikus
előadása. Ez kétségkívül remekül sikerült, de aligha
elegendő, hogy az egész történetet a magunkénak
érezzük. Becsülhettük és élvezhettük ugyanakkor sok
részlet fimon, szellemes, igényes megoldását.

A harmincegyedik évadban tehát szinte minden meg-
volt, ami Zsámbékot évtizedek során sikeressé, fontos-
sá tette. Nem volt hiány fiatal alkotókban és ifjúsági
problematikában, külföldi és határon túli résztvevőkben,
és főképp nem volt hiány független szellemiségben.

Kérdés azonban, hogy mindez meddig elég. Az nyil-
ván megjósolhatatlan, hogy a színházi világ mostani
átalakulásai, a finanszírozás változásai hosszabb tá-
von miképpen fogják befolyásolni a független törek-
véseket. A pillanatnyi helyzetben úgy látszik, hogy az
anyagi lehetőségek beszűkülése inkább fokozza, mint-
sem csökkenti a szellemi függetlenség igényét. Viszont
éppen a független szellem mind élenkebb jelenléte
a fővárosban konkurenciát is jelenthet Zsámbéknak.
Nemcsak az alkotók, de a nézők is átcsőbulhatnak
a közelebb eső, kényelmesebben, olcsóbban megköze-
líthető Jurányiba és persze a számos egyéb helyszínre.

Márpedig ebből az ideai programból éppen a hely
adottságait kihasználó, esetleg azoktól ihletett eredeti
produkciók erősebb jelenléte hiányzott. Talán csak
a tavalyi *Stalker* ismétlése lehetett ilyen, és a Gellért-
hegyről áttelepített *Peer Gynt gyermekei* talán hasonló
(lapzárta miatt e cikk írásakor még nem láthattam).
A mai versenyvilágban ez mindenképpen kevésnek
látszik.

Proics Lilla

Háromszoros Hermész

A VIA NEGATIVA A THEALTER-EN

„Az embereknek olyasvalamit kell mesélni, amit nem értenek – de amit szívesen megértenének.”

Joseph Beuys: KUNST HEUTE, 1989

A Balkán Kapcsolatot a THEALTER kilencnapos programjában láttuk az idei fesztivál, megkockáztatom, legerősebb estjén. A *Via Negativa* előadása három részből állt – ha akarom: szellem, lélek, test –, egyébként színházelméleti, kultúrtörténeti színházi élményt kaptunk, személyességet – kortársi gondolkodást, figyelmet, odaadást – az előadók és a rendező részéről, mélyen szellemes formában.

Az első rész címe (ahogy azt a kivetítőről olvassuk – mint a fordítást* is mindvégig – mindhárom rész kezdetén): MIT MONDOTT NEKEM JOSEPH BEUYS, MIALATT DÖGLÖTTEN HEVERTEM AZ ÖLÉBEN.

Bejött a színpadra Boris Kadin, és könnyed, erős figyelemmel, elegánsan, pontosan, teljesen eszköztelenül elmondott a művészetről, a témaválasztásról, a művésztől, a cselekvés erejéről egy követhető, izgalmas eszmefuttatást, többek közt az előadás későbbi szakaszára előkészítve a közönséget: *A művész akkor érdemel ki egy témát, ha feltétel nélkül képes magába szívni és ennek egész testével bizonyítékát adni. A test az egyetlen hely, ahol a téma elnyerheti méltóságát.* Kadin kortárs teoretikusokkal bizonyította: *A művészek három kategóriába sorolhatók: azok, akik megérdemlik, azok, akik talán megérdemlik, és azok, akik egészen biztosan nem érdemlik meg az adott témát.* Ezután megkérte a közönséget, hogy *elmélkedjünk egy kicsit az egyes kategóriák képviselőin.* Az első kategória, a *méltók* után szünetet tartott, és jelezte, hogy kövessük elménk lecsendesítésében. A szegedi régi zsinagógában a közönség egyébként tapintható közös figyelmén kisebb kacaj szaladt végig. Az előadás két szereplőjével és rendezőjével folytatott másnapi beszélgetésen megtudtuk, hogy a 2007 óta játszott, folyamatosan átdolgozott, állandóan változtatott produkciónak ezen a pontján soha nem szokott nevetgélni a közönség. *A második kategóriába azok a művészek tartoznak, akik talán érdemesek a témájukra, de ennek nem marad nyoma.* Ekkor csendben figyeltünk – és ezek az interakciók valóban rendkívül izgalmasak és továbbgondo-

lásra érdemesek voltak, és maradtak is. Különös élmény volt, ahogy egy erejéből lágytságot és nyitottságot megmutató performer szépen, egyszerűen fogalmazott színházelméleti szöveget mond, és a közönség visszafojtott izgalommal figyel. A szöveg erején és valós tartalmi érdekességén túl Boris Kadin tökéletesen propagálta, amiről beszélt: olyan belső és külső harmóniát láttunk, amivel mélyítette is nézői képességeinket. Kadin hibátlan fizikuma, rugalmas elméje a közönség osztatlan figyelme szerint minden kétséget kizáróan „átjött”. Mindez persze nem 2007-es vagy 2013-as találmány, a színház szándéka szerint mindig is erről szólt (ahogy ezt az elhangzó szöveg is sugallta) – de június 22-én Szegeden átélhettük, hogy ha szökőár robbanna is be a zsinagógába, az előadás akkor is folytatódna.

Folytatódott is: Boris Kadin átment nyúlba (ami abszolút méltó Beuys bolondozásra is kapható profetikus alkatához) – addigra egy alsónadrág volt már csak rajta, és a fejére húzott egy zsákvászonból készült, hervadtan lógó fülű, gombszemű (hol látott ki?!), kerek, rúzzsal körberajzolt szájkívágású, gyönyörűen rondára fércelt „nyúlfejet”: Joseph Beuysról beszélt, a nagy hatású szobrászról, performerról, teoretikusról – akinek társadalmi szempontú gondolkodása, kitágított művészettelfogása, a kreativitást kutató kíváncsisága ma is életbe vágó jelentőségű. Így a felvetések nyomán újragondoltuk a dilemmát: művésznek születik-e az ember. Kadin Beuys asztrológiai képletét elemezgetve, szimbolikát, mítoszokat citálva próbál-gatta a nézői figyelmet – mindez persze nem légből kapott ötlet volt, hanem Beuys munkásságának árnyaltan reflexív tükre –, miközben persze lényegi művészettörténeti állításokat közölt, többek közt például azt, hogy Joseph Beuys *Elsőként fedezte fel a cselekvés erejét a műalkotásban. Feloldotta az előadó-művészet határait. Megmutatta, hogy az állatok egyenrangú résztvevői lehetnek az előadásnak. Hiit abban, hogy mindenki művész. És nem állt messze attól, hogy kimondja: mindenki művésznek születik.* Kadin letakart arccal, a nézői figyelmet kihívóan fellazító szövegrészeket is beapplikált – és az ember magasan szárnyaló kedvvel gondolkodhatott azon, miért olyan reveláció bekerülni egy ekkora és ilyenféle erőterbe, miért okoz örömet egy ilyen alkalom részévé válni. Hiszen mindössze annyi történik, hogy ülünk egy előadáson, ahogy, gyakran vagy ritkán, máskor is, aztán a végén tapso-lunk, és hazamegyünk. Miközben minden a leghét-köznapibb módon zajlik, átéljük, és tudatában is va-

* Az előadás I. és III. részét Gera Judit, a II. részt pedig Lénárd Róbert és Tóth Hajna fordította – az ő szövegeiket használtam itt kurziválva, köszönettel.

gyunk annak, hogy részei vagyunk egy csodának, hogy az életünk bennünk – és mindenki benn – zajlik, hogy forog velünk az egész világ, mert átéljük egy, majd még egy performer által, hogy van értelme, mert van reflexió, van szépség. Mindez persze átérezhető, de tárgyyszerűen aligha megfogalmazható dolog. Ezért inkább Gadamer „ünnep” terminusával csimpaszkodom ide, azzal a Gadamerrel, aki szerint a mű nem késztermék, hanem olyasvalami, ami a befogadás által nyer értelmet és minőséget – úgy, ahogy a *Via Negativa* bevont minket, befogadókat a műalkotásba. Gadamer szerint a mű jelentése „nem az, amit a szerző, az alkotó eredetileg mondott, hanem az, amit akkor mondott volna, ha én lettem volna a beszélgetőpartnere”. Ebből következően mindaz, amit itt állítok, csupán egyetlen értelmezés, egyetlen igazság, egyetlen érzés a sok közül, ami akkor ott és utána a nézőtérre megszületett. Ez a gadameri ünnep egyébként öncélú közös időmegállítást, ami valahogy mindenkit kiragad a hétköznapokból – annak, akinek sikerül belevonódnia a játékba és belekerülni az előadás világába.

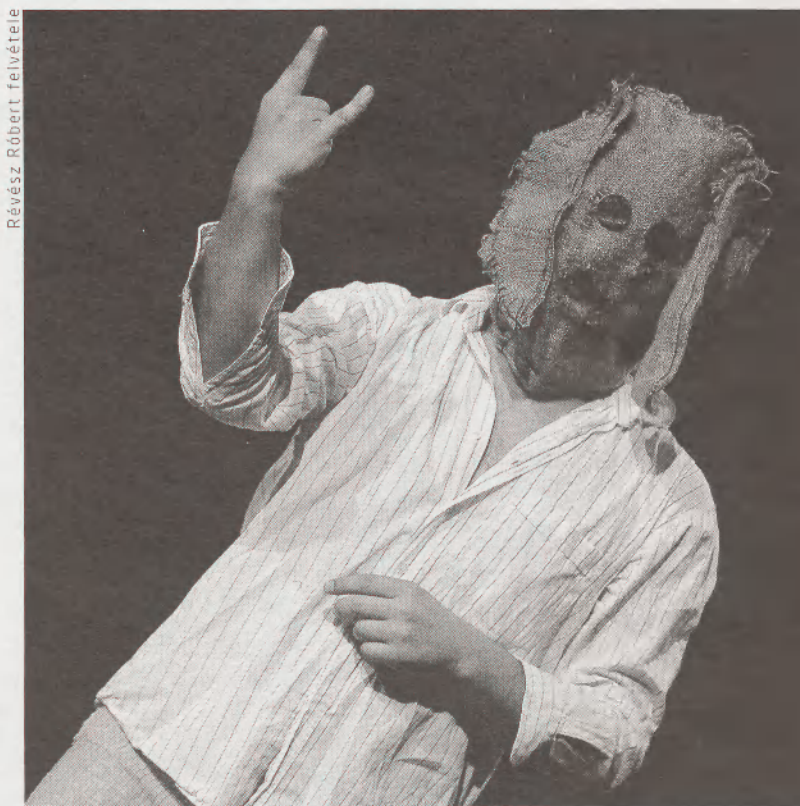
A játék célja itt pedig a performer, a színész (ez a szó művészi munkát jelent, nem végzettséget vagy státust), a színészi mibenlét plasztikus és klasszikus megmutatása volt – ami, lám, örületes lázba tud hozni egyeseket. A fentiek folytatásaként tehát filézőkés élességű dramaturgiával felépítve kezdődik az alaposan előkészített második rész *JÁTÉK FOGPISZKÁLÓKKAL* címmel. A felvezetőben Boris Kadin további színházelméleti évődés kíséretében konferálja fel társát:

Az újdonság nem lehet senkinek az elvárása, az új az eredetiséggel egyenlő, ami az égből pottyán, amire nem számíthatunk... Az újdonság és az eredetiség olyan végzetes, és annyira rémisztő, hogy senkinek sincs kedve valóban szembesülni velük... Mi kutatók vagyunk, akiket nem rémiszt meg az újért történő alámerülés. Nem félünk munkához látni. Tudjuk, mit kell tenni: ásni, ásni, ásni. Tudni kell, hol kell ásni. A Balkán a csontvázak mellett az eredetiségek kimeríthetetlen forrása is. Az eredetiség manapság olyan ritka, hogy ha netán belebotlunk, nem tudjuk megítélni, vajon eredeti-e vagy sem, mert amint feltűnik egy apró eredetiségszíkra, rögtön rossz kezekbe is kerül. De ez ma nem történhet meg... Ma egy szír-szerb származású művész van közöttünk, egy Újvidék és Dubaj között ingázó hús-vér poéta. A lehetetlen alkimistája, edzett előadó, aki számtalan sebesülést szerzett már az új és eredeti elleni közelharcban. Hihetetlennek és lehetetlennek tűnik, de higgyék el, minden, de minden lehetséges: Hölgyeim és uraim, az új Marina Abramović!

Ekkor jobb hátulról belépett a színpadra új Marina Abramovicként Kristian Al-Droubi. Kadin úgy értékelte az eredetiségért vívott harc eredményét, hogy végül Kristiannak nem sikerült semmi mást kitálatnia, mint hogy leborotválja a testét, és nőnek öltözzön. Tudta, hogy értelmetlenség, de remélte, mégiscsak kisül belőle valami. Kisült, de nem az, amit remélt. E szöveg elképesztő finom humorát pedig éppen az a kettősség adta, hogy amilyen hétköznapian mondta el Kadin, hogyan dolgozták ki az előadás

következő részét, ugyanúgy szó szerint működött színházként, történt meg ünnepként.

Az okos, szellemes felvezető rafináltan előrebocsátotta kettejük viszonyát, ami egyfelől nyilván személyes-szakmai (színészek szoktak beszélni erről, ha munkájukról kérdezzük őket, de ilyen elemi módon ritkán van bárki-nek is esélye ezt élesben – merthogy késekkel játszanak

Révész Róbert felvétele

Boris Kadin

egymás ujjai között – megmutatni), másfelől arról is szólt, amire a második rész, annyi minden más mellett,

rájátszott: a születésükkor még közös, azóta nemzetekre (?) felbomlott országról. Nekünk (is) csodálatosan áthalásos modell ez a balkáni kapcsolat – virulens probléma. A továbbiakban pedig megértjük az előadás egyik jelentéssel végiggondolt rétegét, hogy horvát és szír-szerb performerrel szlovén rendező, Bojan Jablanovec dolgozott.

Szóval színre lépett Kristian Al-Droubi, női ruhát viselt, ami nem volt se vicces, se idétlen, mert nem vált nővé az egybeszabott, testhez álló, csipkegalléros decens ruhadarabban és magas sarkú piros körömcipőben, mert nem játszott nőt, de megtöltötte a ruhát tartalommal. Önmagával. Óvatosan – mert nyilván komoly praxis kell egy ilyen cipőben járni –, férfiasan ügyesen járt, miközben a szépen megcsinált entrée-ja pillanatában eláraszította a színházat erejével, szellemi és testi igazságával (amit aztán a harmadik részben tett igazán nyilvánvalóvá, amikor levetkőzött beszélgetés közben) – ám teste nem jelként, hanem jelenlétként működött az előadást. Nem mímelt, nem játszott, pláne nem használt leleplezhető technikát, nem akart semmit vadul, hanem eltökélt nyugalommal foglalt helyet a színpad közepétől jobbra eső harmadban elhelyezett asztal mellett, szemben Boris Kadinnal, ahol aztán játszani kezdtek késekkel. Boris Kadin és Kristian Al-Droubi a Marina Abramović performanszában híressé vált játékot játszotta tovább – miután

a székükre Kadin kitűzte a fagyaltdíszszerű szerb, illetve horvát zászlócskát. Ennek a pikantériája kézenfekvő – hozzágondolva még a szlovén rendezőt, amint ez közben el is hangzik. Az asztal – a balkáni smaragdtábla – sarkain, mindkettejük jobbán sorba rakták a késkészletet, és a kivetítón ugyanebben a felállásban részleteket néztünk meg a 2007-es felvételtől (kommentált színház a színházban), felidézve az előadás kiváltotta közönségreakciókat. *Én is elájultam volna, ha ezt nézmem kell*, mondta Kadin, aztán a korábbi előadások további reakcióit mesélve a következő felvezetővel élőben is játszani kezdték egymás kezén felváltva a játékot, amit annak idején Abramovic a magáén:

A szlovén kritikusok és teoretikusok rájöttek arra, hogy a történelembe való bekerülés, legyen az politikai vagy kortárs színházi, vért és háborút kíván. Rájöttek, hogy a színházban még mindig az élő test bír a legnagyobb hatással, és hogy a body artban a politika következetesen beleíródik az élő testbe... Kristian még mindig nem került bele a kortárs európai színház történetébe. Az egyetlen, ami sikerült neki eddig, hogy az újságokban botrányokkal és furcsa hírekkel hozzák kapcsolatba. Ellentétben velünk, Kristian nem fél az újtól és az eredetitől, mindennél biztosabb abban, hogy önök ma vért szeretnének látni. Nekem pedig az a megtiszteltetés jutott, hogy megvághattam őt önöknek.

A felvételen láthatóan több vér folyt, mint Szegeden július 22-én.

Véget ért az első felvonás, és mire kibotorkáltunk, kezdődött is a jutalom-interakció, mert félhangosan terjedt a hír, hogy egyikük erősen vérzik; erre azonnal jelentkeztünk kritikustársammal, hogy gyakorlott elsősegélynyújtó van köztünk (de tényleg). Tehát odabillegtünk a rendelkezésünkre bocsátott kötszeres dobozzal, és kötöttünk a sötétben – utóbbi azért érdekes, mert ott egy villanásnyi kétségünk nem volt afelől, hogy valóban friss sérülést kötözünk; ma már ezt is megkérdőjelezem: nem tudom, azt hiszem, igen. Az előadásban már addig is számos, a kritikusoknak külön tanulsággal szolgáló részletet forgathattunk magunkban, és akkor végre tényleges értelmet nyert a szerepünk: életünkben először minden kétséget kizáróan a színházat szolgálhattuk. Egy kritikához pedig nem elég racionálisnak lennünk, hanem intuitív befogadóvá kell válnunk, így aztán értelmetlen is objektivitásról beszélni. Ez azonban nem jelent elfogultságot, ha valóban függetlenek vagyunk – éppen mert kizárólag a magunk intuícióiban bízhatunk.

A második felvonás következett, a harmadik rész, *INTERJÚ A MŰVÉSSZEL*, Kristian Al-Droubi és a kérdező, Orcsik Roland (amiként az eredeti produkcióban Bojana Kunst), aki első kérdése előtt mondott pár szót a csoport eddigi munkájáról – annyi más mellett azt, hogy: – *A Via Negativa mind a nyolc előadása a megjelenítés színészi stratégiáival foglalkozik; különös tekintettel a jelenlét formáira és a nézőkkel való kapcsolatteremtés új módozataira...* Majd a következőt kérdezte: *A színpadra kerül a féltve őrzött magánélet és intimitás, majd a színrevitel hagyományos formáit ölti magára. Kristian, nem gondolod, hogy ezek az eszközök ma már kissé divatjamúltak?*

Kristian Al-Droubi: – *Számomra a legfőbb kérdés az, hogy hogyan találjam el pontosan, mikor kell valamit a végletekig fokozni, és mikor kell megállni... arra van szükségem, hogy érezzem a helyzet valódiságát. Ha például előadás közben fekete harisnyás, magas szárú csizmás, tangás nőnek érzékelem a közönséget, akkor tudom, hogy sikerült erős előadást készítenünk, és elképzelem, hogy a nő megvár a büfénél, azt mondja, hogy „ó, maga az a fiatalember az előadásból”, aztán meghív egy italra, levetkőztet, elcsevegünk, bevisz az öltözőbe, aztán felemeli a lábát a radiátorra, és engedi, hogy beléhatoljak.*

Orcsik Roland: – *És most miként érzékeled a közönséget?*

Kristian Al-Droubi: – *Nem lenne rossz, ha valaki, mondjuk, ön, az előadás után valóban így tenne. Felállva az asztaltól előrejött, és mondta többek közt ezt a jól méretezhető hatású közhelyet, történetesen rám mutatva. Másnap egy fesztiválról ismerős férfi meg is kérdezte, miért nem maradtam ott előadás után, élve a nyílt színi ajánlat kínálta lehetőséggel – tényleg, miért nem? Hiszen ezzel a rémes szöveggel olyan mélyen képes volt meghatni, hogy egy hét múlva kezdtem észhez térni. És egészen biztos vagyok abban, hogy a nézőtérén ülök hasonló élményt élték át. Lám, működött az alapos elméleti és gyakorlati színházi tudás, jelenlét: áradt a lenyűgöző nyugalom, méltóság és nagy, bátor erő. S az interjú közben, lényegében üres térben, természetes magabiztossággal, a szövegtől nem függetlenül – de nem illusztrálva azt, hanem tisztán, egyes tartalmi elemeket kiemelve – tagoltan, sokat mondván játszottak a lemeztelenített testtel, az egész előadást lezárva aztán. A szöveggel fokozták a színészi propagációt: az intim személyes részletekből átcsaptak kortárs filozófiai hivatkozásokba, adva az intellektuális ínyenckedésnek, aztán a marhulásba, ahogy a performer levetkőzve felkonferálta a nemi szervét, némi médiakritikai éllel utalva arra, hogy az lejátssza őt (pedig dehogy), vagy ahogy módszeres ambivalenciával dolgozott maga ellen: *Az egész Via Negativa-projekt egy kérdést jár körül, hogy lehet-e az előadó valódi és hiteles a színpadon. Nekem hét évig tartott, mire rájöttem és elfogadtam, hogy ez lehetetlen.* Pedig már Kristian Al-Droubi korábbi színész-demója is – ahogy ült egy asztalnál a fejére zsákot húzó, beszélő, magát nyúlnak nevező kollégájával, és nézett maga elé – tökéletesen meggyőződött arról, mekkora színházi alkimista. Gondolatilag és érzékileg gyönyörködtem abban, ami a színpadon történt, és tényleg nem voltam ezzel egyedül: éreztem, nézőtársaim többsége hasonlóan élte meg az estét, s ez rendjén is van, mert a művészetnek muszáj mindenki számára érthetőnek lennie, ha ugyanis csak a mögötte álló eszme volna a valódi mű, akkor minnek is kellene érzékletes színpadi szituáció. Ennek az előadásnak pedig egyik nyilvánvaló célja – Beuys életművére irányítani a figyelmet – társadalmi felelősségvállalás volt. Az előadásban is elhangzó mondat, hogy *Hitt abban, hogy mindenki művész*, életbe vágóan megfontolni való, ami a jelen és közeljövő szociális problémáit illeti. Közvetlen és tágabb környezetünk alakítására, életünk tudatos vállalására szólított fel ez az előadás – euforikusan fel szabadító örömmel. Az örületes érintettség okán pedig mit lehet tenni: muszáj szabadon, felelősen élni.*

Kolozsi László

Építsünk-e Angyalvárat?

Mivel Pál Tamás is személyes vallomással kezdi vitaindítóját, és Molnár Szabolcs exozéja sem nélkülöz személyes elemeket, magam is emlékek felidézésével kezdeném. Némileg szabadkozva, ugyanis kritikákba, beszámolóimba ritkán engedek beszivárogni – tudatosan – személyes hangot (pláne személyeskedő megjegyzést). Én ahhoz a generációhoz tartozom, amelyik már nem hallhatta élőben Székely Mihályt, Maleczky Oszkárt, és bár mindketten pár éve távoztak az élők sorából, nem voltam oly szerencsés, hogy énekművészetük virágkorában figyelhessem meg olyan nagyságok, mint Ágay Karola vagy Ilosfalvy Róbert működését. Mivel szegedi vagyok, Vaszy Viktort volt ugyan szerencsém vezényelni hallani, de utolsó fellépései idején még kisiskolás voltam. Az első jelentősebb élményem, pubertáskoromban, Ljubimov *Don Giovanni*-ja volt, egy olyan előadás tehát, amire nem is elsősorban az énekesek vagy a karmester miatt emlékezünk. Azok miatt is – de ez az előadás már elsősorban úgy maradt meg a kollektív emlékezetben, mint Ljubimov *Don Giovanni*-ja, nem úgy, mint Melis György.

Mindezzel jelezni kívánom csak, hogy én – egykorú lévén Molnár Szabolccsal – már a rendezői operajátás korában cseperedtem operarajongóvá. Számos jelentősnek mondott külföldi és hazai előadást nem is egyes énekesek nevét citálva idézünk fel barátaimmal (többek közt Márok Tamással), hanem rendezőket vagy karmester-rendező párokat emlegetve – holott nagy valószínűséggel tudjuk, ki volt, mondjuk, Susanna Claus Guth *Figaró*-jában (persze hogy Netrebko). Így: John Eliot Gardiner – Robert Wilson Gluck-előadásai, Pierre Boulez – Patrice Chéreau *Ringie*, William Christie – Peter Sellars *Theodorája*. Nem arról szándékozom írni, miért gondolok mást az operakritika-írásról, mint a vitaindító Pál Tamás – egyébiránt számos ponton csatlakoznék Molnár Szabolcs gondolataihoz –, hanem arról, miért alakult így, hogy rendezőket emlegetünk elsősorban. És hogy szerintem mi következnek mindebből. És csak érintőlegesen szólok a kritika-írásról, melynek – előjáróban én is hangsúlyozom – nagyon fontos dokumentáló funkciója van, és elsősorban is: vélemény. Egy benyomás rögzítése.

Egyetlen általam ismert kritikus sem tetszeleg a véleményformáló szerepében. Nem azért ír, hogy a nézői akarat ellen szálljon síkra, vagy hogy divatos trendeket támogatva befolyásolja azt, hanem 1. mert felkérlik, és 2. mert művelt befogadóként meg tudja fogalmazni gondolatait egy adott előadásról. Az már más kérdés, hogy a kritikát, a kritikust, a zeneértést,

Melis György és Polgár László a Ljubimov rendezte *Don Giovanni*-ban

a zenetanítást körülvevő közeg megváltozása mennyire és milyen módon befolyásolja a kritika íróját. Erről az alapvető, egyébként valóban a régi zenés mozgalomhoz köthető változásról szeretnék írni, mert ebből kiindulva lehet szerintem megérteni azt is, miért kerültek előtérbe a rendezők.

A historikus előadásmód, zenei gyakorlat nem azt (nem csak azt) jelentette, már kezdetekkor sem, hogy a mű előadása során figyelembe kell venni, hogyan szólhat a szerző szándékai szerint, hogyan szólalhatott meg a szerző instruálta előadáson, mekkora apparátussal, milyen agogikákkal, tekintetbe véve az adott kor énekesének hangképzési gyakorlatát. A historikus előadásmód szellemi és társadalmi háttéréről is szót kell ejteni: a polgári társadalmak szellemi háttérét, apparátusát adó humanizmus, a márványtalapzatának tekinthető *polgári műveltség* repedezésének nyilvánvaló jele volt a '68-as mozgalom, s vele az „ősök” ízlésének, kultúrájának megkérdőjelezése. Az e korban cseperedő, majd hamarosan a filozófia fő

Az operarendezésről és operakritikáról folyó disputa vitaindítóját, Pál Tamás írását júliusi, Molnár Szabolcs és Márok Tamás hozzászólását augusztusi, Rockenbauer Zoltánét szeptemberi számunkban közzöltük.

ágává is váló posztmodern (a Heidegger utáni nemzedék) elméleti tevékenysége éppen e repedések közé élte ideológiáját, a töréseket tágítva. És éppen azáltal ért el sikereket, hogy a kikezdetlennek tételezett polgári kultúrát mutatta sebezhetőnek (azt állítván például, hogy a mindentudó elbeszélő ideje lejárt – és lejárt ezzel együtt a véleményformáló kritikisé is).

A régi zenés mozgalom a dekonstrukció terméke: a legfontosabb alkotók úgy kívántak rávilágítani egyes

Antonioni is –, barátai, mint Leonhardt, hermeneutikai fordulatot hoztak a zenében.

Úgy hiszem, félreértjük, ha a szerzői szándékok tiszteletben tartására szűkítjük le tevékenységüket. A francia diákmozgalmak előestéjén jelent meg az e zenei mozgalmat is előmozdító, inspiráló szerző, Gadamer könyve, az *Igazság és módszer*. Gadamer szerint a mű a valóságkeresés privilegizált területe, a hermeneutika célja a poézis való szavát („das wahre Wort

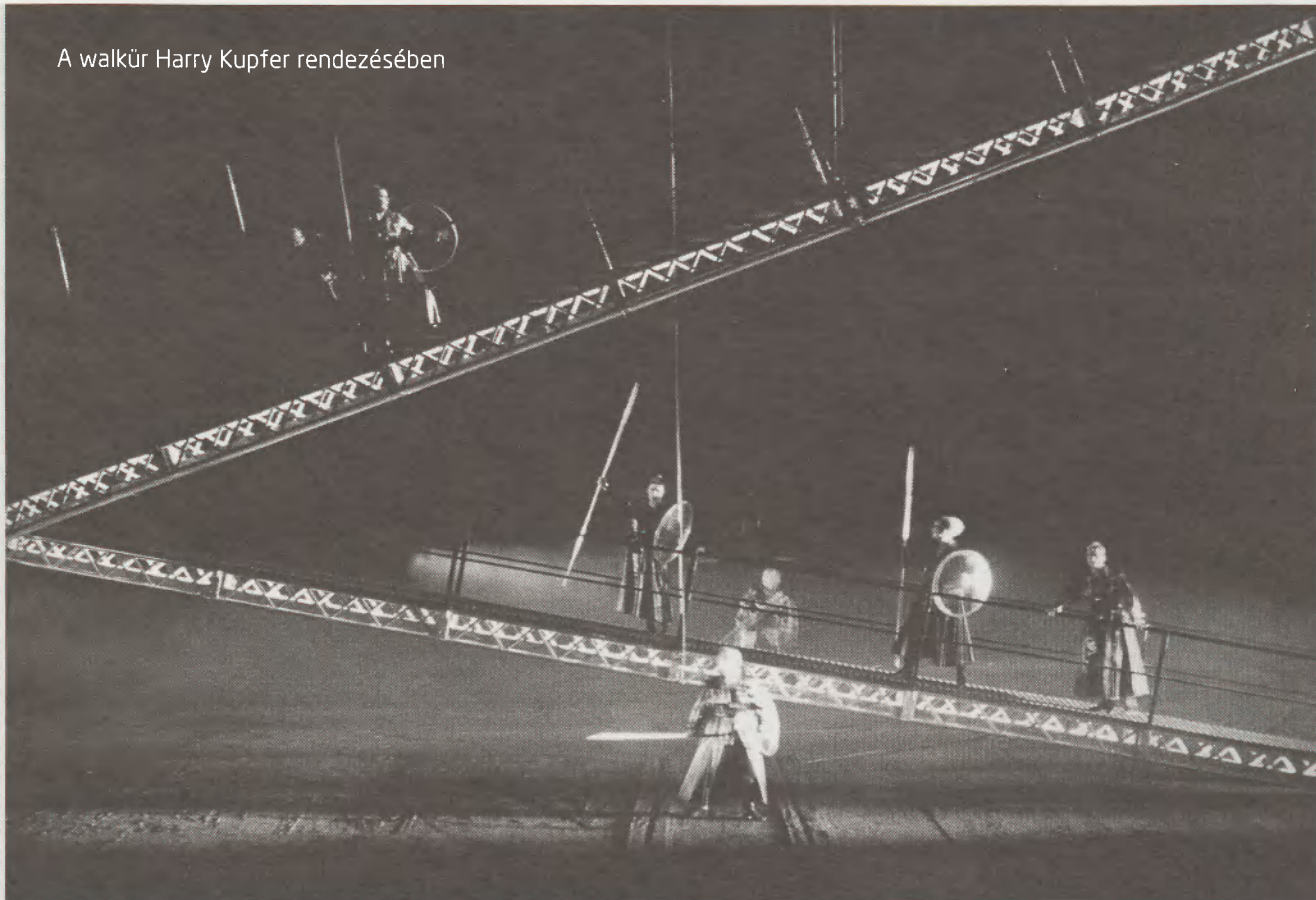

A Robert Carsen rendezte Armida

művek lényegére, hogy azokat ízekre, darabokra szedték, és nem is elsősorban azt vizsgálták, hogyan szólalhattak meg eredeti közegükben, hanem hogy hogyan szólalhatnak meg érvényesen, érvényesebben, mint a polgári hagyományban gyökeredző, merevvé vált (ámbr nagyszerű) előadásokban. Az egyik első és legfontosabb billentyűs interpretátor, Gustav Leonhardt egyenesen tagadta, hogy a szerzői szándékok szerint játszana. Nikolaus Harnoncourt mindkét jelentős könyvében kifejti: fogalma sincs, Monteverdi *Poppeája* miképpen szólhatott a bemutatón, nem is nagyon törődik vele, őt az mozgatja, hogy a XX. század emberének is érvényesen hangozzék. Harnoncourt előadásai Bach alkotásairól például lefűjták a romantika porát, és megmutatták, hogy könnyebb szólamokkal, kisebb apparátussal játszva, ha nem úgy vonzóódik, mint egy meglőtt bölény (mint, mondjuk, Furtwängler *Máté-passiója*), akkor bizony fel lehet mutatni a műben az eladdig nem játszott átkötéseket és olyan formákat, elemeket, melyek nemcsak hogy szándékoltnak vannak benne, a szerzői utasítások közé írva, de egyenesen a passió transzcendens tartalmának közvetítői. Nicolaus Harnoncourt és követői – a német Goebel, akinek köpönyegéből bújt ki még Giovanni

der Dichtung”) megérteni és átérezni. Ahogy Heidegger a megmerevedett fogalmiságot törte fel, úgy törte fel a régi zenés mozgalom a saját nagyságának tudatába belemerevedett interpretációt. „Heidegger megtanulta Luthertől, hogy az Arisztotelészhez való minden visszatérés mellett meg kell tagadni Arisztotelészt”, írja egy vitairatában Gadamer. Harnoncourt nagysága éppen abban áll, hogy úgy tér vissza az eredeti fogalmazásmódhoz, az eredeti szövegekhez (interpretációs utasításokhoz), hogy egyszerűsített meg is tagadja őket. Teszi ezt annak érdekében, hogy a zene-művet a valóságunk értelmezésének keretévé tegye. Ez a hermeneutikai fordulat a romantikából való kivezetésként is aposztrofálható. A régi zenések a XIX. század közepe óta rájuk rakódott port fűjják le a művekről, elhagyván a romantikában gyökeredző előadói gyakorlatot – melynek olyan túlhajtásai voltak, mint például a négyszáz tagú kórossal előadott Händel-*Messias* –, megmutatván, hogy Bachban van (nem kevés) életöröm, Vivaldi olykor cserfes, Mozart műveiben meg gyakran felsejlik az emberlét pokla,

A walkür Harry Kupfer rendezésében

melybe a zseni romantikus elkötelezettjei nem ereszkedtek alá.

A régi zenés mozgalmat követte, annak tulajdonképpen következménye a rendezői színház. Csak a tehetségtelen rendezőknél tűnik fel az, hogy más környezetbe, más korba, más viszonyok közé helyezték a cselekményt. Egy valódi (értsd: talentumos, bár e kifejezést Gadamerék kerülték volna) rendező a mű segítségével akar (szeretne, tud...) mondani valamit, lényegeset rólunk, nézőkről. Tarkovszkij *Stalker*ében (a hermeneutika filmen) megkérdezi a Stalker az író, kikről ír, mire az azt válaszolja: „Az olvasókról. Mi másról?”

A sokat kárhozott, de inkább persze magasztalt Daniel Barenboim–Harry Kupfer-*Ring* nekem (maradva a személyes hangnál) azért volt feledhetetlen, mert a XX. századi ember létproblémáit fogalmazta meg egy olyan mű segítségével, ami ezeket a létproblémákat tudta mitologikus szintre emelni. Egy Kupfer talentuma éppen ebben mutatkozik meg: a néző magára ismerése együtt jár annak átélésével, hogy mindaz, ami történt, ami a színpadon látottakkal újra megtörténik velem, nemcsak a saját küzdelme, nemcsak a saját sorsa, de az isteneké is. Nemcsak ő küzd meg a hűségért, nemcsak ő küzd meg apja szeretetéért, hanem azok is, akiknek fogantatása az Égben rendeltetett el. Ami Kupfer rendezésének lényege, az nem (nem elsősorban) a szövegben van benne, és pláne nem Richard Wagner teljességgel képtelenségnek teendő szerzői instrukcióiban, hanem a zenében.

A zenedráma – ezt Fodor Géza fogalmazza meg egyszerűen az *Opera-per* című könyvben, Koltai Tamással beszélgetve – rendezésének problematikusága onnan eredeztethető, hogy a zenedráma a zenével utal a szöveg alatti tartományra, a *subtextre*, és a rendezés-

nek számolnia kell, ki kell fejeznie ezeket az utalásokat. Ám ezeket csak egy zeneértő fogja – vélhetően – felfedezni. Ha a prózai drámát egy jéghegyhez hasonlítjuk, aminek a szöveg csak a csúcsa, akkor egy színházi rendezőnek e látszódo tartománnyal van dolga, és rendezésében a „nem látható” szövegalattit szabadon kezelheti. Ám a zenedráma nem állítható színpadra a zenébe kódolt üzenetek nélkül. Abban, hogyan kell a szöveg ellenében zenét írni, azt ellenpontozni, Mozart és Verdi, Puccini különösen tehetséges volt. Engem jobban, sokkal jobban zavar, ha egy rendező nem érti a zenét, ha a zene ellen csinál(tat) valamit – mint, mondjuk, a Márok Tamás által idézett *Álarcosbál* rendezője, aki Renato és Amelia harmadik felvonásbeli kettőse alatt beenged eléjük a színpadra csámborogni egy pisztollyal játszó kisgyereket –, mint az, ha a *Tosca* harmadik felvonása nem az Angyalvárban játszódik. Az Angyalvár ugyanis lehet jelkép: a meghiusult remények szimbóluma. És be lehet helyettesíteni akár egy osztályteremmel is (és lehet akkor Scarpia akár tanfelügyelő is), lehet NAV-székház, lehet életünk orma. És játszódhat tőlem a *Norma* a Normafán is, és lehet a címszereplő bőrzekés domina, ha tud valamit mondani a rendezés arról, amiben élek, ami szorongat, ami nyomaszt, ami felemel. Ha kínál valamit, amitől jobban, felszabadultabban, magamat jobban érte tudok élni. Robert Carsen látszólag a műhöz hű, az eredeti előadást megidéző módon rendezte Lully *Armidáját*, ám a végén a poén mindent, még a műhöz való viszonyunkat is idézőjelbe tette. Az előadás a versailles-i katélyt idéző díszletben játszódott, és az énekeseket a fináléban megcsodálták a tolongó turisták. Carsen rendezése nem egyszerűen a barokk korból adott vissza valamit, hanem egyszerre hajtott

fejet előtte, és karikírozta annak túlhajtottságát, eksztatikusságig hajtott extravaganciáját. Ugyanakkor mondandója volt jelen korunkról, a turista-ostobaságról, a mindent csak szemlélő, a zene és a valóság megélésére képtelen halandóról is.

Hogy a zene vagy a szöveg fontosabb-e, mindig is vita tárgyát képezte. Cecilia Bartoli például a *Norma*-felvételével a bel canto előadásmódot úgy ékeli be a cantar recitando és a verismo közé, hogy közben nemcsak a *prima la musica poi le parole* (vagyis a zene elsődlegességét a drámával szemben) elvet tartja meg, de alakításának drámai vonásai is vannak. Az ő művészete a legjobb példa arra, hogy a régi zenés mozgalomból kinőtt előadók, ha van bennük elég alázat, nem a régi nagyok újrajátszására törekedve (azokkal versenyre kelve) tudnak unikális és érvényeset alkotva kiemelkedni. Ugyanakkor tevékenységükkel jelentősen bővítik is az előadható remekművek számát. Rameau-ra például nem találhattunk volna rá a régi zenés mozgalom nélkül – és ez mily nagy veszteség lenne.

Nem véletlen, hogy a rendezői színház eleinte csak a barokkhoz nyúlt, hiszen a régi zenés mozgalom a nemzője. És az átlagos operahallgatónak, -nézőnek a barokk darabokkal kapcsolatosan nem voltak elvárásai. Nem akarta az *Alciná*ban a tengert, a konkrét szigeteket látni, megelégedett azzal, hogy a varázslónő egy nagyságos asszony házikabátban, hiszen a rendezés odavezethette őt a mű lényegi mozzanataihoz, azon epizódokhoz, melyekben így is saját sorsproblémáira tudott ismerni.

A MET-közvetítések ebből a szempontból (is) árulkodóak: a rendezők – teszem azt, a kifejezetten érdekes *Julius Caesart* és közhelyes *A trubadúrt* rendező David McVicar – ott még ma is akkor merészek csak, ha nem olyan unásig ismert darabot adnak elő, amelynél alkalmazkodni kell a nézői elvárásokhoz. A pénz- (ügyi háttér) éppen a hagyományos előadásokat támogatja, a MET előadásaira pénzüikkel szavazók egy „angyalvadás” *Toscába* investálnak szívesen. Am ehhez nagy énekesek kellene, azok viszik el hátukon az előadást, az ő nevükre jönnek be a nézők.

Említettem, hogy én azok közé tartozom, akik csak gyerekként láthatták Melis Györgyöt (meg tévéfelvételen, természetesen). Van egy bő tízessel idősebb barátom, aki szintén tizenévesen szeretett bele az operába, hetente háromszor ment az Andrassy úti palotába (urambocsa: szentélybe), és szinte mindent felvett egy MK 26-os kismagnóval. Nemrég mesélte el nekem, hogy Ágay Karolát nem sokkal a halála előtt mennyire megríkatta azzal, hogy elküldte neki a *Lammermoori Luciának* azt a felvételét, amelyen Nicolai Geddával énekel együtt (Lamberto Gardelli vezényletével). Irigykedve hallgattam. Ahogy, mondjuk, Pál Tamással közös Lajos barátomat is, aki szinte minden Plácido Domingo-bemutatón ott volt. Hadd tegyem föl a provokatív kérdést: van-e olyan énekesnőnk, mint Ágay Karola? Kire osztanáink ma a *Lucia* címszerepét?

Kétségtelen, a rendezői színház elötörésének az is az oka, hogy jelen korunk énekesei nem rendelkeznek olyan adottságokkal, mint a negyvenes-ötvenes-hatvanas évekéi: hangszín, hangterjedelem, drámai árnyalásra való képességük tekintetében alatta maradnak az aranykor művészeinek. Jonas Kaufmann két-

ségekívül nagy énekes, de hangjának tremolója, egyes manírjai bizony nagyon zavaróak. Azoktól akkor tudok elvonatkoztatni, ha olyan szerepeket énekel, melyeket nem ismerek alaposabban – mondjuk, Massenet *Wertherét*.

A MET közönsége azt a hamis illúziókra épülő mítoszt próbálja életben tartani, hogy a hagyományos előadásokkal még megőrizhető valami a valójában már rég – '68 tájékán – elveszett életformából. New Yorknak még van polgársága, ám a polgári kultúra már ott is összeomlott, és maga alá temette a régi, a *Bildungsbürgerturm* alapjának számító operakultúrát is. Amíg persze vannak sztárolható énekesek, egy Netrebko, egy Kaufmann, egy Terfel, addig fenntartható a látszat, hogy ez az összeomlás valójában nem következett be. Ezeket a kétségtelenül tehetséges, még ha őriásnak nem is nevezhető énekeseket jelentős részben már kifulladt előadásokba állítják be. Az ottani felsőbb osztály dollármilliókat áldozva próbálja elhittetni magával azt, hogy e kor operakultúrája sem rosszabb, mint Callas és Corelli koráé. Talán azért, mert akkor azt az illúziót is fenn tudja tartani, hogy a létforma válsága, az európai kataklizmák, a tőzsdére kivezethető nevek, az iPhone és a letöltés kora nem söpörte el a (szeretve tisztelt, a romantikus fogalmak: a nagyság, a méltó munka, a tisztesség bűvöletében élő) apák korát.

Nálunk a kifulladt előadásokba már nincs kit beállítani, olyasfajta nagyságok már nincsenek színpadon, mint Székely Mihály. És az a rendezőnk, aki problémáinkat, dilemmáinkat operák segítségével fogalmazta meg, elüldöztetett...

Nem minden rendezői színház tartalmaz, nem minden rendező, aki e mozgalomhoz tartozónak mondható, tehetséges. És van, hogy egy tehetséges rendező is túllő a célon. (Peter Sellars csodálójának mondhatom magam, de azzal már nem tudtam egyetérteni, amit Brüsszelben Händel *Julius Caesarjával* művelt.) Am a rendezői színház, a régi zenés mozgalom nélkül, azt gondolom, az európai opera egyszerűen eltűnt volna a süllyesztőben. A zenekari árkok üresen tátonganának, és az Andrassy úti palotába költözött volna be a Louis Vuitton divatcég, nem pedig mellé.

És ha mi, kritikusok sokat írunk a rendezésekről, az azért van, mert ennek tudatában vagyunk, és beláttuk, hogy a rendezés volt az, ami éltette, élteti ma az operát. De létezik egy belső színház is (Fodor Géza szép kifejezése). A belső színház függőnye akkor megy fel, ha betesszük lejátsonkba a hangfelvételeket. A sok (ma már könnyen elérhető) felvétel is belejátsszik, hogy a kritikus a látványra összpontosít: elsősorban nem arról számol be, amit hall, hanem arról, amit lát, és hogy a látottakat hogyan támasztja alá a zene. Vannak előadások, amikor a hanganyag fontosabb (ilyen volt az Operaház legutóbbi *Ariadné Naxosban*-előadása), de ez ma már nem a legszerencsésebb konstelláció.

Ugyanakkor hiszem – talán engedtessek meg egy jóslat –, hogy a romantikusnak mondott fogalmak kora visszatérhet még. És eljőhet még egy olyan idő, amikor a rendező kevésbé lesz fontos. Am ehhez nem elsősorban az Operában kell valaminek megváltoznia, hanem alapvetően az Operába járókat kitermelő társadalomnak.

Váljon személyessé

BESZÉLGETÉS

SEBESTYÉN ABÁVAL

Ismerjük egymást régóta; Aba Marosvásárhelyen színész, rendező, egyetemi oktató. Gondosan felépítem előre a pályája kronológiáját, de ez aztán borul: pontosan visszafele haladunk az időben, hiszen megkerülhetetlen az a lavina, ami több mint másfél éve Székely Csaba két *Bánya*-darabjával elindult, a Bányavakságot, Lohinszky Lorándot még jelen időben említi, mire ezt a beszélgetést leírom, már elhunyt.

– Az első, robbanásszerű siker, a Bányavirág után sokan tekintették igazi nagy mércének a következő részt, a Bányavakságot. Azt hiszem, megugrottátok. Hányadik fesztiválon van jelen idén a Bányavakság? Volt-e érzékelhető különbség a közönség reakcióiban?

– Ősszel kezdtük Nagyáradon, az IFESZT-en (Interetnikai Színházi Fesztivál), voltunk Szebenben (Szebeni Nemzetközi Fesztivál), a Tháliában, a POSZT-on és az idén Kisvárdán. A szebeni fesztivál volt számunkra a legizgalmasabb, mert legfeljebb a közönség egy százaléka lehetett magyar. Román felirattal játszottuk, és kértem is a színészeket, lassítsanak, hogy a fordítás ne maradjon le, hiszen a szöveget a nézők nagy része folyamatosan olvassa. Ez nagy kihívás, mert fenn kell tartani a játék közben ugyanazt az intenzitást, erőt. Érezhető is ilyenkor, hogy egy-egy jól elhelyezett replika, poén után eltelik pár másodperc, mire jön a nevetés. Onnan tudom, hogy a közönségből maximum öt-tíz ember érthetett magyarul, mert körülbelül annyian nevettek hamarabb.

– A román–magyar kapcsolatot egyszerre poénosan és metszőn, több meglepetéssel, csavarral villantja fel a darab. A román rendőr megértőnek, sármosnak, hódítóknak mutatkozik, közben pedig félrevezeti a szereplőket – akiknek szintén bőven akad erkölcsbe és törvénybe ütköző ügyük. Nem féltetek attól, hogy akár a magyar, akár a román közönség érzékenységét sértheti az előadás?

– Érdekes módon éppen a POSZT-on vették másképp a rendőr román–magyar hibrid nyelvű szövegét, de az is inkább a szavak megértésén múlt. Amikor még csak beszélgettünk a darabról a színészekkel, volt egy kis aggodalom, hogy a nacionalista erdélyi közösség majd felszisszen. De nem érkezett semmi ilyen visszajelzés. Azt gondolom, ha őszintén beszélünk a témáról, akkor ettől nem kell tartani. Számomra nagyon ismerős ez a közeg: Brassóban nőtem fel, ezt a két, egymásnak feszülő mentalitást jól ismerem, az állandó vitát azon, hogy ki van itthon, és ki a jöttment.

Móricz Simon felvétele

Elég pontosan látom a hangsúlyokat, és lehet ezt olyan őszinteséggel kezelni, hogy ne okozzon feszültséget.

– Amikor annak idején az első darabot, a Bányavirágot választottad, az egy fiatal, mester szakos hallgató munkája volt. Hogyan jutott el hozzád, és miért éppen ezt akartad megrendezni?

– A *Teatrul 74* projekt a mi független kezdeményezésünkkel, a Yorick Stúdióval együtt a marosvásárhelyi Mészárosok bástyájában „lakik”: ők felül, mi pedig lent. Ők három színházi egyetemet – a szebenit, a kolozsvárit és a marosvásárhelyit – vontak be egy EU-s projektbe, ami arról szól, hogy miképpen helyezkednek majd el a munkaügyi piacon a színház szakos növendékek. Ebben részt vettek drámaíró mester szakos hallgatók is. A téma klasszikusok újraértelmezése volt; az első szakasz októberben zajlott, a második pedig következő márciusban, és én akkor kaptam kézhez ezt a Csehov-újraértelmezésként írt szöveget. Székely Csaba munkája mellbe vágott. Mint mondtam, brassói vagyok, de tizenhárom éves koromban az apám épített egy házat Köpecen, és öt évig ott éltünk. Bányavidék, jól ismerem a körülményeket, a reménytelenséget.

– Mennyire voltak közeliek a számokra a szereplők?

– Ráismertem a helyzetekre, az emberekre, mindenre. Szinte ugyanezek a szereplők sétálgattak ott az utcákon. Most is elfog a keserűség, hogy úristen, megállt a világ, megállt az idő. Amikor bezárták a bányát, rengeteg ember munka nélkül maradt.

– A ciklus harmadik része a Bányavíz. Eldöntöted, hogy megrendezed a teljes trilógiát?

– Nem döntöttem el. Még gondolkodom. Keresem a kulcsot hozzá. Amikor a második részt, a *Bányavakságot* elolvastam, arra gondoltam, ismerem azt a fajta urbánus attitűdöt, ami itt megjelenik, főként a városban élő lány és a rendőr figurájában. A városi énemnek van rengeteg köze ehhez az acsarkodós hangulathoz. Sajnos Erdélyben is egyre inkább érezhető ez a széthúzás, és ez elszomorít – nem tartom egészségesnek.

– *Nagyon leegyszerűsítve és sarkosan: korrupt polgármester, férjgyilkos öregedő nő, sutyerák rendőr, talán narkós, talán prosti lány és vérnősző szélsőséges. Volt olyan szereplő, amelyik ítéletre készített?*

– Nem. Úgy gondolom, mindegyik szeretni való, a maga kicsinyességével, bűneivel együtt. Ez kegyetlen. Ez volt az első érzésem, és ezt is írtam meg Csabának, miután elolvastam a darabot. Kegyetlen, magunkkal szemben is az. Úgy éreztem, ebben élünk, csak éppen a szövegben mindez némileg sarkítottan jelenik meg. Talán ez is lett az egyik erénye az előadásnak, hogy sikerült úgy megszólaltatni az öt szereplőt, hogy egyszerre szánom és szeretem őket, és sajnálom is, hogy idáig jutottunk. Végig ezzel az érzéssel rendeztem az előadást.

– *Az utóbbi másfél évben főként mint rendező élsz a köztudatban. Pedig a színészi pályád nagyon erősen, több díjjal indult, és azóta is sikeresen alakul. Miért kezdte el rendezni?*

– Elégedetlenségből. És szakmai kíváncsiságból. Mindig is érdekelt a rendezés, már elsőéves színisként is én szerkesztettem össze az egyik mozgásimprovizációvizsgánkat. A tanárom, Kovács Levente is biztatott, végül felvételiztem, és 2008-ban végeztem a rendező szakon, ahol többek közt Székely Gábortól, Bocsárdi Lászlótól, Kerényi Miklós Gábortól, Kovács Leventétől és Anca Bradutól tanultam rendezést.

– *Maradjunk kicsit a színészetnél: '96-ban végeztél mint színész, egy évre rá már Nívó-díjat kaptál a szatmárnémeti Szentgyörgyi Albert Társaságtól és Pályakezdő-díjat a brassói Kortárs Dráma Fesztiválon, majd 1998-ban UNITER-díjat (a Romániai Színházi Szövetség díját), ami a romániai szakmában a legnagyobb elismerés, különösen, ha magyar színészeről van szó. Nagyobb szellemi kalandra vágytál?*

– Igen. Pedig szerencsésnek mondhatom magam, hogy annak ellenére, hogy Szatmárra szerződtem, a Marosvásárhelyi Nemzeti Színházban Kovács Levente és Farkas Ibolya engem szemelt ki Nádas Péter *Találkozásának* Fiatalember-szerepére. Ezért a munkáért kaptam a legjobb pályakezdőnek járó UNITER-díjat. Abban az időszakban egyszerre dolgoztam Marosvásárhelyen és Szatmáron. Szatmáron Pinczés István rendezte a *János vitézt*, amiben nekem egy kis szerepem volt – kitaláltam, hogy én vagyok a falu bolondja, Pinczésnek megtetszett, és elhívott Debrecenbe az 1998/99-es évadra, ahol rögtön két főszerepet kaptam: Bohumil Hrabal *Szigorúan ellenőrzött vonatok* című regényéből készült színpadi adaptációban Miloš Pinczés rendezésében és a címszerepet Parászka Miklós *Csongor és Tündéjében*. Nagyon jó munkák voltak. A következő évadban mégis visszamentem Szatmárra.

– *Azt hittem akkor, hogy Magyarországon maradsz.*

– Eszembe sem jutott végképp elszerződni Magyarországra, és azt hiszem, ez jó megérzés volt, hiszen a következő évadban játszhattam el Szatmáron az *Amadeust* Kövesdy rendezésében, ami szintén egy fontos állomás a pályámon. Majd rá két évre csörgött a telefon, Béres András tanár úr hívott egyszerre az egyetemre tanítani és a színházba is, ahol egyből szép feladatokat kaptam. Eljátszhattam Rică Venturiano szerepét Caragiale Béres Attila rendezte *Zűrzaravos éjszakájában*, Leliót Marivaux *Két nő közt* című darabjában Alexandre Colpacci rendezésében, majd Bodó Viktor *Boldogtalanokjában* Dr. Beck Gyulát, ami újra UNITER-jelölést hozott. Közben az egyetemen tanítva rájöttem, hogy maga a tanítás, a diákokkal való munka is nagyon jó rendezőiskola.

– *Majd 2004-ben megalapítottad független műhelyként a Yorick Stúdiót. Kerested a következő szellemi kihívást?*

– Kellott egyfajta szakmai műhely, ahol az ember bátran kísérletezhet színészként és rendezőként.

– *A bukás lehetőségével?*

– Igen, a bukás lehetőségével vagy kockázatával. Beséltam a Polgármesteri Hivatalba Marosvásárhelyen Csegi Sándor akkori alpolgármesterhez, és mondtam, hogy van egy egyesületem, egy maroknyi csapatom, és szeretnék független kortárs színházi műhelyt létrehozni, adjanak nekem helyet. Elég meggyőző lehettem, mert hamarosan megkaptam a már említett helyszínt a Mészárosok bástyájában, a várban.

– *Mi volt az a másfajta színházi nyelv vagy lehetőség, amit kerestél?*

– A keresés, a kísérletezés önmagában izgalmas állapot, és mindenképp több annál, mint hogy bemegyek a színházba, megnézem a próbatáblát, és aztán azt játszom, amit rám osztottak, vagy ha nem osztottak rám semmit, hazamegyek.

– *A kezdedbe akartad venni az irányítást?*

– Nem tudom. De mégis: igen, tulajdonképpen így van. Kövesdy István volt az első, aki a Yorickban rendezett: a *Nasztaszja Filippovná*t, 2005-ben. Egy évre rá végzett Bányai Kelemen Barniék évfolyama, akiket tanítottam – nagyon büszke is vagyok rájuk –, és rögtön volt kikkel játszani a Yorickban.

– *Te adtad a stúdió nevét?*

– Igen. Még amikor államvizsgáztam a színin, egyéni műsort kellett készítenünk év végére. Illyés Kingával akkor Shakespeare nagyon gazdag bohócfiguráiból válogattunk össze egy estre valót – darabból, szonettből vegyesen. Mindezt Yorick szemüvegén keresztül. Akkor arra gondoltam, Yorick milyen jelentős figura, pedig csak mint üres koponya jelenik meg a darabban. És hát mi másról is szólna a színészlet, mint arról, hogy Yorick koponyáját megtöltsük tartalommal? Erre gondoltam a névadáskor.

– *Hogyan tud működni a Yorick független léte ebben a pillanatban?*

– A független lét nagyon izgalmas, de ugyanakkor nagyon bizonytalan is több szempontból is. Jómagam és a Yorickban dolgozó kollégák nagy része is a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház alkalmazottai vagyunk, tehát szerződésünk szerint az az első, de az utóbbi években mégiscsak a Yorick volt az a szakmai sziget, ahová jó volt félrevonulni és bátran kísérletezni.

Amíg függetlenként pályázok és pénzt nyerek, és abból létrehozok egy előadást, amiben szabad idejünkben játszanak a színészek, és fejlesztik a képességeiket, nem pedig kabaréval harkniznak, vagy lakodalomban konferálnak, addig ez mindenki számára a lehető legjobb helyzet. Egyébként pedig a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház és a Művészeti Egyetem egyre fontosabb partnerünk, az előadások létrehozásában és életben tartásában is.

– Volt színészetben előképéd? Valaki, akit követtél, akire feltétlenül hallgattál?

– Sokat tanultam Szatmáron Czintos Józseftől, Ács Ali bácsitól, Parászka Miklóstól. Nagyon szerettem figyelni, ahogy Czini beleveti magát a próbákba, a szerepbe, ahogy a folyamat alatt eljut A-tól Z-ig. Bocszárdi sepsiszentgyörgyi csapatát is csodálattal figyeltem. A kilencvenes évek elején, még függetlenként csinálták az *Übű királyt*: élvezettel néztem, ahogy Szakács László és Pálffy Tibor dolgozik. A Vidnyánszky-előadások színészeit is figyeltem akkoriban. Évről évre mindig valami izgalmas előadással jelentek meg Kisvárdán, hiszen csak ott találkozhattunk. És ezekben az években, '92-ben rendezte Tompa Gábor *A kopasz énekesnőt*, amit vagy ötször láttam öt különböző helyszínen, fesztiválokön. Nagy példaképem Lohinszky Loránd, aki osztályvezető tanárom, mesterem volt, és akinek a személyisége meghatározta a pályámat. Mind a mai napig fontos számomra, hogy mit gondol egy-egy munkámról, legyen az színészi alakítás vagy rendezés. Hihetetlen bohóc. Ő mondta: amikor felmész a színpadra, a csörgősipka mindig legyen a fejedben (ez is kötődik a Yorick névhez). Játék az egész – persze halálosan komoly játék. De játék. Ha ennek szellemében dolgozol, akkor elő tudod hívni és meg tudod őrizni azt a lazaságot és kíváncsiságot, ami elengedhetetlen a színészi munkához. Hunyadi László, aki hihetetlenül erős színész volt, és a fiatal, frissen végzett Hatházi András volt még tanárom. Szerencsésnek tartom magam, hogy három különböző generációhoz tartozó markáns személyiséggel kerültem kapcsolatba. Sokat tanultam még, és sokat köszönhetek Kovács Leventének, Szélyes Ferencnek, Farkas Ibolyának és Balázs Évának.

– Mennyire fő vonal a pályádon most a tanítás? Vagy csinálja az ember a dolgát, és mellette természetsszerűleg és ebből fakadóan tanít?

– A kettő kiegészíti egymást. Az ember folyamatosan tanul. Én is tanulok a diákjaimtól. Nem tudom a tutit, és ezért sebezhető vagyok.

– Nyilvánvaló, hogy egy aktív színész különösen érzékenyen közelít a teljes próbafolyamathoz, amikor rendez. Te hogyan használod ilyenkor a színészi tapasztalatod?

– Mindig a másik hiányzik: amikor rendezek, szívesen játszanék is, és fordítva. De a kettő egyszerre eddig talán csak Chaplinnek jött igazán össze. Persze a rendezésben megvan az a lehetőség, hogy mindegyik szerepet a magaménak tudhatom. Ez csodálatos dolog, de tudni kell úgy élni ezzel az adottsággal és tapasztalattal, hogy közben nem erőltetem rá az adott színészre a habitusomat, hiszen belőle kell megszólnia, hogy személyessé váljon. Ez nagyon fontos.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: SEBESTYÉN RITA

Szabó K. István 2000-ben végzett a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem rendező szakán. Még abban az évben a Székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház főrendezője, majd művészeti vezetője, 2004-től az igazgatója lett. 2005-től a Temesvári Csiky Gergely Színház főrendezője volt, de 2007-től már a bukaresti ARCA független színház vezetője. 2009-től 2011-ig a Piatra Neamț-i Ifjúsági Színház főrendezője, ekkor elvállalta a Nagyvárad Szigligeti Színház társulatának művészeti igazgatását. Rendezett többek között Sepsiszentgyörgyön, Marosvásárhelyen, Bukarestben, Brăilán, Ploieștiben, Nagyszebenben, valamint Németországban, Magyarországon és az Egyesült Államokban is megfordult színházi rendezőként. Chicagóban, a Trap Door Theatre-ben bemutatott *The word progress on my mother's lips doesn't ring true* (Anyám ajkáról a fejlődés szó hamisan hangzik) előadást a *The Chicago Tribune* 2011 legjobb független színházi előadásának választotta, továbbá több kategóriában is felkerült a Jefferson-díj bizottsága (a legmagasabb színházi díj Chicagóban) által ajánlott előadások listájára. Számos romániai színházi és fesztiváldíjas előadást állított színpadra.

– A második évadot zárta a Nagyvárad Szigligeti Színház azonos nevű társulata az Ön művészeti vezetősége alatt. A hosszú évekig restaurált színháztermet és színpadot akkor adták át a nagyközönségnek és a játékosoknak, amikor Ön lett a művészeti vezető. Milyen örökséget vett át? Milyen társulatot talált?

– Tudtam, hová jövök, hiszen mielőtt átvettem volna a Szigligeti Társulat művészeti irányítását, a *Mauzóleum* című előadásunk megvalósításának ideje alatt megismerhettem a Szigligeti Színház belső viszonyrendszerét. A régi igazgató lemondatása a változásra elszánt társulat képét mutatta, a valóság viszont

Innen már csak előremenekülhetünk

BESZÉLGETÉS SZABÓ K. ISTVÁNNAL

ennél árnyaltabb. A generációs vagy iskolázottság adta különbségeken kívül elvi különbségek is bőséggel megfogalmazódtak, s a közösen hangoztatott „ezután legyen más színház” Nagyváradon nem mindenki számára jelentette ugyanazt. Hamar kiderült az is, hogy nincs letisztult elképzelés arról, miként folytathatnák az elkezdett munkát. Ami a színház jellegét illeti, különféle variációk keveredtek, a népszínházi elképzelésektől a művészsínházi ambíciókig. A szakmai irányelvek mögött viszont jóval érzékenyebb lelki hegek húzódtak meg: önbizalomhiány s az ebből fakadó sértettség. Ez a társulat elfelejtette a színházi győzelem örömét. És ez a legtöbb, amit az utóbbi időszakban csak elvehettek tőlük. Ilyen körülmények között egyértelművé vált számomra, hogy egyelőre nem a művészeti paradigmaváltáson van a hangsúly, hanem a helyzetünk tisztázásán, használt fogalmaink egyértelművé tételén, a munkamódszer átalakításán. Az elmúlt két évadban ezt a közösségen belüli disszonanciát próbáltam értelmezni, s több-kevesebb sikerrel igazodni ahhoz az elképzeléshez, amelyet magam is képviselni tudok.

– *A társulathoz nyúlt először, vagy a repertoárt, az esztétikai kínálatot változtatta meg?*

– Engem a Szigligeti Társulat kért fel erre a feladatra. Nem pályázati úton nyertem ezt a pozíciót, hanem bizalmi szavazás által. Természetesen nem azzal kezdtem a munkám, hogy bárkit is elbocsátottam volna, bár az sem igaz, hogy a jelenlegi társulatban nem mindenki alkalmas arra, hogy aktív része legyen egy nyitottabb, komplexebb, rugalmasabb színészi attitűdöt igénylő művészi koncepciónak. Az esztétikai kínálat átalakításával egy időben jelentkeztek az ellenérzések és a frusztrációk is. De ezek a dolgok mind együvé tartoznak.

– *„Felfrissítette” a társulatot új tagokkal? Működik a szereplőváltogatás, abban az értelemben, hogy vendégművészek is játszanak Váradon?*

– Van egy rögzített keretszám. Ezzel ügyeskedünk, megszüntetünk vagy átalakítunk állásokat, így nyerhetünk még egy-két plusz, betöltésre alkalmas helyet. A társulatban a fiatalabb korosztály megfelelő létszámban képviselteti magát, a középkorosztály esetében viszont már gondot okoz egy népesebb szereposztás. Vendégművészek is játszanak Nagyváradon, és jelenlétüknek mindenképpen ösztönző hatása van, hiszen új energiákat, a megszokottól eltérő szemléletet hoznak a közös munkába. Az utóbbi két évadban Ráckevei Anna és Szélyes Ferenc vállaltak feladatot nálunk.

– *Tudta, hogy a váradi Szigligeti Társulatnak szakmailag nagyon rossz a reputációja. Milyen tervekkel készült erre a nem könnyű munkára?*

– Valóban rossz volt, de amikor én Nagyváradra jöttem, már Dimény Levente színművész irányításával elkezdődött az az értékes folyamat, amely a társulat újjászületéséről szólt, és ez erősebbnek bizonyult a szóbeszédnél. A továbbiakban az érdekelt, miként mozgósítható ez a csapat, hogyan lehet kiprovokálni a kíváncsiságukat, felszabadítani a játékosztönüket, megszabadulni az imitációtól és az alkotásra összpontosítani. A repertoár összeállítása mellett arra törekedtem, hogy olyan színházi szakembereket szólítsak meg, és kérjem együttműködésüket, akik mind szakmai presztízs tekintetében, mind hatékonyság szempontjából alkalmas partnerek az átépítésben. A szemléletváltásnak mindenekelőtt belül kell megtörténnie, ennek érdekében tartottam fontosnak többek között azt is, hogy az olasz skatulya behatárolta kukucska-színházi paraméterekből kilépve szűz terekben fedezzük fel újra a színházi alkotásban rejlő lehetőségeket. Így születtek meg, műhelymunkaszerűen, olyan játékok, mint az *Európa* című előadásunk egy vonaton és egy állomáson, vagy az *Oedipus* egy régi malomban. Ugyanakkor arra törekedtem, hogy azok a munkák, amelyeket az első évadban mutatunk be a nagyszínpadon, mind tartalmi, mind formai szempontból, mind a közönség, mind a szakma felé eleve hordozzák az üzenetet: akár a bukás kockázatát is vállalva, ez a társulat kilép saját árnyékából. Erről szólt a Keresztes Attila által rendezett *Liliomfi* vagy a *Jelenetek egy kivégzésből*, amit Theodor Cristian Popescu rendező irányításával hoztunk létre. Nem akarom elragadtatni magam, nem gondolom azt, hogy gyökeresen felforgattunk bármit is, azt sem, hogy történelmet írtunk, de azt hiszem, hogy ezek az előadások megfelelő vitaindítóknak bizonyultak egy olyan párbeszédben, melyet közönségünkkel és szakmai partnereinkkel, elemzőkkel, kritikusokkal kezdtünk el, és aminek során az is világosan megfogalmazódott, hogy innen már csak előremenekülhetünk.

– *Nem félt ettől az új helyzettől, a váradi színház rossz múltjától?*

– Nem. Kihívásként éltem meg, s a jelenre koncentráltam.

– *Fokozatosan vagy drasztikus tempóban változtatott?*

– A színház lusta művészeti ág, általában egy lépéssel mindig lemarad a társzművészetektől. Vidéken ez a tendencia hatványozottan jelentkezik. Ebben a ritmus-

ban reagál a közönsége is. Ezért ha egy hosszabb távú átalakulásra rendelkezünk be, és nincs szándékunkban elszakadni közönségünkötől, én célszerűbbnek tartom a körültekintőbb, fokozatos építkezést, még ha ez néha frusztrál is, hiszen nem egyezik az alkotói tempómmal.

– *Milyen mozgásteret kapott?*

– Lehetőséget kaptam. A mozgásterem annyi, amennyit sikerül hitelesítenem a magam számára.

– *A közönség is változott?*

– Törvényszerűen. Ha egy színház arculata megváltozik, arra is számítani lehet, hogy lesznek olyanok, akik elfordulnak tőle, s olyanok, akik megszólítva érzik magukat. Nem lehet mindenkinek megfelelni, még akkor sem, ha többnyire minden műfaj képviselteti magát a repertoáron. Egy határozott esztétikai rendszer szelektív, s bár azt szeretném, hogy minél több ember számára fontossá váljon a színház, nem hiszem azt, hogy mindenki számára elérhető, s azt sem, hogy megfelelő műveltségi szint hiányában feltétlenül értelmezhető lenne. Azt gondolom, hogy a színháznak egy szinttel a közízlés fölött kell lennie.

– *Mennyire tetszik a közönségnek és a szakmának az új színházi irány?*

– Nem hiszem, hogy jelen pillanatban beszélhetünk egy letisztult irányelvről. Még a tapogatózás, helyezkedés fázisában vagyunk. Kétségtelen, a nagyváradi színház sokat változott az utóbbi pár évben, és mind a szakma, mind a közönség jelentős része rokonszenvvel kíséri törekvéseinket.

– *Támogatja-e az új művészi törekvéseket a város vezetése, a közönség, a helyi értelmiség?*

– A Szigligeti Színház fenntartója a Bihar Megyei Tanács. A politika jelenlegi állása szerint talán jobb ez így – a városvezetést irritálja a kultúra, a megye még megtűri. Az utóbbi két évben folyamatosan nőtt a nézőink száma, és a helyi értelmiség, főleg azok, akik a művészi igénytelenség elleni tiltakozásaképpen jó ideig távol maradtak a színháztól, most ismét eljönnek, és bátorítanak bennünket.

– *Hogyan próbálja meg visszahozni a közönséget a színházba?*

– Eseményekről kommunikálunk, nem csak színházi előadásokról. Programjainkat úgy alakítjuk, hogy azok összenőjenek a város és környezetének történéseivel. Régiós és vidéki bérletkonstrukciókat állítottunk össze, több száz nézőnk a határon túlról, Magyarországról látogatja előadásainkat. A már elkötelezett közönség körét újabb érdeklődőkkel próbáljuk bővíteni, külön hangsúlyt fektetve a fiatalokra. Iskolaprogramunk keretében nagyszámú diákságot hoztunk színházközelbe. Színművészeink minden magyar nyelvű középiskolában és egyetemen színházi műhelyeket működtetnek. A program sikerét szemlélteti diákközönségünk háromszorosára növekedése.

– *Továbbra is vita folyik arról, hogy milyen feladatokat kell betöltenie a színháznak, hogy Nagyváradon létezzen-e az ilyen irányú igények. Milyen színházat kell csinálni Váradon?*

– Jó színházat. Egy olyan színházat, amely szolgálja, nem pedig kiszolgálja közönségét, olyan színházat, amely értelmi és érzelmi gazdagodásra ösztönöz,

s nem csupán szórakoztat. Olyat, amely megerősíti szabadságérzetünket, provokálni képes éberségünket, és minden alkalommal kreatív emberi minőségünkre épít, megalázva a krónikus fogyasztói tunyaságunkat. A színpad rendkívüli teherbírással megáldott hely, megfér rajta minden műfaj, és érvényesül, ha kellő alázattal és magas művészi ambícióinknak megfelelő színvonalon tesszük a dolgunk.

– *Milyen erdélyi, magyarországi, román vagy nemzetközi kapcsolatait, együttműködéseit vannak a színháznak?*

– Két éve kezdeményeztem a szorosabb együttműködést a debreceni Csokonai Színházzal. Vidnyánszky Attila, az akkori igazgató nagyvonalúan kezelte a lehetőséget, és az elmúlt évadban már bérletcsere formájában lehettünk jelen Debrecenben, a Csokonai Színház társulata pedig Nagyváradon. Ez az együttműködés a soron következő évadban, Ráckevei Anna igazgatósága alatt is folytatódik. Bérletcsere formájában együttműködünk a szatmárnémeti Harag György Társulattal is. Ezek az együttműködések nagyon szépen kamatoznak, egyrészt bővítik előadás-kínálatunkat, másrészt költségkímélő megoldások egy olyan időszakban, mely a folyamatos megvonásokról szól. Nem utolsósorban nagyszerű lehetőség számunkra a hazaitól eltérő környezetben, újabb közönség előtt játszani.

– *Legutóbb Chicagóban rendezett. Ebben az évadban is utazik? Hol, mit állít színpadra?*

– Budapesten, a Nemzeti Színházban Caragiale *Zűrzavaros éjszaka* című vígjátékát rendezem a szeptember-októberi időszakban. Ezt követi majd egy kortárs dráma, Thomas Jonigk *Tettesek* című darabja a Temesvári Állami Német Színházban, a *Godot-ra várva* Nagyváradon, majd az évad második felében, tavasszal a Kecskeméti Katona József Színházban dolgozom Arisztophanész *Lüszisztratéjának* színrevitelén.

– *Az épületben két színház működik. Milyen volt, és mennyiben változott a román és a magyar intézmények közötti együttélés?*

– Arról keveset tudok, hogy milyen volt a román és magyar színházak közötti együttműködés az önállósodást megelőzően. Azt követően megpróbáltunk úgy berendezkedni, hogy a lehető leghatékonyabban kihasználjuk a mindkét fél számára igencsak szűkösen osztható munkaidőt, illetve játékteret. Az, hogy egyetlen színpadon osztozik gyakorlatilag négy intézmény (a két színtársulat és a két hivatásos táncegyüttes), megnehezítette a helyzetünket, hiszen lényegesen kevesebbet tudunk játszani és próbálni. Újabb játékterek kialakításáig nem látom a munkánkat megkönnyítő megoldást, de ezt közös problémaként kezeljük.

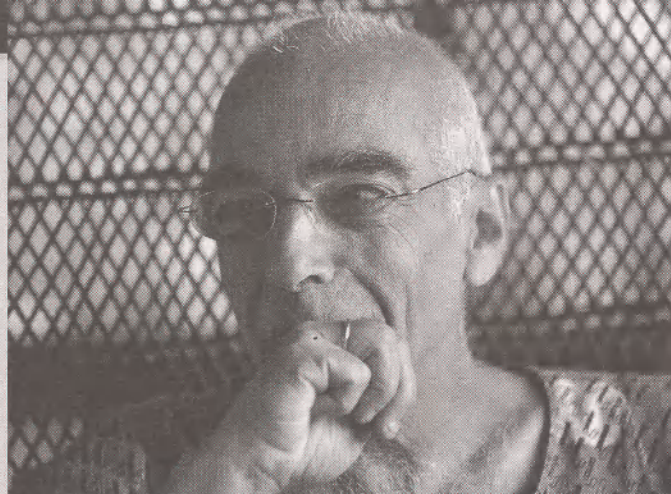
– *Mennyire kamatozó a váradi színház szempontjából, hogy ön nemzetközi ismertségű rendező?*

– Egymást kondicionáljuk. Lehetőségeim egyben a színház lehetőségei is, és ez fordítva is igaz. Az mindenképpen fontos, hogy a színház képviselője megbecsült szakember legyen, így az általa képviselt közönség hitele is ehhez igazodik. Remélem, hogy eljön az idő, amikor itteni törekvésünket összekapcsolhatjuk más európai vagy akár óceánon túli műhelyek gyakorlatával is.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: SIMON JUDIT

Pilisi rondó

BESZÉLGETÉS ANGELUS IVÁNNAL

Aténynek, hogy a hazai kortáránc-szcéna első hatvanévesét ünnepeltük júniusban, olyan történelmi (s azon belül kultúrpolitikai) okai vannak, amelyek messzemenően szétfeszítenék egy cikk kereteit. Nem is elsődlegesen a kerek évforduló adja a köszöntés aktualitását, Angelus Iván nem ezért a számjegyéért kapta meg idén a független előadóművészeket tömörítő FESZ Életmű-díját, hanem mert mára valóban tekintélyes életművet tudhat magáénak, melyet nyugodtan nevezhetünk örökségtértékűnek. Személyisége köztudottan rendhagyó, így a kérdező sem érez indíttatást a gyermekkoránál kezdődő kronológia jól nevelt betartására. Utólag igazolódni látszott a megérzés: a komplex módon gondolkodó interjúalany esetében bátran be lehetett dobni egy kavicsot a víztükör közepébe, hogy az abból keletkező gyűrűk szép sorjában az egész felületet beterítsék.

– *Életrajzodban bárki elolvashatja, hogy egyetemi éveidtől (melyek végén spanyol–történelem szakos egyetemi diploma tulajdonosa is lettél) színházzal és filmmel foglalkoztál, de semmi módon nem látható utalás arra, hogy miként lett ebből hirtelen tánc. Honnan az indíték, és hol volt a fordulópont?*

– Két fordulópont is volt: az első úgy tizenhat-tizenhét éves korom körül. Egészen addig teljesen „normálisan” éltem, mígnem akkor (úgy ’69 tájékán) ráeszméltem, hogy az életem színtere, minden, ami körülöttem, körülöttünk történik, hazug. Az én életem nem volt hazugság, a díszlet volt hazugság! Elkezdtem új, a hivatalos utakon kívüli irányokba indulni, érdeklődni. A gimnáziumban József Attila- és Ady-műsorokat készítettünk, és olyan emberekkel kezdtem ismerkedni, akik akkor politikailag gyanúsak voltak. Így sodródtam az Orfeóba is. Pantomimesre volt szükség, s mivel soha nem tanultam ilyet korábban, már akkor bekerültem az előadásokba, mikor Étienne Decroux tankönyvéből még csak elkezdtem tanulni a pantomim alapjait.

Az a fordulópont, amit kérdeztél, az egy csaknem évtizedes, sikeres színészi „karrier” után következett be. Különösen ahhoz képest, hogy soha nem akartam színész lenni. Én az egészet mint „szolgálatot” éltem meg. „Nyugati” fesztiválokat megjárt, híres előadásaink voltak a Stúdió „K”-val, és bár annak, aki ma videón visszanezi, nem biztos, hogy érthető ez az óriási siker, akkor mindez nagyon működött. Közösségben éltünk: Pilisborosjenőn, egy általunk épített házban dolgoztunk, hiszen színházakba, kultúrházakba akkor nem engedtek be. Először tizenhatan, aztán fogytak ugyan a tagok, de Fodor Tamás, Gaál Erzs, Székely B. Miklós és még néhányan együtt éltünk ott, a magunk által épített házban. Ez a közösség ítélte úgy egy adott ponton, hogy nem szeretnének velem tovább dolgozni. Nem egy darabból vagy egy együttesből, hanem egy életből kerültem ki. Mivel meggyőződésem

volt, hogy ennél jobb színház nincs, valamint ha ők azt mondják, akkor biztos tényleg tehetségtelen vagyok, inkább a pályamódosítást választottam. Nem kellett sietnem, a spanyol nyelvtudásommal fordításból, szinkrontolmácsolásból továbbra is játszva megéltem. Egy fél évig semmit nem csináltam, csak azon gondolkodtam, hogyan tovább. Két értékben voltam biztos: az egyik, hogy mindenképp valami társas tevékenységet kell találnom, mert nem szeretnék egyedül élni, a másik pedig, hogy a kommunikáció érdekel, de nem a verbális, mert azt zsákutcának tartottam. Ott volt tehát a mozgás, amely már a színház években is az erősségemnek bizonyult.

Händel Editet, a Pécsi Balett híres táncművészt kérdeztem meg: hova menjek táncolni. Ma már bevallhatom, huszonhét éves voltam. Nevetve válaszolta: „Te? Sehova!” De miután látta, hogy komolyan gondolom, hozzátette, hogy van egy hely, ahol azok tanulnak, akik nem tudtak a hivatalos képzésbe kerülni... Ez volt Jeszenszky Endre iskolája. Elmentem, és bár a balett engem nem érdekelt – gondoltam, az a dzsesszbalett, az talán megteszi –, egy hét leforgása után már minden órára beálltam, és aztán el is töltöttem ott tanulással két-három évet. A Mester a balettet nagyon jó, mert nyitott megközelítésben tanította. A dzsesszórakon fényképekről, videókról elsajátítható kész tudást (Luigi, Giordano, Lea Darwin). Emellett például Árva Esztertől (Berger Gyussival együtt) Graham-órákat vettünk a lakásán. Aztán pillanatokon belül a Trabant Combiban találtam magam, először egyedül, aztán Kálmán Ferivel, Bergerrel, Fincza Erikával: mentünk Drezdába, majd a rákövetkező évben már Kölnbe, a nyári kurzusokra, ahol már eredetiben kaphattunk ilyen típusú tudást.

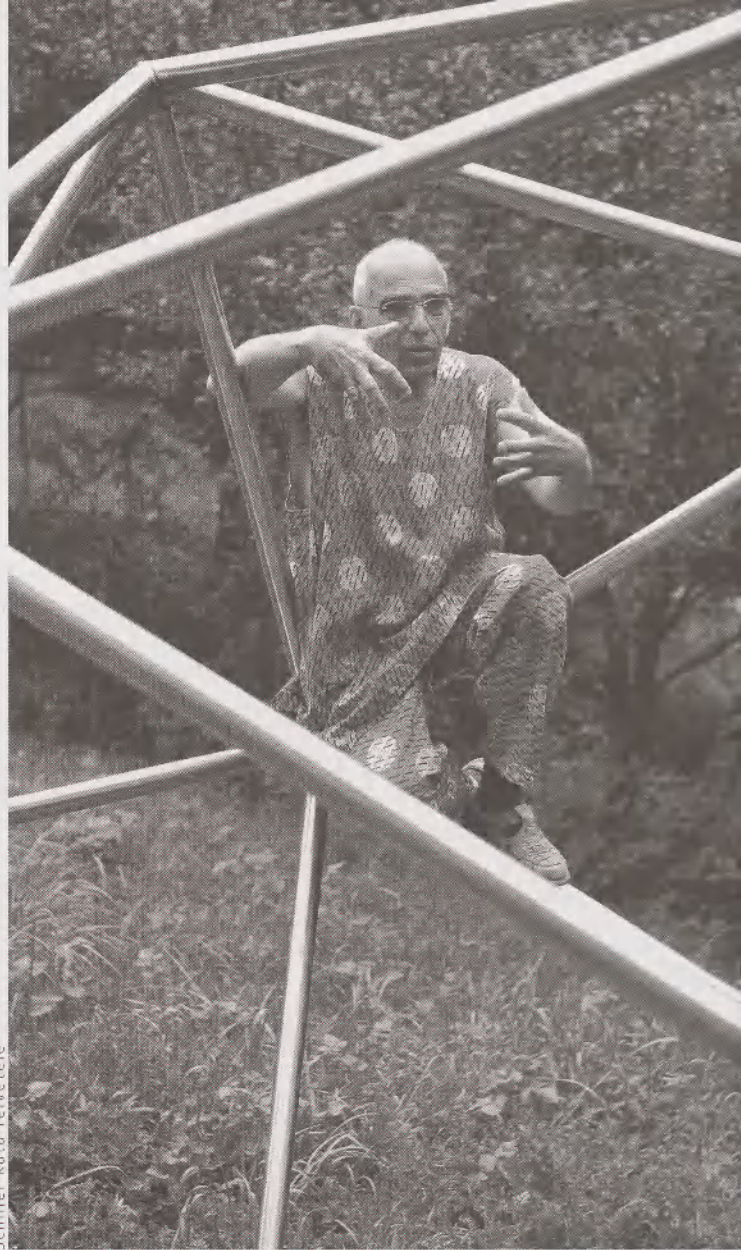
– *Kölnben találkoztunk is... Mikor is volt ez pontosabban?*

– Úgy ’80–’81-ben. Akkortájt történt, hogy bementem Héra Évához a Népművelési Intézetbe azzal, hogy táncsal szeretnék foglalkozni, és volna-e valami pénz,

mire ő azt mondta, hogy éppen van... És akkor abból tükröket vásároltam (ma is ott vannak az iskolában), meg szuper nyolcas filmet, hogy a kurzusokon rögzíteni tudjam az anyagot. Itthon azt levetítettük, a zenéiket is megszereztük valahogy, és ugyanazt ugyanarra a zenére tanítottuk, ahogyan kint tanultuk. Aztán egy-két hónap vagy év után, ahogy elkezdtek megenni ugyanazokat a gyakorlatokat, újakat csináltunk, új zenékre... Így indult a tanítás. De közben alkotni is kezdtünk. Először a Thököly úton, a Népfront pincehelyiségében, ahol sötét volt: egyetlen lámpa; semmi más nem volt, mint az árnyék – ezzel kezdtünk el dolgozni. Az árnyjátékunkat már az örmezei, Cirmos utcai kultúrházban adtuk elő: Zalavári Tibor zseniális fényjátékával, Janis Joplin zenéjére. Azáltal, hogy igazából semmilyen szakmai kánont nem ismertem, nem tudhattam, hogyan *kell* táncolni, csak azt, hogy hogyan *lehet*. Ugyanígy voltam a tanítással is. Láttam, hogyan tanítanak a „rajztanárok” – Németh Ilona, Pálmai Kati, Forgács Péter – kreatív műhelyekben, sőt a TV-ben. Nem kockákat másoltattak, hanem hagyták a gyerekeket ismerkedni az anyaggal, kézzel maszatolni, szobrokat csinálni saját magukból. Új dolog volt a videó, ugráltak, és kivágták, amikor a földre érnek, csak azt hagyták benne, amikor épp repülnek. Ők a világtrendekkel megközelítőleg egyidejűleg alkalmazták a kreativitásfejlesztést, én pedig ezt áhozottam a mozgás területére. Nem lépéseket tanítottam, hanem megnéztem, hogyan mozognak a gyerekek maguktól, és azt irányítottam. Ötleteket adtam: „nézzük meg, lehet-e gyorsabban, lassabban, lejjebb, feljebb, ketten vagy hárman, csak a kézzel vagy a lábtól indítva egészen a fejig”, és így tovább. Így a saját mozgásukból bomlott ki egy univerzum. Közben azt is láthattam, hogy mások szintén megkeresték a mozgásindítás sajátos módjait: Martha Graham a testközpontról indított, Humphrey és Limón a test és a gravitáció kapcsolatát vette alapul. Kölnben akkor még olyan Limón-oktatásban részesülhettem, amelyben a tanár, Clay Taliaferro, Limón táncosa egyszerűen leállt a tréning közepén, és addig nem ment tovább, míg meg nem értette velünk a lényegét, a fej leejtésétől kezdve és tovább (amúgy a mai *release* alapú technikák is, nagyon helyesen, ezt követik). Mindez megerősítést adott számomra. Akkoriban lehetetlennek tűnt az egyik kánont elhagyni és valami más után kutatni. Ma ez már gyakorlat: egy biztos tudás birtokában is lehet kísérletezni. A mi iskolánknak is abban rejlik a sikere, hogy az itt szerzett tudást annyiféle használhatja az, aki él vele.

– Ha már így előrefutottál az időben, próbáld meg összegezni, mi változott a tanítási szemléletedben az úttörés óta, pontosabban: változott-e oktatási módszered, látásmódod a kortárs tánc-szcéna változásai mentén.

– Már a nyolcvanas évek végén csalódtam abban az állításban, hogy a mozgással nem lehet hazudni, mert a mozgás sem garancia az őszinteségre, önmagában nem okoz katarzist, viszont: okozhat! Tehát annak a bizonyos fordulópontnak, a tánchoz fordulásomnak a nyitottsága egyben azt is jelenti, hogy soha nem kellett alapvetően letérnem az utamról. Nem kényszerültem arra, hogy eldöntsem, amit tanítok, az vajon a színpadi tánc, vagy helyspecifikus projekt; hogy újfajta

Schiller Kata felvétele

„társastánc”, vagy személyiségfejlesztés, vagy kreativitásfejlesztés – mert hol ez, hol az, de lényegét tekintve ugyanaz bármelyik szinten, céllal és korcsoportban. A lényeg: *a test eszközeivel történő kapcsolatteremtő kommunikáció*. Mert lehetne a kommunikáció másféle is: egyoldalú, narcisztikus vagy profetikus is. De nem! Az egyenrangú, a partneri kommunikáció érdekelt! Próbálkoztunk a kortárs tánc definiálásával, például: mindaz, ami nem árt; vagy: az a kifejező tánc, amelyik egészséges. Ma már inkább nem definiálok, mert holnap megint kicsit másként mondanám.

Nem esztétikai vagy társadalmi célom volt, hanem inkább nagyon személyes indításhoz. Így hamar kifordulhattam a zsákutcákból. Motivációm belülről indult, nem az aktuális közlés határozta meg. Mára tudomásul vettem: a közönség adott. Akaratán és tudtán kívül vannak „trend alapú” elvárásai, melyeknek nem megfelelni kell, hanem utat találni hozzá. Ehhez azonban a színház mint hely a lehető legrosszabb. A táncosok nem látják a nézőket, zavarban vannak a helyzettől, a nézők még inkább. Valós kapcsolat nemigen jöhet létre. Drasztikus hasonlattal élve, annyira lehetetlen maga a helyzet, mintha valaki fejen állva akarna szülni. Viszont ha kimegyünk az utcára a nézőhöz, akár le, a metró peronjára, akkor igen, az a zöld-

seges, akinek a pultja mellett táncolunk, az rögtön mer és tud viszonyulni hozzá, míg egy színházban ilyenével az égvilágon nem tudott volna mit kezdeni.

– Tetszik a folyamatos többes szám első személy. Látszik, hogy közösségben élsz és alkotsz a tanítványokkal. A jelen idő pedig azt sugallja, hogy már az iskola jelenéről beszélsz, a legfrissebb produktumokról.

– Is, mert például a metróperon, az már tizenöt éve volt! De negyven éve az Orfeoival is készítettünk olyan előadást, ahol egy léckeret volt a díszlet, azt vittük magunkkal ki a főre (és én nagyszerű hangya voltam)...

– Itt, hogy újra szóba került az Orfeo, úgy érzem, mégsem maradhatunk adósak a történet legelejével, azzal tehát, hogy gyerekkorodban volt-e előzménye, előkészítése mindannak, amiről eddig itt szó volt.

– Persze. Olyan formában igen, hogy a szüleimmel sokat kirándultunk, fontosnak tartották a mozgást, az egészséges életmódot. A család sportolt, volt ott hegymászás, torna, evezés, korcsolya, sí – de lényeges momentum, hogy semmit sem versenyszerűen. Ma már ugyan elnézőbb vagyok a versenyzéssel szemben, mégsem véletlen, hogy ilyen előzmények után a verseny nélküli formát választottam. [Itt jegyzem meg: Angelus Iván képzési intézményeiben másodlagosak a vizsgák és a numerikus osztályzás, van viszont többoldalú verbális és szöveges értékelés – L. K.] Számomra ez a sok mozgás komplex előkészítés volt a táncrea. Valójában tehát több járható út vezethet a tánchoz, csak akkor értelmetlen bármi, ha nem annak komplexitásában használják, ha nincsenek meg a helyes arányok. Az arányok fontosságát talán a főzéshez hasonlíthatnám: ott is többféle igény szerint, többféle összetevőből kell kialakítani az ételt; ráadásul amit az egyik kultúrában élők meg nem ennének, az a másikonál a legtermészetesebb. A táncban is valahogy így van: az összetevők közti harmóniát kell megtalálni, és akkor bármit lehet. De nem összezagyválva. A főzés-hasonlatnál maradván: ahogy a töltött káposzta századok során kifinomult arányrendszer eredménye, úgy a táncban is létre kell jönnie az arányok egyensúlyának. A globalizációval az „alapanyagok” választéka kibővült: ahogyan a főzéshez, úgy a tánchoz is a földön fellelhető minden mozgásnyelv használható már. Elvben tehát mindent lehet, az előítéletességünk a legfőbb akadály. De a lényeg: a mindig új harmónia megszületése.

És akkor itt van még egy fontos kulcsszó: a kíváncsiság! Nálunk azt mondják: aki kíváncsi, hamar megöregszik. Miközben az ellenkezője igaz: aki kíváncsi, az él! A közelmúltban elvittük a Budai Javító Intézetbe az *Ördöglakat* című előadásunk fiútáncát (igen, ilyen helyekre is járunk táncolni...). Az egyik táncos a fellépés előtt megkérdezte, hogyan viselkedjen: mint egy művész, vagy mint magánszemély? Elgondolkoztunk, és arra jutottunk, hogy egyik sem, hanem egy harmadik a jó megoldás: legyen kíváncsi! Menjen be, és táncoljon úgy, mint aki kíváncsi: saját magára, az előzetesben ülő „fiatalkorúakra”, a társaira, az örökre, és így tovább; legyen nyitott, ő se akarja beszorítani magát valamilyen identitásba, mert az koporsóvá válik...

– Folyamatosan utalsz az iskolákra, de konkrétan még nem hangzott el: az 1983-as *Kreatív Mozgás Stúdió*t a kilencvenes években követte az alapfokú, majd középfokú

(szak)képzés, már 1999-től a jelenlegi helyszínen, a Goli Tánchely gyűjtőnevű, Perc utcai székhelyen. 2004-től pedig – működését tekintve teljességgel az addigiakba integrálódva – a főiskola. Érdemeidet a kortárs tánc intézményes hazai oktatása terén nem lehet eléggé túlbecsülni. Mégis, mindezek ellenére hol látod a helyed ezen a területen itt és most?

– Talán a marginalitás a legjellemzőbb a helyzetemre, úgy, ahogyan az életemre is: ebbe a társadalomba se beljebb nem sikerült kerülnöm, de elfelé, kijebb sem. Kijöttem a Pilisbe remetének, de ide született egy öttagú család, és közben Alkotókert is nőtt az erdőszéli ház köré. Genetikusan és öntudatilag sok az energiám: édesapám 104, édesanyám 100 éves, testvéreim 71, illetve 67 évesek. Hatvanévesen 9, 12 és 14 éves gyermekeim vannak, és 15 évvel fiatalabb feleségem. Ez a két család az életem erős pontjai, itt mindig szükség van rám. Másutt nem. Máshol sokszor harc, visszautasítás, küzdelem... Én rendszerint siettetem az eseményeket, és ebből gyakran támad konfliktus. Hiába kaptam kitüntetések bizonyos szakmai és pedagógiai körökből, most például egy életműdíjjal próbálták az utánam jövők jelezni, hogy fáradjak ki a közéletből...

– Ez nem így van, a kitüntetés a köszönet jele...

– Szóval nem mellőzött, elfelejtett vagyok, hanem marginális. Egyáltalán művész? Pedagógus? Értelmiségi? Menedzser? Ebbe más már rég belezavarodott volna. Egyszer harmincéves korom körül elpanaszoltam egy filozófus barátomnak, hogy nem tudom, ki vagyok, mi vagyok. Keresem az identitásomat. Erre ő: „Minek az neked, Iván?” Felszabadító erejű mondat volt. Miért jó neked egy skatulya? Miért ne járhatnám a magam útját? Az életemet tehát egy folyamatnak látom, kötetlen, de követhető útvonalnak, melyet kívülről nézve se nagyon akartak vagy tudtak beskatulyázni.

– A kertedben, a szabad ég alatt áll egy óriási, fémcsövekből összeállított ikozaéder. [Húszlapos poliéder, azaz minden oldalról síkok határozta térbeli test. – A Szerk.] Szeretted volna, ha ott készülnek rólad képek az interjúhoz. Ezek szerint valamiért nagyon fontos neked. Megmagyaráznád, miért?

– Igen, ha már azok a kulcsszavak elhangzottak, hogy kíváncsiság, identitás, marginalitás, akkor itt az ideje, hogy mindezek kapcsán szóba kerüljön az ikozaéder. Lábán Rudolf is kíváncsi volt, amikor mindenfélét elképzelt ezzel a gazdag tárggyal. Beleállított egy (megjegyzem: meztelen) táncost, akinek ez inspiráló térközeget jelentett, s azt mondta: nézzük ezeket a szokatlan irányokat, síkokat, mozgáslehetőségeket. Sőt, még olyasmire is gondolt, milyen lenne, ha a közepén lenne a színpad, melyet a csúcsok felől lehetne nézni. Az ikozaéder gondolatokat valósít meg, de megfogható. Megvalósít arányokat, bár a természetben ez a kristályforma (tudtommal) nem létezik; tárgyasult matematikai forma. Az ikozaéder nem szimbolizál, hanem tartalmaz: élei és csúcsai tartalmazzák az aranymetszést. Ahányszor ránézünk, mindig más, pedig teljesen egyforma rajta a 12 csúcs, a 30 él és a 20 („ikoza”) határoló sík.

Az ikozaéderen a transzdiszciplináris gondolkodást lehet gyakorolni. A diszciplína fegyelmet is, tantárgyat is jelent: a hetvenes–nyolcvanas–kilencvenes években

volt az interdiszciplinaritás, mikor egymás mellé kerültek tudásterületek, és a köztes területeket kutatták. Kémiai hasonlással élve: ez úgy viszonyul a transzdiszciplinaritáshoz, mint a keverék a vegyülethez. Arról már beszéltünk, hogy ma már tetszőlegesen használhatók anyagok és struktúrák; a gondolatok felhasználhatósága is végtelenül szabad. És ez nem csupán az interneten könnyen megkapható információknak köszönhető, hanem annak az elvnek, hogy a szintetikus gondolkodás felé halad a világ, most még erősebben, mint a közelmúltban. Az ikozaéderen a megismerés komplexitását lehet gyakorolni: fizikai formát ad az alternatív gondolkodásnak.

– Mondj egy példát, mert ez így elég elvont.

– Például nem alternatívában gondolkodom, hanem hat ellentétes fogalompárt lehet kiválasztani és rajta elhelyezni. Nem fogalmi, hanem térbeli gondolkodásra van lehetőségem. Van egy szállítható, összerakható ikozaéderünk is, ezzel mentünk el iskolákba, és ott eljátszottunk ilyen ellentétpár-lehetőségekkel. Szerettük. Ugyanis elsősorban gondolkodni kell megtanítanunk azt, akit itt és most tanítunk, nem egzakt, jelenleg igaznak tartott tényekre. Amikor tanárokat tanítok tanítani [a Kortárs Tánc Főiskolán tanári MA-képzés is folyik – L. K.], akkor azt kell szem előtt tartanom, hogy az a tudás, amelyet ők ma megszereznek, ne legyen akkor elavult, amikor majd tanítani kezdenek, mondjuk, húsz év múlva. Nem tudható, milyen lesz a kortárs tánc akkor, de ha gondolkodni, keresni tanítunk, az akkor is aktuális lesz. Nem fogunk mindent elraktározni vagy mindent eldobni, hanem mérlegelve, gondolkodva tesszük mindkettőt. Az ikozaéder a jövő megismerését segíti. Nem résztudományok fogják megmenteni az emberiséget, hanem azok együttese, az együttgondolkodás.

– Örülök, hogy szóba került a tanárképzés, mert abban valóban a jövő egyik kulcsa rejlik. De: milyen művészeket nevelsz? Mi van a fókuszban? Honnan jött, és merre tendál a (tan)műhely profilja?

– Bár a „táncszínház” kifejezést Pina Bauschhoz szokás társítani, de amit mi 1982 áprilisában *Tükrök* címen létrehoztunk (anélkül, hogy Bauscht ismertük volna), az, igaz, egészen másfajta, de táncszínház volt. Négy táncos: Fincza Erika, Kálmán Feri, Rókás László és én; élőzene (Szemző Tibor, Soós András, Körmeny Feri, Melis László); vizuális elemek (Pálmai Jani, Németh Ilona); egy nem-konvencionális tér, egy tükörlabirintus, amelyben a közönség is jöhetett-mehetett... Színház volt! Valójában ma sem vagyunk előrébb, de a transzdiszciplináris gondolkodás most adja meg igazán a megfelelő keretet az ilyen színháznak. Akkoriban nálunk semmi nem segítette, amit csináltunk. A *Tükrök* után belefogtunk a következő darabba, de pár hét alatt szétment a csapat. Képzés, befogadókörök, támogatás, kritika... egyszóval kortárs tánc-kultúra híján a körülmények lehetetlenek voltak.

Most, röpke harminc év után késznek érzem magam arra, hogy újra nekifussak. Személyes alkotói utam volt, hogy saját anyag helyett a diákok által hozott anyagból dolgozom. E munkákat kompilációnak nevezem. Nem érdemes azon vitatkozni, kinek a da-

rabjai ezek a közös performanszok. A legújabb korszakban annyi a plusz a régihez képest, hogy most már leginkább az együttműködés a nézőkkel adja a dramaturgia centrumát. Most talán kibontakozik egy új előadói korszakom is.

A kortárs tánc ma már elfogadottabb, és akár milyennek is, de vannak pályázatok, befogadókörök, iskolák, újságok, „műhelyek”. Annak, amit mi csinálunk, igenis számon tartott helye van a kultúrán belül. Jelizik ezt az iskola és volt tanítványaink Lábán-díj-jelölései is. (A Hodworks el is nyerte a 2012-es díjat.) Táncosaink jelen vannak a hazai és külföldi kortárs tánc-társulatokban. Világhírű tanárok jönnek hozzánk, akik nagyra tartják az itt folyó munkát.

Szakma, kreativitás, szocializáció. Az előbbi kettő terén elismerten magas színvonalú a tőlünk származó táncosok felkészültsége. A szocializációs képesség terén viszont nagyot kell lépni. Akkor tudjuk teljesíteni azt a küldetést, amit egy kortárs-táncos felkészítése jelent.

– Hogyan választasz tanárokat ehhez a küldetéshez: mi dönti el nálad, hogy kit szeretnél alkalmazni?

– Felnőtt több generáció, és nagy számban lettek saját növendékeinkből saját kortárs tánc-tanáraink. Nem véletlen az sem, hogy kik váltak be nálunk kezdettől, például a klasszikus balett oktatásában: Bretus Mária, Händel Edit, Fekete Hédi, akiknek a modern társulati lét (a Pécsi Balett műhelyléggöre vagy Imre Zoltán Szegedi Balettje) adott nyitott szemléletet, de Szőnyi Nóra és Kováts Tibor is azok közé tartozik, akik hitelesen tudják átadni a tudást, nem a részletekben elveszve, hanem az egészben nézve. Mert nem a részlet a fontos, hanem az egész. Az egészben gondolkodtok: te is és például Batyu (Farkas Zoltán) is a maga autentikus néptáncanyagával és nyitott szemléletével. Ezáltal válik a hagyomány transzferálható, továbbvihető tudássá.

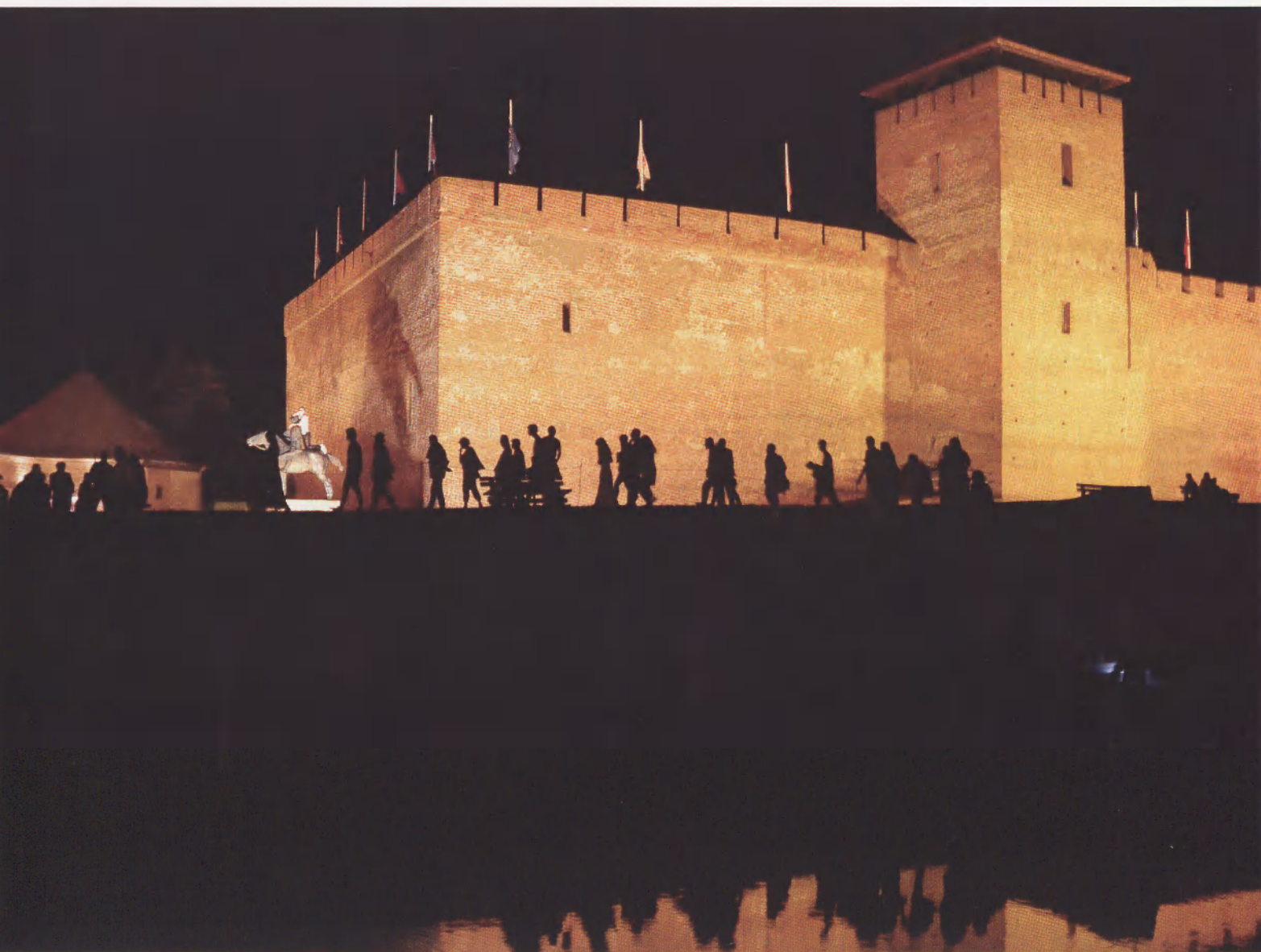
– Igen, és jó látni azt, hogy sokan nem csupán értik a szemléletedet, de kritikusan és újító módon tudnak viszonyulni is hozzá. Tanári csapatod egy vitatkozó közösség. Az út tehát még mindig nyitva van új és új megoldások felé...

– Zárszónak is ideillene egy kép: elterjedt a nézet, hogy a delphoi jósdá bejáratánál a jövőjét firtató vándort a „Gnóthi szeauton!” („Ismerd meg önmagad!”) felirat várta. Azt azonban kevesebben tudják, hogy a kijáratnál – talán mert látni senki sem látta! – szerintem egy még enigmatikusabb állt: „Felejtsd el önmagad!”

– Iván, kimaradt valami?

– Igen! Alkalmazkodás és függetlenség! Az utóbbiból kívánok magunknak sokkal többet. Főleg személyes életüket is a nyilvánosság előtt élő társaimnak. Mi ne az életünket tematizáló üzleti és politikai kommunikációs ügynökökkel vitatkozzunk! Merjünk másról, a fontos dolgokról gondolkodni, beszélni, zenélni, táncolni!

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE:
LÓRINC KATALIN

A Színművészeti Egyetem Hamlet-vizsgaelőadása

(Shakespeare Fesztivál, Gyula)

Kiss Zoltán felvétele

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

*Liszt Ferenc
Richard Wagner
Hector Berlioz – Pártay Lilla*

Aranyecset

Ősbemutató, balett három felvonásban

Bemutató ► 2013. október 26., 27.

HUNGARIAN NATIONAL BALLET
MAGYAR NEMZETI

BALETT